નવલખી પેટી

નવલખી પેટી.

પ્રકાશક,

મહાદેવ રામચન્દ્ર જાગુષ્ટે
બુકસેલર અને પબ્લીશર
ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૧ લી — પ્રત ૪૦૦૦
સંવત ૧૯૮૪ — ઇ. સ. ૧૯૨૮

કિંમત રૂા. ૦-૮-૦

મુદ્રણુસ્થાન: આદિત્ય મુદ્રણાલય.
રાયખડ રોડ-અમદાવાદ.
મુદ્રક: ગજાનન વિશ્વનાથ પાઠક.

નવલખી પેટી

પ્રકરણ ૧ લું.

શત્રુના સપાટામાં.

રાત્રિના દશ વાગ્યાનો સમય હતો. માયા એક પલંગપર પડી હતી. તે વિચારમગ્ન હતી એટલામાં કૃષ્ણકાન્ત તેના ઘેર આવ્યો. પલંગ પાસેની ખુરશીપર બેસતાં તે બોલ્યો: " માયા ! લક્ષ્મીપ્રસાદ જીવતો છે એમાં લેશમાત્ર પણ સંશય નથી. ગઈ રાત્રે દરોડા સંબંધી માહિતી તેણે જ પોલીસને આપી હોવી જોઇએ, એવું મ્હારૂં માનવું છે. પરંતુ ગોદીમાં દરોડા સંબંધી બાતમી તેને શા રીતે મળી હશે ? આપણે પ્રથમ તો પોતાની બધી મિલ્કત તેણે પોતાના ઘરમાં રાખી છે કે પોતાની સાથે જ લઇને તે પલાયન કરી ગયો છે, તે બાબતની ખાત્રી કરવી જોઇએ. લક્ષ્મીપ્રસાદ કોઈ પણ ગુપ્ત સ્થળે રહેતો હોવાથી તેનો પત્તો હાલ તરત લાગે એ મ્હને અસંભવિત જણાય છે. હવે ગમે તેમ કરીને પણ તેની છોકરી–ઉષાને આપણા કબજામાં લેવાની જરૂર છે. પોતાની છોકરી આપણા તાબામાં છે એવી લક્ષ્મીપ્રસાદને ખબર મળશે કે તરત જ તે ગમે ત્યાંથી પણ જાહિરમાં આવ્યા વગર રહેશે નહિ."

" પણ તે છોકરીને આપણા કબજામાં લેતાં વાર કેટલી ? " માયા મર્દાની સ્વરે બોલી.

" એટલે ? શું આપણે તેને એકદમ પકડી શકીએ તેમ છીએ?" કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

"પોતાના પિતા સાથે તે છોકરીનો મેળાપ કદિ પણ થયો નથી. એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાના પિતાની છબી સુદ્ધાં પણ તેણે અદ્યાપિપર્યંત જોઈ નથી એવું તેણે મ્હારી સમક્ષ કબુલ કર્યું હતું." માયા બોલી.

ત્યારપછી કૃષ્ણકાન્ત અને માયા બન્ને જણાં થોડા સમય સુધી મૌન રહ્યાં. કૃષ્ણકાન્ત માયા પ્રત્યે પ્રેમભરી દૃષ્ટિ ફેંકતો બોલ્યો; "શાબાશ, માયા, મ્હારા કરતાં પણ ત્હારી કલ્પનાશક્તિ વ્હડી જાય તેમ છે. તેં ઠીક માહિતી મેળવી લીધી. આપણે ગુપ્ત રીતે ઉષાને એવો સંદેશો પહોંચાડીએ કે તેનો પિતા તેને મળવા ચ્હાય છે, તે હયાત છે, અને તે વાત ગુપ્ત રાખવા પર જ તેનું જીવન અવલંબી રહ્યું છે. તે સંબંધી બુદ્ધિપ્રસાદ અથવા બીજા કોઇને કંઈ પણ કહેવું નહિ." થોડીવાર વિચાર કર્યા પછી કૃષ્ણકાન્ત પુનઃ બોલ્યો: "પણ આ સંદેશો તેને પહોંચાડવો કોની સાથે? અત્યારસુધી તે ગામડામાં રહેલી હોવાથી દિવાનખાનામાં સૂતી હશે ત્યારે રાત્રિએ દ્વાર ઉઘાડાં મૂકવાની તેને ટેવ પડી ગઈ હોવી જોઇએ. ત્યાં જઇને એક ચિઠ્ઠી ફેંકી દેવામાં આવે તો? ગમે તે ઉપાયે માત્ર એક વાર તેને આપણા કબજામાં લેવાની જરૂર છે. અને તેમ થયા પછી જ લક્ષ્મીપ્રસાદની સઘળી સંપત્તિનો પત્તો પણ મેળવી શકાશે. ધારો કે તે છોકરીને તેના પિતાની સંપત્તિ ક્યાં છે તે બાબતની માહિતી નહિ હોય, તો પણ ઉષા આપણા કબજામાં છે એવું સાંભળતાંની સાથેજ તેનો પિતા ગમે ત્યાંથી દોડતો આવી પોતાની સંપત્તિના ભોગે પણ તેને આપણા કબજામાંથી છોડાવવાનો પ્રયત્ન કર્યા વગર રહેશે નહિ. માયા? તે છોકરી પોતાનાં પિતાના હસ્તાક્ષર ઓળખે છે કે?"

"ના, તે વિષે પણ મ્હેં તેને પૂછી લીધુ હતું. જ્યારે તે

સુશીલાબાઇના આશ્રમમાં હતી ત્યારે તેના ખરચ માટે દર મહિને અમુક રકમ આવ્યે જતી. પરંતુ નાણાં મોકલનાર તરફથી કદિપણ પત્ર આવતો જ નહિ. તેમ જ જ્યારે તેને સુશીલાબાઇને સ્વાધીન કરવામાં આવી હતી ત્યારે જે પત્ર ઉષાની સાથે મળી આવ્યો હતો તેમાં પણ કોઇએ સહી કરેલી નહોતી. અને તે પત્ર જૂદી જુદી કલમથી લખેલો હતો. પોતાના પિતાના હસ્તાક્ષર કેવા છે તે સંબંધી પોતે કંઈ પણ જાણુતી નથી, એમ તેણે મ્હને કહ્યું હતું."

"ઘણું જ ઉત્તમ ! હવે તેને કેમ સપાટામાં લેવી તેની વ્યવસ્થા હું સત્વર કરૂં છું,"

"આપણે બહુ સાવધાનતાથી વર્તવાનું છે. આ કામ એટલું બધું સ્હેલું છે એમ માનીને બેદરકારી રાખશો તો આ વખતે પણ આપણો પ્રયત્ન પ્રથમની માફક નિષ્ફળ નિવડશે. સસલાનો શિકાર કરવો હોય ત્યારે સિંહના શિકારની તૈયારીઓ કરવી એ શાણા મનુષ્યને માટે બહુ અગત્યનું છે."

"બહુ સારૂં, રાણી સાહેબ, બીજી કંઇ આજ્ઞા છે ?" કૃષ્ણકાન્ત સ્મિત કરતાં બોલ્યો અને જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો.

"કેમ આટલી બધી ઉતાવળ કરો છો ? આજે પણ અહિં રહેવાનો વિચાર નથી કે શું ?"

"નહિ, નહિ. આ કામ પૂર્ણ થતાં સુધી હું અને તું સાથે રહીએ છીએ, એવો સંશય સુદ્ધાં કોઇ પણ વ્યક્તિને આવે નહિ તેની ખાસ સંભાળ રાખવાની જરૂર છે."

માયા નિરાશ થઈ. કૃષ્ણકાન્તે તેને સ્નેહાલિંગન આપ્યું અને એક મધુર ચુંબન કરીને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

મધ્યરાત્રિનો સમય થતાં લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલાના અગ્રભાગમાં

આવી રહેલા ઉદ્યાનમાં એક વ્યક્તિ દાખલ થઈ અને લપાતી છૂપાતી બંગલાના પ્રવેશદ્વાર પાસે જઇને ઉભી રહી. તરત જ તેણે પોતાના ગજવામાંથી એક ન્હાના દડા જેવું કંઇ કાઢયું અને ઉપરના દિવાનખાનાના ખુલ્લા દ્વારમાં તે તાકીને ફેંકયું. તરત જ દિવાનખાનામાંના પલંગ સાથે તે અફળાયાનો અવાજ તેના કાનપર આવ્યો. પોતાનું કામ પાર પડયું સ્હમજીને તે વ્યક્તિ આવી હતી તે માર્ગે થઇને ગુપચૂપ ચાલી ગઇ.

પલંગ સાથે કંઇક અફળાયાનો ધ્વનિ સાંભળતાંની સાથે જ ઉષા જાગી ઉઠી. દિવાનખાનામાં દીપકનો પ્રકાશ મંદ હતો. તેણે ચોમેર દૃષ્ટિ કરી પરંતુ મંદ પ્રકાશમાં તે કંઇ પણ જોઈ શકી નહિ. ઉષા પલંગ પરથી નીચે ઉતરીને દીપકની વાટ મોટી કરી તો પોતાના પલંગ પાસે કંઇ દડા જેવું પડેલું તેના જોવામાં આવ્યું. તે તેણે તરત જ ઉચકી લીધું, તે દડા પર વિટાળેલું કપડું કાઢી નાખતાંની સાથે જ તેમાં એક ગોળ પત્થર અને તેની ઉપર વિટાળેલો પત્ર તેણે જોયાં, આ પત્ર પોતાને પહોંચાડવા માટે તેને પત્થર ફરતો પત્ર વિ-ટાળી દઇને કોઈ પણ વ્યક્તિએ તે પોતાના દિવાનખાનમાં ફેંકયો હોવો જોઇએ, અને હમણાં જે ધ્વનિ થયો તે તેનો જ હોવો જોઇએ, એવું તેણે અનુમાન કર્યું. ઉષા દીપક પાસે ગઇ અને તે પત્ર વાંચવા લાગી, તેમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું. "પ્રાણપ્રિય પુત્રી ત્હને મળવા માટે હું ઘણો આતુર છું. હાલમાં હું આપણે ઘેર આવીને ત્હને મળી શકું તેમ નથી. અને તેથી આવતી કાલે સાંજના આઠ વાગે નં. ૭૮ વાળા બંગલે તું આવજે. આ વાતની કોઇને ખબર પડવા દેવાની જરૂર નથી. રૂબરૂમાં મળ્યા પછી હું ત્હને સર્વ ખુલાસો કરીશ. જો આ પત્ર કોઈ પણ વ્યક્તિના વાંચવામાં આવશે અને આવતી

કાલે સાંજે તું મ્હારી પાસે નહિ આવે, તો મ્હારા પ્રાણ જોખમમાં આવી પડશે એ નક્કી માનજે. એજ લિ. ત્હારો દુર્દૈવી પિતા—લક્ષ્મીપ્રસાદ."

પત્ર વાંચી રહ્યા પછી ઉષાના આનંદનો અવધિ જ થયો. પોતાના પિતા હજી હયાત છે એવી તેની દૃઢ ખાત્રી થઈ. તે હજી જીવે છે અને પોતાની મુલાકાત થવાથી પિતાના પ્રાણ બચવા પામશે એવું વાંચીને તેને મળવાની ઉષાની ઉત્કંઠા વધુ સતેજ થઇ. અત્યારે જ પોતાના પિતાને મળવા જવાનું હોત તો વધારે સારૂં, એવી ઇચ્છા તેને થવા લાગી. પરંતુ આ હકીકત તદ્દન ગુપ્ત રાખવાની તેના પિતાએ સૂચના કરી હોવાથી, લીલા અને બુદ્ધિપ્રસાદને પણ ખબર પડવા દીધા વગર કેવી રીતે પિતાને મળવા જવું, તે બાબતનો તે વિચાર કરવા લાગી. પ્રાતઃકાળ સુધી પલંગમાં પડયાં પડયાં તેણે અનેક તર્કવિતર્ક કર્યા.

બુદ્ધિપ્રસાદ અને દિનકરે ઉષાને એવી સૂચના કરી હતી કે તેમને પૂછ્યા વગર તેણે કોઇની મુલાકાત લેવી નહિ તેમ જ કોઈપણ સ્થળે જવું પણ નહિ. પરંતુ પિતૃદર્શનાતુર બાળા, નિમકહલાલ બુદ્ધિપ્રસાદ અને પ્રેમાળ દિનકરની સૂચના આ વખતે ભૂલી ગઈ. એટલું જ નહિ પરંતુ ઉલટું તેણે તેને છેતરવાનો વિચાર કર્યો. વળી તેની બાલ્યાવસ્થા અને સ્ત્રી સ્વભાવ એમ કરવા માટે તેને ઉશ્કેરે એ પણ સ્વાભાવિક જ છે. પોતાના પિતાની આવી ભયંકર પરિસ્થિતિ જોઇને કોઇ પણ પુત્ર–પુત્રી સ્વસ્થ રહી શકે કે ?

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે ઉષાના વર્તનમાં કંઇ જ તફાવત પડયો નહોતો. બુદ્ધિપ્રસાદ જેવો ચાલાક મનુષ્ય પણ ઉષાની મુખમુદ્રાપર કંઇ પણ ફેરફાર જોઇ શકયો નહિ. રંગભૂમિપર પોતાનો પાર્ટ ભજ-

જનારાં નાટકનાં પાત્રોને પોતાનું કાર્ય સારી રીતે બજાવવા સારૂ અગાઉથી તાલિમ લેવી પડે છે. પરંતુ સ્ત્રીઓમાં તો નૈસર્ગિક રીતે જ અભિનયનો ગુણ હોય છે. ઉષામાં પણ તે હોય એ સ્વાભાવિકજ હતું.

પોતાના પિતાને મળીને, તેને સંકટમુક્ત કરવા માટે ઉષાએ આખો દિવસ વિચાર કર્યો. આઠ ક્યારે વાગે એમ તેના મનમાં થઇ રહ્યું હતું. પરંતુ પોતાની મુખમુદ્રા પર ઉત્કંઠાની છાયા સરખી પણ તેણે કોઇને જણાવવા દીધી નહોતી. દરરોજની પેઠે લીલાની સાથે વાંચવામાં, રમવામાં, પિઆનો વગાડવામાં અને ભરવા ગુંથવાના કામમાં આજે પણ તે આનંદપૂર્વક ભાગ લેતી હતી. પોતે જ્યાં હોય ત્યાંથી બૂમ સાંભળી શકાય એટલે દૂર બુદ્ધિપ્રસાદ હોય જ એવી ઉષાની ખાત્રી હતી. અને તેથી પોતાના વદનપર ચિંતા કે ઉત્કંઠાની છાયા સરખી પણ જણાઇ ન આવે એટલા માટે તેને બહુ સંભાળ રાખવી પડી.

નિત્યનિયમ પ્રમાણે બપોરના બે વાગ્યા પછી આજે પણ દિનકર પોતાને મળવા સારૂ અવશ્ય આવશે એમ ઉષા જાણતી હતી. અને દિનકર આવ્યો પણ ખરો. જેવી રીતે શ્વાસોચ્છ્વાસ લીધા વગર મનુષ્ય જીવી શકે નહિ તે જ પ્રમાણે દિવસમાં એકાદ વખત પણ ઉષાના દર્શન કર્યા વગર દિનકર એક દિવસ પણ રહી શકતો નહોતો. ઉષાનાં પ્રથમ દર્શન પછી આખું જગત તેને મોહક જણાવા લાગ્યું હતું. દિનકરને દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કરતો જોઇને ઉષા બોલી: " કેમ, શી નવાજૂની સંભળાવવા આવ્યા છો ? "

" કંઇ નહિ. " દિનકર ખિન્ન સ્વરે બોલ્યો: " આજે એક મહત્વની અને આનંદની ખબર સંભળાવવાનો પ્રસંગ મળશે એમ મને લાગ્યું હતું, પરંતુ હજુ પ્રયત્ન યશસ્વી નિવડ્યો નથી. "

દિનકરના આ માર્મિક શબ્દોનો કંઇ જ ખુલાસો નહિ પૂછતાં ઉલટું વિષયાંતર કરતી ઉષા બોલી: “દિનકર! પિઆનો સાંભળશો કે ?”

“વાહ! મ્હોટી કૃપા!” દિનકર સ્મિત કરતાં બોલ્યો અને ઉષા પીઆનાના પાસે પડેલી ખુરસી પર જઇને બેઠી હતી ત્યાં પોતાની ખુરસી ખસેડીને લઇ ગયો. ઉષાના સુકુમાર કરની નાજુક અંગુલિઓ પિઆનાના પર કેવી ચપચપ ઉપડતી હતી, તેનું દિનકર બારિકીથી નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો. દિનકરને સંગીતનો એટલો બધો શોખ નહોતો, પરંતુ ઉષાએ પોતાને પિઆનો સંભળાવવાની હોંશથી કરેલી માગણીનો અનાદર કરવાથી તે મનોભંગ થશે, એમ વિચારીને જ તે પિઆનો સાંભળવા માટે તૈયાર થયો હતો. ઉષાએ પોતાના મધુર કંઠથી એક પછી એક એવી તો સરસ ચીજો છેડી કે દિનકર ક્ષણભર જગતને પણ વિસરી ગયો. સંગીતકળામાં ઉષાનું નૈપુણ્ય જોઇને તે છક થઇ ગયો. બે ત્રણ ચીજો વગાડયા પછી ઉષાએ વગાડવાનું બંધ કર્યું, પરંતુ દિનકરને તૃપ્તિ થઇ નહોતી. તે સ્મિત પૂર્વક બોલ્યો: “એકાદ ભજનીયું થવા દો.”

ઉષાએ તેની માગણી સ્વીકારી અને એક ભજન ગાઇ સંભળાવ્યા પછી પિઆનો બંધ કર્યો. હજી પણ ગઇ રાત્રિએ વાંચેલા ગુપ્ત પક્ષ સંબંધી વિચારો તેના મનમાં ઘોળાયા કરતા હતા. ‘જો તું મ્હને નહિ મળે, અને આ પત્રમાંનો એક અક્ષર પણ કોઇના વાંચવામાં આવશે તો મ્હારા પ્રાણ જોખમમાં આવી પડશે!’ આ વાક્યો તેના હૃદયમાં ઘૂમી રહ્યાં હતાં. સંધ્યાકાળની તે કાક દૃષ્ટિથી માર્ગપ્રતિક્ષા કરતી હતી. પોતાના મનની ચળવિચળ કોઇ કળી જાય નહિ તે માટે તે ભગિરથ પ્રયત્નો કરી રહી હતી.

પિયાનો બંધ કર્યા પછી ઉષા એક ક્ષણુપર્યંત સ્તબ્ધ રહી. માત્ર એટલા જ સમયમાં ઉપરના વિચારો તેના હૃદયમા ઉદ્‌ભવ્યા અને લય પામ્યા. દિનકર ઉષા પ્રત્યે બારિક દૃષ્ટિથી નિહાળી રહ્યો હતો. ગમે તેટલા પ્રયત્નો કરવા છતાં પોતાના વિચારોની છાયા ઉષાની મુખમુદ્રાપર દશ્યમાન થયા વગર રહી નહિ. ચાલાક દિનકર આ છાયાને ઓળખી ગયો. ઉષા પોતાના મનમાં કંઇક ગડમથલ કરી રહી હતી એવી તેની ખાત્રી થઇ. તે તરત જ બોલી ઉઠયો: "ઉષા! શા વિચારમાં પડી ગયાં છો?"

ઉષા ચમકી. પરંતુ તરત જ પોતાની મુખમુદ્રા શાન્ત અને સ્વસ્થ કરીને તે બોલી: "કંઇ નહિ. બીજો શો વિચાર હોય? પિતાશ્રીનાં દર્શન ક્યારે થશે, એ સિવાય બીજો કોઇ પણ વિચાર મ્હારા મનમાં કદિ આવતો જ નથી."

દિનકરને ઉષાનુ બોલવું સત્ય લાગ્યું. તે ઉત્તેજિત સ્વરે બોલ્યો: "તે માટે બિલકુલ નિશ્ચિંત રહો, ઇષ્ટ કૃપાથી તમારી મનોકામના સત્વર પૂર્ણ થશે. હું તમને આશ્વાસન આપવાની ખાતર જ આમ કહેતો નથી પરંતુ ખાત્રીપૂર્વક કહું છું એ નક્કી માનશો."

ઉષાના મનમાં કંઇક કલ્પના ઉદ્‌ભવી, તે એકદમ બોલી ઉઠી: "દિનકર! શું કહું? મ્હારા પિતાશ્રીની એકાદ છબી હોત તો તેનાં દર્શન કરીને પણ હું કંઇ સંતોષ પામત. હું તેમના સ્વરૂપની કલ્પના પણ કરી શકું એટલું તેમનું સ્વરૂપ વર્ણન તમે કરશો કે?"

દિનકરે ઉષાની ઇચ્છા પ્રમાણે લક્ષ્મીપ્રસાદશેઠના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું. પરંતુ ઉષા બદલ તેના મનમાં પુનઃ શંકા ઉદ્‌ભવી. તે બોલ્યો: "ઉષા! તમારા વચનનું તમને સ્મરણ છે કે? મ્હને અથવા બુદ્ધિપ્રસાદને પૂછ્યા વગર કોઇ પણ સ્થળે નહિ જવાનું તમે વચન આપ્યું છે."

"હા;" ઉષા સ્મિત કરતી બોલવા લાગી: "ધારો કે હું બહાર જવાની ઇચ્છા કરૂં તો પણ મ્હારાથી તેમ થઇ શકે જ નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ મ્હારાપર ચોવીશ કલાક સખ્ત દેખરેખ રાખે છે, એ હું સારી રીતે જાણું છું, અત્યારે પણ તે આટલામાં જ હશે. મ્હારા જ ભલાને માટે તેઓ તેમ કરે એટલું હું સ્હમજી શકું છું અને તેથી તે બદલ તેમના પ્રત્યે મ્હને સહજ પણ ગુસ્સો આવતો નથી,"

ખરેખર બુદ્ધિપ્રસાદ આ વખતે દિવાખાનાના દ્વારની નજીકમાં જ હતો. ઉષાના ઉદ્દગારો સાંભળીને તેણે એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂક્યો અને ત્યાંથી પોતાના દિવાનખાનામાં જઇને દિનકરની રાહ જોતો બેઠો. થોડીવાર પછી દિનકર પણ ઉષાની રજા લઇને ત્યાંથી જવા નીકળ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ સાથે કેટલીક વાતચિત કર્યા પછી તે પોતાના મકાન તરફ ચાલ્યો ગયો.

રાત્રિના આઠ વાગવા આવ્યા છે. ઉષા પોતાના દિવાનખાનામાં બેઠી બેઠી વિચારતન્દ્રામાં લીન થઇ ગઇ છે. ઘડીઆળ તરફ નજર જતાંની સાથે જ તે ચમકી. તરત જ એક જુના કપડાનો કકડો લઇને તેનો ડુચો વાળીને તેણે તે સળગાવ્યો અને તે દિવાનખાનાના દ્વારમાંથી ફેંકયો. ત્યારપછી દિવાનખાનાનું એક દ્વાર બંધ કરીને ગભરાયેલા સ્વરે તેણે બુદ્ધિપ્રસાદને બૂમ પાડી. બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી દોડતો આવી પહોચ્યો. ઉષા તેને જોતાંની સાથે જ કંપિત સ્વરે બોલી ! "મ્હને કંઇક સળગતું હોય એવી વાસ આવે છે. શું સળગે છે તેની તપાસ સત્વર કરો."

બુદ્ધિપ્રસાદે પોતાની નાસિકાથી દીર્ઘ શ્વાસ ખેંચ્યો. કંઇક સળગતું હોય એમ તેને પણ લાગ્યું. શત્રુએ બંગલામાં આગ તો નહિ લગાડી હોય, એવી તેને શંકા થઈ. તે તરત જ ઘરની અંદરના ભોંયરામાં ચાલ્યો

ગયો. પરંતુ ત્યાં તેને આગનું કંઈ પણ ચિન્હ જણાયું નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષાના દિવાનખાના પાસે આવી પહોંચ્યો ત્યાં સુધીમાં પેલો લુગડાનો કકડો પણ બળીને ખાખ થઇને ઉડી ગયો હોવાથી, તે પણ તેના જોવામાં આવ્યો નહિ. આખા બંગલામાં આગ સંબંધી તપાસ કરતાં કોઇ પણ સ્થળે આગ લાગી નહોતી, એવી તેની ખાત્રી થઈ. પરંતુ તેમ કરવામાં લગભગ પંદર મિનિટ થઇ ગઈ. પુનઃ બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષાના દિવાનખાનામાં આવીને જુએ છે તો તે ત્યાં નહોતી. આખા બંગલામાં તેણે તેની શોધ કરી પરંતુ ઉષાનો પત્તો લાગ્યો નહિ. તેણે લીલાને બોલાવી અને ઉષા ગુમ ગઇ હતી એ વાત તેને કહી. તે ગભરાઇ ગઈ. બન્ને જણાએ સાથે મળીને ફરીને ઉષાની શોધ કરવા માંડી. પરંતુ ઉષાને તેઓ શોધી શક્યાં નહિ. પુનઃ તેઓ બન્ને ઉષાના દિવાનખાનામાં આવ્યા તો ઉષાની શાલ ખીંટી પર ન્હોતી. ઉષા ન્હાસી ગઈ હોવી જોઇએ એવી તેમની ખાત્રી થઈ. એટલામાં ટેલિફોનની ઘંટડી વાગી. બુદ્ધિપ્રસાદે નળી કાન પર મૂકી અને પૂછ્યું: " કોણ છે ? "

" હું માયા છું, તમે કોણ છો ? " ઉત્તર મળ્યો.

" બુદ્ધિપ્રસાદ. "

" ઉષાબ્હેન ત્યાં છે કે ? "

" ના. તેઓ એકલાં જ ક્યાંઇક બહાર ગયાં છે. ઘેર આવે ત્યારે તેમને 'ટેલિફોન' કરવાનું તેમને કહું કે ? "

" ના, ના, તેમ કરવાની જરૂર જ નથી. તેઓ ઘેર આવે ત્યારે તમે તેમને જણાવશો કે લીલાબ્હેનને તથા તેમને આવતી કાલે મ્હારે ત્યાં આમન્ત્રણ છે. મિ. દિનકર હોય તો તેમને પણ મ્હારી તરફથી આમન્ત્રણ છે એમ જણાવશો. સાહેબજી. ! "

'ટેલીફોન' યંત્રપર નળી મૂકીને બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

બંગલાની બ્હારના રસ્તા પર આવીને તે ચોમેર દૃષ્ટિ ફેંકવા લાગ્યો. તેણે કાન માંડયા. પરંતુ કંઇપણ અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો નહિ. તરત જ તે દિવાનખાનામાં પાછો આવ્યો અને નિરાશ થઇને એક વિરામાસન પર પડયો. તેણે પોતાના મ્હોંપર બન્ને હાથ ઢાંકી દીધા.

"બુદ્ધિપ્રસાદ : ઉષા એકલી જ ક્યાંઇક ચાલી ગઇ હોવી જોઇએ, હેં ? લીલા કરૂણાજનક સ્વરે બોલી.

"અરેરે !" બુદ્ધિપ્રસાદ બોલવા લાગ્યો ! આટલીબધી સાવધાનતા રાખવા છતાં આખરે તે બિચારી દુષ્ટોની જાળમાં સપડાઇ !"

× × × ×

આ તરફ બંગલામાંથી બહાર નીકળ્યા પછી ઉષા ઝપાટાબંધ ચાલવા લાગી. તે થોડે દૂર ગઈ હશે એવામાં એક ખાલી ભાડૂતી ગાડી તેના જોવામાં આવી. તરત જ નેત્રસંકેત કરતાંની સાથે જ ગાડી પાસે આવી પહોંચી. તે ગાડીમાં ચઢી બેઠી. નંબર ૭૮ વાળા મકાન પાસે ગાડી લઇ જવાની ઉષાએ ગાડીવાળાને સૂચના કરી. ગાડી દોડવા લાગી. હવે પોતાના પિતાનો મેળાપ સત્વર થશે એવા વિચારો તેના મનમાં ઉદ્‌ભવતા હતા. પિતા સિવાય બીજો કોઇ પણ વિચાર અત્યારે તેના મનમાં હતો જ નહિ. અલ્પ સમયમાં જ, ગાડી નં. ૭૮ વાળા મકાન પાસે આવીને ઉભી રહી. ઉષા ગાડીમાંથી ઉતરી પડી. ગાડીવાળાનું ભાડું ચૂકાવીને તે મકાનના દ્વાર તરફ તે જવા લાગી.

આ બંગલો કંઈ એટલો બધો ભવ્ય નહોતો. તેમ જ ઉષાને તે બંગલાનું બારિકીથી નિરીક્ષણ કરવાની અત્યારે ફુરસદ પણ નહોતી. તેના મનમાં તો એમ જ હતું કે કયારે પિતાશ્રીનાં દર્શન થાય. બંગ-

લાના દ્વાર તરફ તે એટલી તો ઝડપથી જતી હતી કે ત્યાં પહોંચતાં પહોંચતાં તેના હૃદયમાં શ્વાસ ભરાઇ આવ્યો. તરત જ તેણે દ્વારપર એક થાપો ધીમે રહીને માર્યો. તરત જ દ્વાર ઉઘડ્યું અને પોતાના મ્હોં ફરતું કપડું વિંટાળેલો એક માણસ ઉષાના જોવામાં આવ્યો. ઉષા તેને જોઇને ચમકી અને ભય પામતી બોલી. " લક્ષ્મીપ્રસાદ અહિં રહે છે કે "

તે મનુષ્યે કંઈ પણ ઉત્તર ન આપતાં એક દાદર પ્રત્યે આંગળી કરી ઉષા તરત જ તે દાદર પર ચઢવા લાગી.

ઉષા મેડા પર ગઈ તો ત્યાં એક ન્હાની સરખી ઓરડી તેના જોવામાં આવી. તે ઓરડીમાં દીપકનો મંદ પ્રકાશ પડતો હતો. ઓરડીના મધ્ય ભાગમાં એક મેજ ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. તેની બાજુમાં બે ત્રણ ખુરશીઓ પડી હતી. એક ખુરસી પર બેઠેલા ગૃહસ્થને જોઇને તે જ પોતાનો પિતા હોવો જોઇએ અને તે આવા બદમાશોના તાબામાં સપડાયો હશે, એવી તેણે કલ્પના કરી. ભય પામતી તે તેની પાસે જઇને ઉભી રહી અને કંપતી કંપતી, 'પિતાશ્રી' એટલું જ બોલી.

તરત જ તે ગૃહસ્થ ખુરશી પરથી ઉભો થઈ ગયો અને પોતાના બન્ને હાથ પહોળા કરીને ઉષાને સ્નેહાલિંગન આપતો બોલ્યો. " બેટા ! ઉષા ! ત્હને મળવા માટે હું ક્યારનો યે રાહ જોઉં છું. કેટલાક વર્ષ પહેલાં હું ત્હને મળવા આવતો હતો તેવામાં આ દુષ્ટ લોકોએ પકડીને મ્હને અહીં કેદ કરી રાખ્યો છે. મ્હારી બધી મિલ્કત આ દુષ્ટોને સોંપી કે તરત જ મ્હારો છૂટકારો થઈ શકે તેમ છે."

આ મનુષ્યની મુખમુદ્રા અને તેના સ્વરૂપનું બારિકીથી નિરીક્ષણ કર્યા પછી દિનકરે વર્ણન કરેલા પોતાના પિતાના સ્વરૂપ સાથે તેનું

સ્વરૂપ મળતું આવતું નહોતું એટલું ઉષા સ્હમજી શકી. તેમ જ તે મનુષ્ય પોતાનો સ્વર બદલીને વાતચીત કરતો હતો, એવી પણ તેની ખાત્રી થઈ. તેણે પાછળ ફરીને જોયું તે એક અર્દ્ધ ખુલ્લા દ્વાર પાસે પોતાના મ્હોં ફરતાં કાળાં કપડાં વિંટાળેલાં કેટલાક માણસો પોતાના પ્રત્યે દૃષ્ટિ ફેંકતાં ઉભાં રહેલાં ઉષાના જોવામાં આવ્યાં. ઉષા હવે બધો ભેદ પામી ગઈ. પોતે જેની પાસે ઉભી હતી તે મનુષ્ય પોતાનો પિતા નથી એવી તેની ખાત્રી થઇ. દિનકર અને બુદ્ધિપ્રસાદે વારંવાર સૂચનાઓ દીધી હતી, પરંતુ તેની અવગણના કરવાથી પોતે દુષ્ટોના સંકટમાં સપડાઇ ગઇ હતી એ બાબતની તેની ખાત્રી થઇ. પોતાની મુખમુદ્રાપર કોઇ પણ પ્રકારની ચળવિચળ ન જણાવા દેતાં તે હળવે રહીને તે પેલા મનુષ્યથી છૂટી પડીને બોલી. "બસ એટલું જ ને? એમાં શું? હમણાં જ ઘેર જઇને આપણી બધી સંપત્તિ લઇ આવીને હું તમરે અહિંથી છોડાવું છું." એટલું કહીને ઉષા ઓરડીની બહાર જવા લાગી.

એ જોઇને પેલો મનુષ્ય તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: "ઉષા! હમણાં તું અહિં જ ઉભી રહે. એકવાર મ્હને એ બદમાશોને પૂછીને ખાત્રી કરી લેવા દે કે મ્હારી સઘળી સંપત્તિ તેમને સ્વાધીન કરતાંની સાથે જ તેઓ મ્હારો છૂટકારો કરશે કે નહિ." એટલું કહીને તે મનુષ્ય ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ઉષા ત્યાં જ ઉભી રહી.

થોડીવાર પછી ઉષા ઓરડીના દ્વાર પાસે ગઇ તો તે બહારથી બંધ કરવામાં આવ્યું હતું એવી તેની ખાત્રી થઇ. હવે અહિંથી કેવી રીતે નાસી છૂટવું તેનો વિચાર તે કરવા લાગી. ઓરડીમાં તે આમતેમ તપાસ કરવા લાગી. પરંતુ પલાયન કરી જવાનો કંઇ પણ માર્ગ તેને સૂઝયો નહિ. તે ઓરડીમાં એક બારી હતી. ત્યાંથી નીચે

પડતું મૂકીને જો ન્હાસવાનો પ્રયત્ન કરે તો કદાચ ફાવી શકાય તેમ હતું. પરંતુ બારી જમીનથી એટલી તો ઉંચી હતી કે ભોંય પડતાંની સાથે જ જીવવાની આશા છોડી દેવા જેવું હતું. તે પુનઃ મેજ પાસે આવીને ઉભી રહી. એટલામાં પુનઃ તે ઓરડીનું દ્વાર ઉઘડ્યું અને પેલો મનુષ્ય અંદર દાખલ થયો. તે ઉષાને ઉદ્દેશીને બોલ્યોઃ "ઉષા ! એ લોકો ત્હને પણ ઘેર જવા દેનાર નથી. બુદ્ધિપ્રસાદને ચિઠ્ઠી લખીને આપણી બધી સંપત્તિ અહિં મગાવી લે. તેમ જ તે સાથે મ્હારી પેટી પણ મોકલવાનું લખજે. પેટી અને આપણી સંપત્તિ અહિં આવી કે તરત જ આપણે બન્ને છૂટાં થઇ શકશું."

"પિતાજી !" ઉષા બોલીઃ "તમે જ બુદ્ધિપ્રસાદપર ચિઠ્ઠી લખો. તે તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વિના વિલંબે વર્તશે જ"

તે મનુષ્યે ચિઠ્ઠી લખવાનો ઉષાને ઘણો ઘણો આગ્રહ કર્યો પરંતુ તેણે તેમ કરવાની સાફ ના પાડી. આથી તે એકદમ ગુસ્સે થઇ ગયો અને પોતાનો ખરો સ્વર બદલીને બોલ્યોઃ "ઉષા ! હું ત્હારો બાપ નથી ?"

"તે તે હું પણ જાણું છું." ઉષા શાંત સ્વરે બોલી.

"ત્યારે સત્વર ચિઠ્ઠી લખ. નહિંતર ત્હારા બાપનું મૃત્યુ થયું જ સ્હમજ."

"અમારી બધી મિલ્કત ક્યાં છે તેની મ્હને ખબર નથી."

"ઉષા ! માણસના પ્રાણ કરતાં પૈસાની કિંમત વધારે નથી. ત્હારા પિતાના પ્રાણ હું એક ક્ષણમાં લઇશ."

"મ્હને કંઇ જ ખબર નથી. હું ચિઠ્ઠી લખનાર નથી." ઉષાએ મર્દાની સ્વરે કહ્યુંઃ

જે ઓરડીમાં ઉપર પ્રમાણે સંવાદ ચાલતો હતો તેની બાજુની

ઓરડીમાં જ કૃષ્ણકાન્તનો મિત્ર રમણિક બેઠો હતો. ઉષાનું આવું ધૈર્ય જોઈ ને તે આશ્ચર્યચકિત થયો અને સ્વગત બોલ્યો: "લાગે છે તો એના બાપના જેવી નિડર. જોઇએ હવે શું થાય છે તે."

જ્યારે ઉષા નહિ જ માને એવી ખાત્રી થઈ ત્યારે પેલા મનુષ્યે એક સીસોટી વગાડી. તરત જ મ્હોંપર કાળાં કપડાં વિંટાળેલાં કેટલાંક મનુષ્યો ઓરડીમાં દાખલ થયાં. બારણું બંધ થયું. ઉષા મેજ પાસે ઉભી હતી. તેણે વિના વિલંબે મેજપરનો દીપક ઉચકીને ભૂમિપર પટકયો. તરત જ ઓરડીમાં અંધકાર વ્યાપી ગયો. ઉષા ખુરસી ઉપાડીને પાછળની બારી પાસે ગઈ અને ત્યાંથી તે ખુરસી નીચે ફેંકી. 'ફૂડૂડૂધૂબ' કરતો અવાજ સાંભળતાંની સાથે ઉષાએ બારીએથી પડતું મૂકયું એવી બદમાશોએ કલ્પના કરી. તેઓ બારી તરફ દોડયા. લાગ સાધીને ઉષા ધીમે પગલે બારી પાસેથી દ્વાર સુધી આવી પહોંચી અને ઓરડીનું દ્વાર ઉઘાડીને ત્યાંથી ચાલતી થઈ. બારી પાસે ઉભેલા બદમાશો થોડીવાર ત્યાંજ ઉભા રહ્યા અને નીચે પડેલી ઉષા શું હિલચાલ કરે છે તે જોવા લાગ્યા. એટલામાં એક બદમાશે પોતાના ખિસ્સામાંથી દિવાસળીની પેટી કાઢીને તે સળગાવી. તરત જ જે માણસ ઓરડીમાં સૌની પાછળ દાખલ થયો હતો અને જેણે દ્વાર બંધ કર્યું હતું તેની નજર દ્વાર ભણી ગઈ. તે તરત જ બોલી ઉઠયો: "અરે, બારીમાથી શું તમારૂં કપાળ જૂઓ છો? તે છોકરી બારણું ઉઘાડીને ન્હાસી ગઈ!"

સર્વ બદમાશો દ્વાર ભણી જોવા લાગ્યા. ખરેખર ઓરડીનાં દ્વાર ખુલ્લાં જ હતાં. તેઓ બધા એકદમ ઓરડીમાંથી નીચે આવ્યા. પરંતુ ઉષા કયારનીએ ન્હાસી ગઈ હતી. એક તરુણ યુવતી હાથતાળી દઇને

પલાયન કરી ગઈ એ જાણીને તેઓ બધા શરમાયા. કૃષ્ણકાન્તના મનની શી સ્થિતિ થઈ હશે તેની કલ્પના વાચક સહજમાં કરી શકશે.

પ્રકરણ ૨ જું.

નવીન કારસ્થાન.

ઉષા ગુમ થવાથી બુદ્ધિપ્રસાદની ખાત્રી થઈ ગઇ હતી કે પોતાના શેઠના શત્રુઓએ જ તેને પોતાની જાળમાં સપડાવી હોવી જોઇએ. પોલિસને ખબર આપવાથી કંઈ પણ વળવાનું નથી એ વાત પણ તે સારી રીતે જાણતો હતો. ઉષાને બદમાશોએ કેવી રીતે ફસાવી હશે,તે વિષે તેણે ઘણો વિચાર કર્યો. પરંતુ તે તેનો ભેદ કળી શકયો નહિ. કારણકે આજે કોઇ પણ અજાણ્યું માણસ બંગલામાં આવ્યું નહોતું. તેમ જ કોઇનો 'ટેલિફોન' કે પત્ર પણ આવ્યો નહોતો. એટલામાં વળી મનમાં કંઇક વિચાર આવતાં બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષાના દિવાનખાનામાં આવ્યો ગયો. ત્યાં જઈને ઉષાનાં કબાટ, પલંગ વગેરે સર્વ તેણે બારિકીથી તપાસ્યાં. તેની કલ્પના એવી હતી કે કદાચ પોતાનાથી ગુપ્તરીતે ઉષાપર કોઈનો પત્ર આવ્યો હોવો જોઇએ. પરંતુ ત્યાંથી એક પણ પત્ર તેના હાથમાં આવ્યો નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ નિરાશ થઇને દિવાનખાનામાંથી ચાલ્યા જવાની તૈયારી કરતો હતો એવામાં મેજ પાસેની એક ખુરસીપર ઉષાનું એક પોલકું પડેલું તેના જોવામાં આવ્યું. બુદ્ધિપ્રસાદે ખુરસીપરથી તે પોલકું ઉંચકયું તો અને તેનાં ગજવાં તપાસ્યાં તો તેમાંથી એક પત્ર તેને મળી આવ્યો. તરત જ દીપક પાસે જઇને તેણે તે પત્ર વાંચ્યો એટલે બધો ભેદ તે કળી ગયો. હવે તેને કંઇક આશા આવી. તે **લીલા** બેઠી હતી તે દિવાનખાનામાં ગયો તો તે પણ નિરાશ વદને એક

ખુરસીપર બેઠી હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે કબાટમાંથી એક 'રીવોલ્વર' કાઢી અને તે મેજ પર મૂકીને લીલાને સંબોધીને બોલ્યો: "લીલા! આમ નિરાશ ન થા. હું કહું તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ. હું બ્હાર જાઉં છું. હું આવું ત્યાં સુધીમાં ગમે તે માણસ આવે તો પણ દ્વાર ઉઘાડીશ નહિ. જો કોઇ બળાત્કારે દ્વાર ઉઘાડીને અંદર આવવાનો પ્રયત્ન કરે તો કંઇ પણ લાંબી ટૂંકી પંચાતમાં ન પડતાં આ 'રિવોલ્વર'થી તેના પ્રાણ હરજે."

"અરે પ્રભુ!" લીલા ભયભીત સ્વરે બોલી!" બુદ્ધિપ્રસાદ! મ્હને ભય લાગે છે."

"એમ ભય પામવાથી શું વળવાનું છે? આબરૂ અને પ્રાણ એ બન્નેનું સંરક્ષણ કરવું હોય તો અત્યારે ધૈર્ય ધર. જો હું એક કલાકમાં ઘેર પાછો ન ફરૂં તો 'ટેલિફોન' કરીને પોલિસને ખબર આપજે અને સઘળી હકીકત જે કોઇ પોલિસ અમલદાર આવે તેને નિવેદન કરજે."

આટલું બોલીને લીલા પ્રત્યુત્તરની રાહ જોયા વગર બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. મેજ પર પડેલી 'રિવોલ્વર' પ્રત્યે ભયપૂર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકતી બિચારી લીલા ખુરસી પર જ બેસી રહી. તે સ્વગત વિચારવા લાગી: "મ્હારી માતાનો સખકર આશ્રમ ત્યજીને, ખૂન, ચોરી અને અત્યાચારોના ગૃહરૂપ આ મુંબઇશહેરમાં હું ન આવી હોત તો કેવું સારૂં!" એટલામાં લીલાનો હાથ 'રિવોલ્વર'ની નળી સાથે અથડાયો. તરત જ તેનું શરીર ભયથી કંપી ઉઠયું. ખુરસીપરથી ઉઠીને પાણી પીવા જવા જેટલી પણ શક્તિ અત્યારે લીલાના શરીરમાં નહોતી. વિચારમગ્ન અવસ્થામાં લીલા ખુરસીપર બેસી રહી.

આ તરફ બુદ્ધિપ્રસાદ બંગલાના દ્વાર પાસે આવ્યો. તેણે એક-

વાર ચોમેર દૃષ્ટિપાત કર્યો. સામેના રસ્તાપરના એક વૃક્ષ પાસે ઉભી રહેલી વ્યક્તિ વૃક્ષની ઓથે છૂપાઈ ગઇ. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદનું લક્ષ્ય તેને તરફ હતું જ નહિ. એટલામાં એક ભાડૂતી ગાડી બુદ્ધિપ્રસાદના જોવામાં આવી. કદાચ આ ગાડી શત્રુઓની પણ કેમ ન હોય, એવી તેને શંકા થઈ. તરત જ તે બંગલામાં પાછો ચાલ્યો ગયો અને ગાડીખાના તરફ જવા લાગ્યો.

પેલા વૃક્ષની ઓથે છૂપાઈ રહેલો માણસ સોનેરી ટોળીનો બદમાશ જ હતો. બુદ્ધિપ્રસાદની હિલચાલ પર સખ્ત દેખરેખ રાખવા સારૂ કૃષ્ણકાન્તે ત્યાં રહેવાની તેને આજ્ઞા કરી હતી. બંગલાના દરવાજા પાસે આવીને બુદ્ધિપ્રસાદ અંદર કેમ ચાલ્યો ગયો હશે, તેનું કારણ તે સ્હમજી શક્યો નહિ. અલ્પ સમયમાં જ બંગલામાંથી એક મોટર 'ભોં ભોં' કરતી ઝપાટાબંધ ચાલી જતી તેના જોવામાં આવી બુદ્ધિપ્રસાદ કંઇ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગયો હોવો જોઈએ એવું તેણે અનુમાન કર્યું. અને જો થોડા જ સમયમાં તે પાછો ન ફરે તો કૃષ્ણકાન્તને તે બાબતની ખબર આપવાનો પણ તેણે પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

મોટર ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. રસ્તાપરના પોલિસ સિપાઇઓ મોટર હાંકનારને વેગ ધીમો પાડવાની વારંવાર સૂચના કર્યા જતા હતા. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદ તેને મોટર ઝડપથી હાંકવાનું જ કહ્યાં કરતો હતો.

અલ્પસમયમાં જ મોટર નં. ૭૮ વાળા મકાન પાસે આવીને ઉભી રહી. તરત જ બુદ્ધિપ્રસાદ મોટરમાંથી નીચે ઉતર્યો અને નોકરને ઉદ્દેશીને બોલ્યોઃ "દશ મિનિટ સુધી મ્હારી રાહ જોતો અહિં ઉભો રહે. જો હું એટલા સમયમાં પાછો ન ફરૂં તો ત્હારી 'રિવોલ્વર'ના બે બ્હાર કરજે એટલે પોલિસ અહિં આવી પહોંચશે. હું બંગલામાં ગયો છું, અને દગો ફટકો થયો છે, એવી તેને ખબર આપજે. પણ

વેળાસર આવી પહોંચું તો પોલિસને બોલાવવાની ધાંધલ કરવાની જરૂર નથી. કારણ કે પોલિસને બોલાવવાથી ઉલટું વધારે ગરબડ મચી રહેવાનો સંભવ છે."

'ઠીક સાહેબ,' કહીને નોકરે મોટરને ફેરવીને એક બાજુએ લઇ જઇને ઉભી રાખી.

બુદ્ધિપ્રસાદ તે બંગલામાં પ્રવેશ કરવા જતો હતો એવામાં ઉષાને પોતાના સામી દોડતી આવતી તેણે જોઇ. તેણે તરત જ તેને ઓળખી લીધી અને તેનો હાથ પકડયો. ઉષાએ તેનો હાથ જોસથી છોડાવી નાખ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ બે ચાર ડગલાં પાછો હઠી ગયો. ઉષાના શરીરમાં આટલું બધું બળ હશે એવી તેની કલ્પના સુદ્ધાં નહોતી.

"ઉષા બ્હેન! હું બુદ્ધિપ્રસાદ છું." ઉષાની નજીકમાં આવીને બુદ્ધિપ્રસાદ ધીમેથી બોલ્યો. ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને ઓળખ્યો. તરત જ તેનો હાથ પકડીને તે તેની સાથે બહાર આવી. બન્ને જણાં મોટર પાસે સત્વર આવી પહોચ્યાં. ઉષા મોટરમાં ચઢી બેઠી એટલે બુદ્ધિપ્રસાદ પણ તેની પાસે આવીને બેઠો. અને 'ચલાવ જલદી' એટલા શબ્દો બોલ્યો, કે મોટર ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી.

બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષા પ્રત્યે દૃષ્ટિપાત કરીને દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂકયો. ઉષાએ નીચું જોયું. બુદ્ધિપ્રસાદે તેને સહજ પણ ઠપકો આપ્યો નહિ. શત્રુના સપાટામાંથી પોતે તેને છોડાવી શકયો તે બદલ પોતાના મનમાં તે ઇશ્વરનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. આવો અનુભવ મળવાથી હવે ઉષા કદિ પણ શત્રુઓની જાળમાં ફસાઈ પડશે નહિ એવી બુદ્ધિપ્રસાદની ખાત્રી થઈ. પરંતુ આ સોનેરી ટોળીના સપાટામાંથી અત્યારસુધી કોઈ પણ મનુષ્ય છટકી શકયું નહોતું તેમ છતાં પણ ઉષા શી રીતે ન્હાસી છૂટી હશે, એ બાબતમાં તે વિસ્મય પામ્યા વગર રહ્યો નહિ,

પરંતુ ઉષાનું મન પુનઃ સ્વસ્થ થતાં સુધી તેને તત્સંબંધી કંઈ પણ પૂછપરછ નહિ કરવાનો બુદ્ધિપ્રસાદે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

થોડી વાર રહીને ઉષા પોતાની મેળે જ બોલવા લાગી: "બુદ્ધિપ્રસાદ, તમે અણીના વખતે આવી પહોંચ્યા એ ઠીક જ થયું. નહિંતર આજે મ્હારો છૂટકારો થઈ શકત નહિ. હું અહિંઆં હતી એવી ખબર તમને શાથી પડી ?"

"તમારા પોલકાના ખિસ્સામાં એક ચિઠ્ઠી મળી આવી હતી. મ્હેં તે વાંચી છે."

"કેવા ભયંકર લોકો !" ઉષા પોતાને જ ઉદ્દેશીને બોલી:

"અહિં તેડી લાવીને તમને તેઓએ શું કર્યું ?" બુદ્ધિપ્રસાદે પુનઃ વાત ઉપાડી.

"બુદ્ધિપ્રસાદ !" ઉષા બોલવા લાગી: "અહિં આવતાંની સાથે જ એક મનુષ્ય સાથે મ્હારો મેળાપ થયો. તે મ્હારો પિતા હોય એવો ઢોંગ કરીને મ્હને ભેટયો. પરંતુ તે મ્હારો પિતા નથી એવું હું તરત જ સ્હમજી ગઈ હતી. જો કે પિતામાં વાત્સલ્યનો જે ગુણ હોવો જોઇએ તે બતાવવા માટે કૃત્રિમ ચેનચાળા કરવામાં તેણે બાકી રાખી નહોતી. પરંતુ તે કોઇ બદમાશ હતો એટલું હું તરત જ સ્હમજી ચૂકી હતી. દિનકરે મ્હારા પિતાના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું હતું તે કરતાં તેનું સ્વરૂપ ભિન્ન પ્રકારનું હતું એ જોઇને મ્હારો સંશય વધુ દૃઢ થયો હતો." આટલું બોલતાં બોલતાં ઉષાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. ડૂસકાં ભરતાં ભરતાં તેણે પોતાનું માથું બુદ્ધિપ્રસાદના ખભા પર નાખી દીધું અને ગદ્‌ગદ કંઠે બોલી: "બુદ્ધિપ્રસાદ, તમારી અને દિનકરની સૂચનાની અવગણના કરીને મ્હેં તમારા બન્નેનો મ્હોટો અપરાધ કર્યો છે. આ વખતે મ્હને ક્ષમા આપો. પુનઃ આવી મૂર્ખતા હું કદાપિ નહિ કરૂં."

ઉષાની પીઠ પર હાથ ફેરવતો અને તેને આશ્વાસન આપતો બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "ઉષા બ્હેન! થઈ ગયું તે થઇ ગયું. હવે તે બદલ વ્યર્થ શોક કરવાની જરૂર નથી. ઉપદેશ કરતાં અનુભવથી જ મનુષ્ય હૃદય વધારે દઢ થઈ શકે છે. જો કે હું તમારા પિતાશ્રીનો નોકર છું તો પણ તેમણે મ્હારૂં બાલ્યાવસ્થાથી જ પાલણ પોષણ કર્યું છે. મ્હારા પર તેમને સંપૂર્ણ ભરોંસો છે. તમે મ્હને તમારો પોતાનો બન્ધુ જ સ્હમજો. અત્યાર સુધીમાં તમારા પિતાશ્રીએ જે જે વ્યવસ્થા કરી છે અને તેમની આજ્ઞાનુસાર હું જે કંઇ પણ કરૂંછું તે બધું તમારાજ ભલાને માટે થાય છે. તમને સંપૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત થાય એજ અમારો હેતુ છે."

"હવેથી તમારી પરવાનગી વગર હું કોઈ પણ સ્થળે જઇશ નહિ. તમે જે કંઈ કરોછો તે મ્હારા શ્રેયની ખાતર જ કરોછો એ હું સમજું છું?"

"હં. ઉષા બ્હેન! તે બંગલામાં તમે ગયા ત્યારપછી ત્યાં શું શું થયું હતું!" બુદ્ધિપ્રસાદના મનમાં બદમાશોની હકીકત જાણવાની આતુરતા હજી શમી ગઇ નહોતી.

બંગલામાંથી બહાર નીકળ્યા પછી જે કંઇ બનવા પામ્યું હતું? તે સર્વ હકીકત ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને સંક્ષિપ્તમાં કહી સંભળાવી અને બોલી: "બુદ્ધિપ્રસાદ! માત્ર એક જ દિવસના અનુભવથી મ્હારામાં ઘણું સ્થિત્યંતર થઈ ગયું છે, મ્હારી ચંચળતા અને અલ્લડપણું નષ્ટ થયાં છે. હવે હું દરેક વાતમાં ઉંડો વિચાર કરતાં શીખીછું. મ્હારી બાલ્યાવસ્થાના ભાવો હવે અદૃશ્ય થયા છે અને મ્હારી આંખો ઉઘડી છે એમ મ્હને લાગવા માંડયું છે. હવેથી કદિ પણ આવું અવિચારી કૃત્ય પુન: મ્હારા હાથે થવા પામશે જ નહિ."

"એમ કરશો તો તમો સુખી થશો અને અમારો પરિશ્રમ પણ સફળ નિવડશે. વારૂ. પણ આ વાત ગુપ્ત રાખવાની છે. લીલાને સુદ્ધાં તે જણાવશો નહિ. તમારૂં વર્તન પૂર્વનાં જેવાં જ રાખજો અને તેમાં સહજ પણ ફેર ન પડે તેની સંભાળ રાખજો."

ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદ વચ્ચે આ પ્રમાણે સંવાદ ચાલી રહ્યો હતો એટલામાં મોટર બંગલા પાસે આવીને ઉભી રહી. ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદ તરત જ નીચે ઉતર્યા અને દિવાનખાનામાં ચાલ્યા ગયાં. ત્યાં લીલા એક ખુરસી પર બેસી રહેલી તેમના જોવામાં આવી. 'રિવોલ્વર' પણ મેજરપર જ હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે તે કબાટમાં મૂકી અને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઉષાને આવી પહોંચેલી જોતાંની સાથે જ લીલા ખુરશીપરથી ઉઠીને ઉષાને ગળે વળગી પડી અને તેને એક પછી એક પ્રશ્નો પૂછવા લાગી. ઉષાએ જેમ તેમ કરીને તેનું મન શાન્ત કર્યું.

આ બાજૂ ઉષા છટકી જવાથી બદમાશો નિરાશ થઇ ગયા હતા. કૃષ્ણકાન્ત તરત જ માયાના મકાને જવા નીકળ્યો. માયા પણ કૃષ્ણકાન્તની રાહ જોતી બેઠી હતી. કૃષ્ણકાન્ત અલ્પસમયમાં જ માયાના ઘેર આવી પહોંચ્યો. તેની ભયંકર મુખમુદ્રા જોઇને માયાએ બ્હીતાં બ્હીતાં પૂછ્યું, "કેમ શું થયું ?"

માયાના પ્રશ્નનો કૃષ્ણકાન્તે ઉત્તર જ આપ્યો નહિ. દિવાનખાનાનાં દ્વાર બંધ કરીને આમતેમ ફરવા લાગ્યો. માયા તેના તરફ આશ્ચર્યપૂર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકી રહી હતી. કોઇ નવીન પકડી આણેલા વ્યાઘ્રના જેવી જ કૃષ્ણકાન્તની મુખમુદ્રા અત્યારે ભયંકર ભાસતી હતી. થોડીવાર પછી માયા પુનઃ બોલીઃ "ઉષા છટકી ગઈ છે કે શું ?"

"હા," કૃષ્ણકાન્ત ધીમે રહીને બબડયો. ત્યારબાદ તે માયા

પાસે આવીને ઉભો રહ્યો અને બોલ્યોઃ!" એટલી નાની છોકરી અમારા પંઝામાંથી છટકી ગઇ! તેના બાપ કરતાં પણ તેનામાં ધૈર્ય અને સમયસૂચકતા એ બે ગુણો વધારે પ્રમાણમાં ખીલેલા છે. પોતે શત્રુઓની જાળમાં ફસાઇ પડી છે એમ જાણવા છતાં પણ તે બિલકુલ ગભરાયલી જણાતી નહોતી. તેની શાન્ત મુખ મુદ્રાએ જ મ્હને ભૂલથાપ ખવડાવી છે. બરોબર અણીના વખતે તેણે એવી તો યુક્તિ રચી કે અમે બધા ફસાયા. અને તે છટકી જવા પામી. ઉષા ન્હાસી ગઇ એવું સાંભળનાની સાથે જ હું તેની પાછળ દોડયો. બહાર જઇને જોઉં છું તો બુદ્ધિપ્રસાદ મોટર સાથે આવીને ઉભો હતો. તે તેને મોટરમાં બેસાડીને લઈ ગયો. આ છોકરીના અંગમાં કમળાનું તેજસ્વી રક્ત ખેલી રહ્યું છે. બુદ્ધિપ્રસાદ માટે મ્હને આજ દિન સુધી બિલકુલ ચિન્તા જ નહોતી. પરન્તુ તે પણ કારસ્થાની હોય એમ જણાય છે. હવેથી તેના પર પણ સખ્ત દેખરેખ રાખવી પડશે. લક્ષ્મીપ્રસાદે પોતાની બધી સંપત્તિ કયાં છૂપાવી છે, એ વાતની ઉષાને કદાચ ખબર નહિ હોય. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદને તો હોવી જ જોઇએ. લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલા સામેનું એક ઘર અમે ભાડે રાખી લીધું છે. તે ઘર બે માળનું છે. બન્ને માળમાં દુર્બિન રાખવાથી ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદની હિલચાલ પર સખ્ત દેખરેખ રાખી શકાશે."

અલ્પ સમય પછી કૃષ્ણકાન્ત પુનઃ બોલવા લાગ્યોઃ "એવો સરસ લાગ હાથમાં આવ્યો હતો કે વાત જ કરવાની નહિ. પરંતુ તે લક્ષ્મીપ્રસાદની છોકરી છે એટલું જ મ્હારે સ્મરણમાં રાખવું જોઇતું હતું. જો મ્હેં એમ કર્યું હોત તો હાથમાં આવેલી બાજી આમ બગડવા પામત નહિ. પરંતુ નિરાશ થવાથી કંઇ વળે તેમ નથી. માયા! હવે બધી બાજી ત્હારા હાથમાં છે. તું તેને વારંવાર મળવા જા.

પરંતુ સંપૂર્ણ સાવધાનતા રાખજે. કારણકે હવે તેને પ્રત્યેક મનુષ્યપર સંશય આવ્યા વગર રહેનાર નથી. **માયા** ! કેમ કંઇ બોલતી નથી? ત્હારા મનમાં શી વિચાર પરંપરા ચાલી રહી છે ? "

" કંઇ નહિ. મ્હને એક નવીન કલ્પના ઉદ્ભવી છે. " **માયા** ગંભીર સ્વરે બોલીઃ " જુઓ, હું એક ઉપાય બતાવું. ' જે ઠેકાણે પેટી દાટવામાં આવી છે તે ગુપ્ત સ્થળ શત્રુઓ જાણી ગયા છે માટે ત્યાંથી કાઢી લઇને બીજે સ્થળે છૂપાવજો. " એવી મતલબનો ઉષા પર એક પત્ર લખીએ તો ? "

" એમ કરવાથી શો ફાયદો ? " કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

" તેમ થશે તો ઉષા તરત જ તે પત્ર બુદ્ધિપ્રસાદને વંચાવશે. અને બુદ્ધિપ્રસાદ જો તે પેટી ખસેડવાની કંઇ હિલચાલ કરશે તો તે દુર્બિનની સહાયથી આપણો માણસ જોઈ શકશે. પુનઃ આગળ કેમ કરવું તેનો વિચાર આપણે કરશું. "

" હં ? " કૃષ્ણકાન્ત સ્મિત કરતો બોલ્યોઃ " બુદ્ધિપ્રસાદ એમ ફસાઈ પડે એવો નથી. તોપણ ત્હારી યુક્તિનો એક વાર ઉપયોગ કરી જોઉં. ' લાગ્યું તો તીર નહિતર થોથું ' તો છે જ. જો યુક્તિ પાર પડી તો ભેદ સ્હમજી શકાશે અને નહિ પાર પડે તો તેથી કંઈ નુકસાન થવાનું નથી. "

બરાબર મધ્યરાત્રિના સમયે કૃષ્ણકાન્ત માયાના ઘેરથી જવા લાગ્યો. રસ્તાપર આવતાંની સાથે તેણે ચોમેર દષ્ટિપાત કર્યો. દૂરથી તેણે એક પોલિસ સિપાઇને પોતાના હાથમાંની સોટી આમતેમ ફેરવતો ચાલ્યો જતો જોયો. કૃષ્ણકાન્ત ત્યાંથી ઝપાટાબંધ ચાલવા લાગ્યો. માયાની સામેના બંગલાની દિવાલ ઓથે ઉભી રહીને એક વ્યક્તિ કૃષ્ણકાન્ત અને માયાની હિલચાલ પર દેખરેખ રાખતી હતી. કૃષ્ણકાન્તના

ગયા પછી માયાના દિવાનખાનામાંનો દીપક બૂઝાઇ ગયો. પેલી વ્યક્તિ કૃષ્ણકાન્તની પાછળ ગઇ નહિ. તેમ કરવાનું તેને સુરક્ષિત લાગ્યું. નહિ હોય અગર અત્યારે તેને તેમ કરવાની જરૂર નહિં જણાઇ હોય.

બીજે જ દિવસે, ઉષાના નામનું એક પત્ર આવ્યું. તે વાંચીને ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને બોલાવ્યો અને તે પત્ર તેના હાથમાં મૂક્યું. પત્ર વાંચી રહ્યા પછી બુદ્ધિપ્રસાદે કંઈ પણ બોલ્યા વગર ઉષા સામું જોઇ સ્મિત કર્યું.

ઉષા પણ સ્મિત કરતી બોલીઃ "બુદ્ધિપ્રસાદ! તમારાથી કોઈ પણ વાત ગુપ્ત નહિ રાખવાનું મ્હેં તમને જે વચન આપ્યું છે તે પાળ્યું કે નહિ?"

"હા; બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યોઃ "જ્યાં સુધી આમ વચન પાળશો ત્યાં સુધી લેશ માત્ર પણ ભય રાખવાનું કારણ નથી. તમારા પિતાશ્રીએ તમને મારા સ્વાધીન કર્યા હોવાથી, મ્હારા પ્રાણના ભોગે પણ તમારૂં સંરક્ષણ કરવું એ મ્હારો ધર્મ છે. ગઇ કાલે તેવો જ પ્રસંગ બન્યો હતો. સારૂં થયું કે ઇશ્વરકૃપાથી તમે તે બદમાશોના સપાટામાંથી છટકી શકયાં. પરંતુ હવે પુનઃ તેમના સપાટામાં સપડાયાં તો છટકી શકવાની આશા જ રાખશો નહિ."

"હવે એવો પ્રસંગ હું આવવા જ નહિ દઉં." થોડીવાર શાન્ત રહ્યા પછી ઉષા પુનઃ બોલવા લાગીઃ "બુદ્ધિપ્રસાદ! મ્હારે તમને એક વાત પૂછવી છે. તમે તેનો સરળ અને સ્પષ્ટ ઉત્તર આપશો કે?

"શી વાત પૂછવા ઇચ્છો છો?"

"બુદ્ધિપસાદ! પિતાશ્રી હયાત છે કે?"

બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષા પ્રત્યે તાકી રહ્યો. થોડીવાર પછી ગંભીર વદને તે બોલ્યોઃ "બ્હેન! તત્સંબંધી હાલ એક શબ્દ સરખો પણ નહિ ઉચ્ચારવાનો મ્હારો દઢ નિશ્ચય છે."

આ ઉત્તર સાંભળીને ઉષા મ્હોટેથી હસવા લાગી. તે જોઇને બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "તમને શાથી હસવું આવે છે?"

"કંઈ નહિ." ઉષા બોલી: "મ્હારા પ્રશ્નનો ઉત્તર તમારી પાસેથી મળી ચૂક્યો! મ્હારા પિતાશ્રી હયાત છે એવી હવે મ્હારી ખાત્રી થઇ છે. કારણ કે જો તે હયાત ન હોય તો તે વાત ગુપ્ત રાખવા માટે તમે આટલી બધી ચિન્તા શા સારૂ રાખો? ગઇ કાલના પ્રસંગ પરથી, આ બધી ખટપટ ચાલી રહી છે તે માત્ર પિતાશ્રીની સંપત્તિને લીધે જ છે એવી મ્હારી પ્રતીતિ થઇ છે. મ્હને લક્ષ્મી પ્રત્યે બિલકુલ મોહ નથી. ચોરી, ખૂન અને એવા અનેક અત્યાચારોને જન્મ આપનારં લક્ષ્મી જ છે. દ્રવ્યની લોલુપતાથી મ્હોટાં મ્હોટાં મહારાજ્યો પણ તલ્વાર પકડીને લઢવા માટે તૈયાર થાય છે."

"ખરી વાત છે." બુદ્ધિપ્રસાદ બોલવા લાગ્યો: લક્ષ્મી જ બધા અત્યારચારની ઉત્પાદક છે. પરંતુ તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરનાર પાસે જો તેનો સારો સંગ્રહ હોય તો તેને લીધે કેટલાંક સુકૃત્યો પણ થઈ શકે છે. વારૂ, પણ અત્યારે આપણે આ પત્ર સંબંધી કંઇક વિચાર કરીએ. મ્હને તો એમ જ લાગે છે કે તમને પ્રથમનો પત્ર લખનાર વ્યક્તિએ જ આ પત્ર પણ લખ્યો હોવો જોઇએ. કારણકે તમારા પિતાશ્રી આવું અવિચારી કાર્ય કદિ પણ કરે જ નહિ એવી મ્હને પ્રતીતિ છે. પોતાનું રહસ્ય શત્રુને જાણી જવા દે એવા ભોળા નથી."

"મ્હને પણ એમ જ લાગે છે. અને જો પિતાશ્રી એમ જ કરવા ઇચ્છતા હોય, તો તે આ પત્ર તમારા પર જ લખે. કારણ કે હજી તેમણે મ્હને નજરે પણ જોઈ નથી તો પછી તેમની સંપત્તિ ક્યાં છે, એ વાતની મ્હને ખબર પણ ક્યાંથી હોય?"

"ત્યારે તમે એક કામ કરો !" બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "લીલા અને દિનકરને આ પત્ર બતાવો. અને તેમને એમ જણાવો કે આ પત્ર પરથી શું કરવું તેની મ્હને કશી સ્હમજણ પડતી નથી. તે સાથે એમ પણ કહેજો કે બુદ્ધિપ્રસાદને આ પત્ર વંચાવ્યો હતો પરંતુ તે પણ આ પત્ર વાંચીને મુંઝાઇ ગયા છે."

"બહુ સારૂં. આપની સૂચના પ્રમાણેજ કરીશ." ઉષા બોલી.

ત્યારપછી તે પત્રના સંબંધમાં વિવિધ પ્રકારના તર્કવિતર્ક કરતો બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૩ જું.

નવલખી પેટી.

મધ્ય રાત્રિના સમયે સોનેરી ટોળી (કૃષ્ણકાન્ત અને તેના અનુયાયીઓ)ની સભા તેમના નક્કી કરી રાખેલા ગુપ્ત સ્થળે ભરાઇ બદમાશોના મોં પર કાળાં કપડાં વિંટાળેલાં હતાં. આજની સભા લક્ષ્મીપ્રસાદના કામનો નિર્ણય કરવા માટે જ બોલાવવામાં આવી હતી. સર્વ બદમાસો આવી ગયા પછી સભાનું કામકાજ શરૂ થયું. કૃષ્ણકાન્ત પ્રમુખસ્થાને બિરાજ્યો હતો. તે બોલ્યો: "લક્ષ્મીપ્રસાદના મુનિમ બુદ્ધિપ્રસાદને તમારામાંનો કોઇ ઓળખે છે. કે ?"

"હા; હું તેને સારી રીતે ઓળખું છું. હજારો માણસની સંખ્યામાંથી હું તેને તરત જ ઓળખી શકું તેમ છું. કદાચ તેણે વેષાંતર કર્યું હોય તો પણ હું ભૂલ થાપ ખાઉં તેમ નથી," એમ

બોલીને રમણિકે બુદ્ધિપ્રસાદના સ્વરૂપનું એવું તો તાદૃશ વર્ણન કર્યું કે સર્વ બદમાશોને એમ જ લાગ્યું કે બુદ્ધિપ્રસાદ તેમની દૃષ્ટિ સમક્ષ જ ન ઉભો હોય !

એ સાંભળીને કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: " રમણિક ત્હારૂં શિર સુવર્ણનું બનેલું હોત તો પણ તે ખરીદવા સારૂ હું ગમે તેટલી કિંમત આપત."

" તે સુવર્ણનું નથી ત્યારે જ હજી સુધી તેનું અસ્તિત્વ રહેવા પામ્યું છે. " સ્મિત કરતાં રમણિક બોલ્યો.

" વારૂ, તમારામાંના સર્વ કોઇ હશે બુદ્ધિપ્રસાદને ઓળખા શકશે જ એવી મ્હારી ખાત્રી છે. તેના વિષે વિશેષ હકીકત કોઈના જાણવામાં છે. ? " કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદના પૂર્વ ઇતિહાસ સંબંધી કોઇને વિશેષ માહિતી નહોતી દિનકર દ્વારા માત્ર જે થોડી ઘણી હકીકત સાંભળી હતી તે ઉપરથી કૃષ્ણકાન્ત બોલવા લાગ્યો: " બુદ્ધિપ્રસાદનું મૂળ વતન મોરબીમાં છે. તેનાં માતા પીતા, ભાઈબ્હેન આદિ કોઇ પણ હયાત નથી. આશરે ચૌદ વર્ષ પહેલાં તેની સ્થિતિ ઘણી કઢંગી થઈ ગઇ હતી. લક્ષ્મીપ્રસાદ પણ ફરતો ફરતો મોરબીમાં જઇ ચઢયો હતો. અને તેની સાથે બુદ્ધિપ્રસાદનો મેળાપ થયો ત્યારથી તે લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે રહે છે. બુદ્ધિપ્રસાદ મિતભાષી, બુદ્ધિશાળી અને નિમકહલાલ છે. દ્રવ્યલોભથી તેનો આપણા પક્ષમાં લઇ શકાય તેમ નથી. લક્ષ્મીપ્રસાદે જો તે પેટી તેને સ્વાધીન કરી હશે તો તેને જીવતો બાળી મૂકીશું તોપણ તે વાતની બાતમી આપણને બુદ્ધિપ્રસાદ પાસેથી મળી શકશે નહિ. "

" ત્યારે શું શિકાર છોડી દેવો ? " બધા બદમાશો એકી સાથે બોલી ઉઠયા.

"નહી, નહી;" કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: "એમ પણ થઈ શકે તેમ નથી. પરંતુ આ કાર્ય ઉતાવળ કરવાથી પાર પડી શકે તેમ નથી. રાત્રિદિવસ પ્રયત્નશીલ રહીને યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી ધૈર્ય રાખવાની જરૂર છે. બીજો કોઇ ઉપાય જ નથી. બુદ્ધિપ્રસાદ ગમે તેવો કાર્યદક્ષ હશે તોપણ તે એક મનુષ્ય જ છે. કોઇ પણ સમયે તે ભૂલ કર્યા વગર રહેશે નહિ."

"બરાબર." રમણિક બોલ્યો: "તમારૂં કહેવું સત્ય છે. લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલાની સામે આપણે જે ઘર ભાડે રાખ્યું છે તેના બીજા અને ત્રીજા માળપર દૂર્બિન ગોઠવી દેવામાં આવ્યાં છે. બુદ્ધિપ્રસાદની હિલચાલપર બન્ને માણસો રાત્રિ દિવસ સખ્ત નજર રાખે છે. આ સિવાય બીજાં બે ત્રણ માણસોને તેના બંગલાની આસપાસ ફરતાં રાખવાં એવો મ્હારો વિચાર છે."

કૃષ્ણકાન્તે રમણિકના વિચાર પ્રત્યે સંમતિ દર્શાવી રમણિકે યોગ્ય વ્યવસ્થા પણ કરી નાંખી. ત્યારબાદ મંડળી બરખાસ્ત કરવામાં આવી.

કૃષ્ણકાન્તની મંડળીમાં કોઇ પણ માણસને તેનું નામ લઇને બોલાવવાનો રિવાજ નહોતો. તેમના મ્હોંપર વિંટાળેલા કાળાં કપડાં ઉપર નંબર ટાંકવામાં આવ્યા હતા. અને તે ઉપરથી જ તેઓ પરસ્પર ઓળખી શકતા હતા. અમે જે નામો આપેલાં છે તે માત્ર વાંચકોની સુગમતાની ખાતર જ આપેલાં છે. કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિક સાધારણ અંગ્રેજી જાણતા હતા. મંડળીના અન્ય બદમાશોથી કોઇ વાત ગુપ્ત રાખવાની હોય ત્યારે તેઓ બન્ને અંગ્રેજીમાં વાતચિત કરતા. આથી કેટલાક બદમાશો અસંતુષ્ટ રહેતા અને એ બન્નેનાં મ્હોં જોવા માટે નિરંતર લાગ શોધતા. પરંતુ અદ્યાપિ પર્યંત તેમની તે આશા સફળ થઈ શકી નહોતી.

બીજે દિવસે સ્હવારે માયા ઉષાને મળવા ગઇ. તેણે તેનું આદરપૂર્વક સ્વાગત કર્યું. તેઓ બન્નેએ કેટલાક સમય સુધી વાતચિત કરી. પરંતુ જ્યારે ઉષાના મ્હોંએ અમુક બદમાશોએ તેને ફસાવી હતી, એ સંબંધી એક અક્ષર સુદ્ધાં તેણે સાંભળ્યો નહિ ત્યારે પોતાના વિષે પણ ઉષાને સંશય આવ્યો હોવો જોઇએ એમ માયાને લાગ્યા વગર રહ્યું નહિ. ઉષા એક ભોળી છોકરી નથી, પરંતુ ઘણી જ કાબેલ તરુણી છે, એવી તેની પ્રતિતિ થઇ. તેની સાથે સાવધાનતાથી વર્તવાનો માયાએ પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો. એટલામાં ઉષાએ પોતાના પોલકાના ગજવામાંથી પેલો પત્ર કાઢયો અને તે માયાના હાથમાં મૂક્યો. તે વાંચીને માયાની શંકા દુર થઇ ગઇ. જો પોતાનાપર વિશ્વાસ ન હોય તો ઉષા આવો પત્ર પોતાને બતાવે જ નહિ એમ તે પોતાના મનમાં માનવા લાગી. તે પત્ર તરફ એકીટશે જોઇ રહેલી માયા ઉષાને સંબોધીને બોલીઃ “ઉષા, ત્હારા પિતા જીવે છે ખરૂં ?”

“પણ મ્હને હજી તે બાબતમાં ચોક્કસ વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થતો નથી.” નિરાશ વદને ઉષા બોલી.

“કેમ વારૂ: આ પત્રપરથી ત્હારા પિતા હયાત છે એવી ત્હારી ખાત્રી નથી થતી ?”

“બિલકુલ નહિ; કારણ કે પત્રમાં લખ્યા પ્રમાણેની ગુપ્ત સંપત્તિ શોધવા માટે મ્હેં બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યા. કબાટ, પેટીઓ અને ભોયરૂં વગેરે સર્વ સ્થળે તપાસ કરવાથી પણ એક કોડી સુદ્ધાં મ્હને મળી શકી નથી. જો આટલી બધી સંપત્તિ મ્હારા હાથમાં આવી જાય તો—”

“તો શું ?” માયા વચ્ચે જ બોલી ઉઠીઃ “તું આટલી બધી સંપત્તિ શું કરીશ ?”

"બધી સંપત્તિ હું એક બેન્કમાં જમા કરાવીશ અને મ્હારા પિતાનું સંકટ દૂર કરવામાં તેનો વ્યય કરીશ. પરંતુ તે મ્હારા હાથમાં આવે એટલા માટે મ્હારે શું કરવું તેની મ્હને કંઈ જ સ્હમજણ પડતી નથી." આટલું બોલતાં બોલતાં ઉષાની આંખોમાં ઝળઝળીઆં ભરાઈ આવ્યાં. તે બોલવા લાગી: "માયામાશી! ઘરમાં હજારો રૂપિઆની નોટો છે પણ તે મ્હારે શા ઉપયોગની? એક કોડી સુદ્ધાં પણ મ્હને તેમાંથી થોડી જ મળનાર છે? તે સંપત્તિ બધી મ્હારા સ્વાધીન નથી. વળી હું એ બધી મિલ્કતની હક્કદાર માલિક છું એવું સાબીત કરવા માટે મ્હારી પાસે કંઇ પૂરાવો પણ નથી. પિતાશ્રીએ 'વિલ' કર્યું નથી કે જેથી હું તેની ઔરસ કન્યા છું, એવું પણ સાબીત કરી શકું. પિતાશ્રી પ્રત્યક્ષ હાજર હોય તો જ હું તેમની હક્કદાર પુત્રી છું એવું સાબીત થઇ શકે."

ઉષાનું આ સંભાષણ સાંભળીને તે લક્ષ્મીપ્રસાદની જ પુત્રી છે કે સોનેરી ટોળીની આંખમાં ધૂળ નાખવાના ઉદ્દેશથી, ખરી કન્યાને છૂપાવીને આ કોઇ અનાથ છોકરીને અહિં રાખવામાં આવેલ છે, એવી શંકા માયાના મનમાં ઉદ્ભવી. ગમે તેમ કરીને પણ ઉષાને પોતાના કબજામાં લેવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. જો તે લક્ષ્મીપ્રસાદની જ પુત્રી હશે તો પોતાની પુત્રીને છોડાવવાનો પ્રયત્ન લક્ષ્મીપ્રસાદ કરશે જ. અને જો તેમ નહિ હોય તો આ છોકરી પોતાના કારસ્થાનમાં ઉપયોગી થઇ પડશે એવો નિશ્ચય માયાએ પોતાના મનમાં કર્યો. તે બોલી: "ઉષા! ત્યારે ભવિષ્યમાં ત્હારૂં શું થશે? અન્નવસ્ત્ર માટે તો પૂરતી વ્યવસ્થા જોઇશે જ ને?"

"મ્હારા પિતાશ્રીએ બુદ્ધિપ્રસાદના નામપર દશ બાર હજાર રૂપિઆની રકમ બેન્કમાં જમા કરાવી હોવાથી હાલ તો ચિન્તા રાખવા જેવું નથી. ભવિષ્યમાં વળી ઈશ્વર જેવો ધણી છે."

"એવું શું બોલે છે, ઉષા!" લીલા બોલવા લાગી: "મ્હારી માતાનો આશ્રમ ત્હારો જ છે. આપણે બન્ને ત્યાં જઇને રહીશું. મ્હારી માતા ત્હારા પ્રત્યે પણ મ્હારા જેટલો જ પ્રેમ ધરાવે છે એ તો તું પણ ક્યાં નથી જાણતી ?"

દિવાનખાનામાં આ પ્રમાણે સંવાદ ચાલી રહ્યો હતો એવામાં નિત્ય નિયમ પ્રમાણે દિનકર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. હમણાં ઉષાનો દિનકર પ્રત્યેનો પ્રેમ દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિગત થતો જતો હતો. તેમ થવાનાં બે કારણો હતાં. એક તો તે પોતાના પિતાનો સ્નેહી હતો અને બુદ્ધિપ્રસાદનો પણ તેના ઉપર વિશ્વાસ હતો. બીજું કારણ એ હતું કે તેના વિષે ઉષાના અંતરમાં પ્રેમભાવના જાગ્રત થઈ હતી.

આજે દિનકર પોતાની સાથે એક પેટી લાવ્યો હતો. તે પેટીમાં પુષ્પ હતાં. તેણે તે પેટી ઉષાને ભેટ કરી. ઉષાએ સ્મિત કરતાં કરતાં આદરપૂર્વક તેનો સ્વીકાર કર્યો. માયા નજીકમાં જ બેઠી હતી. તે પોતાના મનમાં જ બબડવા લાગી: "આ શું ? આ લુચ્ચા બાત-મીદારનું મન ઉષામાં આટલું બધું તે શું ગુંથાઇ ગયું છે કે તે મ્હારા તરફ લક્ષ્ય પણ આપતો નથી. આ છોકરી પણ તેને આટલી બધી છૂટ શાથી લેવા દેતી હશે ? આ ભિખારી જેમ તેમ નોકરી કરીને પેટપૂરતું કમાય છે. આવી લક્ષાધિપતિની કન્યાપર પ્રેમ રાખવાથી તેને શો લાભ થવાનો છે ?"

દિનકરના અંતરમાં પણ વારંવાર આ જ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો હતો. "હું ગરીબ સ્થિતિનો માણસ છું. મ્હારા જેવા નિર્ધન તરુણ સાથે ઉષા લગ્ન ગ્રન્થિથી જોડાશે કે ?"

આ તરફ લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠના બંગલા સામે કૃષ્ણકાન્તે ભાડે રાખેલા ઘરમાં દૂર્બિનથી બુદ્ધિપ્રસાદની હિલચાલપર નજર રાખનાર મનુષ્યે દિનકરના હાથમાં એક પેટી દીઠી કે તરત જ તેનું મન

અસ્વસ્થ થયું. તે પેટી તરફ છે લક્ષ્યપૂર્વક તાકીને જોવા લાગ્યો. પરંતુ તે પેટી પુષ્પથી ભરેલી હતી એમ જાણવામાં આવતાંની સાથે જ તે હસી પડયો અને મનમાં જ બોલવા લાગ્યો: " હું કેવો મૂર્ખ ! ગમે તેવી પણ પેટી જોઉં છું કે તરત જ મને પેલી પેટીના જ ભણકારા લાગે છે. " તરત જ તેણે દૂર્બિન નીચે મૂકયું. વિશ્રાન્તિ લેવા સારૂ તેણે ખિસ્સામાંથી સિગાર કાઢીને સળગાવી અને ધૂમ્રપાનના ગોટેગોટા કાઢવા લાગ્યો.

વાચક, લક્ષ્મીપ્રસાદે પોતાની મિલ્કત એક પેટીમાં ભરી હતી તે વાત બદમાશો સારી રીતે જાણતા હતા. તેઓ તેને **નવલખી પેટી** કહેતા હતા. અને તે પ્રાપ્ત કરવા માટે જ તેઓ આટલી બધી ખટપટ કરી રહ્યા હતા. દિનકરે ઉષા સાથે કેટલીકવાર સુધી વાતચિત કરી. પરંતુ માયા હાજર હોવાથી તે સમયની વાતચિતમાં કંઇ ખાસ મહત્વ નહોતું. ઉષાએ પણ આ સમયે કોઈ ખાસ વિષય સંબંધી વાતચિત કરી નહિ. થોડા સમય પછી દિનકર ઉષાની રજા લઇને પોતાને ઘેર ગયો. માયા પણ તરત જ ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

ત્યારબાદ બુદ્ધિપ્રસાદ ધીમે પગલે ઉષાના દિવાનખાનામાં આવ્યો. સામેના મકાનમાં બે દૂર્બિનો તેણે દિવાનખાનામાં ઉભાં ઉભાં જોયાં. તેણે ઉષાને સ્વસ્થપણે બેસવાનો નેત્રસંકેત કર્યો. તે એક ખુણા પાસે ગયો અને તેણે દિવાનખાનામાં પાથરેલી જાજમનો છેડો ઉંચો કર્યો. તરત જ તેણે જમીનપરનું એક પાટીઉં ઉંચું કર્યું અને તેમાંથી એક લોખંડી પેટી કાઢી. તે પેટીપર ' લક્ષ્મીપ્રસાદ ' એવું નામ લખેલું હતું. તરત જ પાટીઉં ઢાંકી દઇને તેના પર જાજમ પાથરી દીધા પછી તે પેટીને લઇને બુદ્ધિપ્રસાદ દિવાનખાનાની બહાર ચાલ્યો ગયો.

તરત જ સામેના મકાનમાંથી એક માણસ દોડતે પગે લક્ષ્મી-પ્રસાદના બંગલા પાસે આવી પહોંચ્યો અને તેણે દ્વારપર જોરથી એક

થાપો માર્યો. ઉષાએ લીલાને દ્વાર ઉઘાડવાંની સૂચના કરી અને પોતે દિવાનખાનામાં જ બેસી રહી.

લીલાએ દ્વાર ઉઘાડયું એટલે આવનાર માણસ તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: "બુદ્ધિપ્રસાદ ક્યાં છે ! મ્હારે તેમની સાથે ઘણું અગત્યનું કામ છે ?"

"બુદ્ધિપ્રસાદ અત્યારે ઘેર નથી. તે બહાર ગયા છે." એટલું બોલીને લીલાએ દ્વાર બંધ કરી દીધું. આવનાર માણસ અંદર પ્રવેશ કરી શકયો નહિ.

પેલો મનુષ્ય બંગલાના પાછળના ભાગમાં આવ્યો તો ત્યાં તેણે દીવાલ પાસે એક સીડી ઉભી કરેલી જોઇ. બુદ્ધિપ્રસાદ આ સીડીપર ચઢી જ પલાયન કરી ગયો હોવો જોઇએ એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે મનુષ્ય સીડી પર ચઢી ગયો અને પાછળના ભાગમાં કૂદી પડયો. તેનો બીજો એક મદદનીશ તેને ત્યાં મળ્યો. તેણે ધીમેથી પેલા મનુષ્યને પૂછ્યું. "શી ગડબડ છે ?"

"બુદ્ધિપ્રસાદ પેટી લઇને પલાયન કરી ગયો છે." એટલું કહીને પેલા મનુષ્યે તેને બીજા માર્ગે જવાની સૂચના આપી. બન્ને જણા બુદ્ધિપ્રસાદની પૂંઠ પકડવા માટે જૂદા જુદા માર્ગે નીકળી પડયા.

બુદ્ધિપ્રસાદ સમુદ્ર કિનારે આવી પહોંચ્યો. એટલે એક સ્ટીમ-બોટમાં બેસીને તે સમુદ્રની સહેલ કરવા નીકળી પડયો. બુદ્ધિપ્રસાદની સ્ટીમબોટ સમુદ્રમાં હજી ઝાઝી દૂર નહિ ગઈ હોય એટલામાં પેલો મનુષ્ય પોતાના કેટલાક મિત્રો સહિત સમુદ્ર કિનારે આવી પહોંચ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ બોટમાં બેસીને સમુદ્રમાં સહેલ કરતો હતો એ જોઇને તેણે પણ એક સ્ટીમબોટ ભાડે કરી લીધી. બોટમાં બેઠા પછી તે ખારવાને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: "પેલી બોટ પાસે આ બોટ સત્વર લઇ જઇશ તો હું તને સો રૂપિયા બક્ષિસ તરીકે આપીશ." સરસર કરતી બોટ જળ માર્ગ કાપવા લાગી.

બુદ્ધિપ્રસાદની બોટની ગતિ કંઇ ધીમી નહોતી. તેણે પણ પોતાના ખારવાને બોટ ઝપાટાબંધ ચલાવવા માટે એક સારૂં ઇનામ આપવાનું જણાવ્યું હતું. બન્ને બોટની હરિફાઇ આ પ્રમાણે ચાલી રહી હતી.

પાછળની બોટમાં બેઠેલા મનુષ્યોને જ્યારે એમ લાગ્યું કે આગળની બોટ પાસે એકદમ પહોંચી શકાશે નહિ ત્યારે પેલા મનુષ્યે બુદ્ધિપ્રસાદને બ્હીવરાવવા સારૂ, પોતાના ગજવામાંની 'રિવોલ્વર' કાઢી અને એક બ્હાર કર્યો, બુદ્ધિપ્રસાદે 'રિવોલ્વર'નો અવાજ સાંભળ્યો એટલે પોતે ભય પામ્યો હોય તેવી મુખમુદ્રા કરી અને બોટની ગતિ ધીમી કરવાની ખારવાને સૂચના કરી. અલ્પ સમયમાં જ ઝપાટાબંધ ચાલી આવતી બોટ બુદ્ધિપ્રસાદની બોટની નજીકમાં આવી પહોંચી.

"બોટ ઉભી રાખ અને ત્હારી પાસેની પેટી મ્હને આપ!" તે બોટની નજીક પહોંચતાંની સાથે જ પેલા મનુષ્યે બુદ્ધિપ્રસાદને બૂમ પાડીને કહ્યું.

બુદ્ધિપ્રસાદે એકવાર ચોમેર દૃષ્ટિપાત કર્યો અને પોતાની નજીકમાં પડેલી પેટી ઉંચકીને સમુદ્રમાં ફેંકી દીધી. બુદ્ધિપ્રસાદનું આવું અવિચારી કૃત્ય જોઇને પેલો મનુષ્ય ગુસ્સે થઇ ગયો. હવે શું કરવું તેની તેને સૂઝ પડી નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદે પોતાના બોટપરના ખારવાને નેત્રસંકેત કર્યો એટલે તેણે ઝપાટાબંધ બોટ કિનારા તરફ લઈ જવા માંડી. બુદ્ધિપ્રસાદે પાછળ ફરીને 'રિવોલ્વર'નો એક ભડાકો કર્યો. પાછળની બોટના એન્જીનને ગાબડું પડયું. તરત જ પેલી બોટ અટકી પડી અને બુદ્ધિપ્રસાદની બોટ કિનારા પાસે આવી પહોંચી. પેલા મનુષ્યને કિનારે આવતાં બહુ જ વિલંબ લાગ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદના નિત્યના ગંભીર વદન પર આજે આનંદની છટા સ્પષ્ટ રીતે વિલાસી રહી હતી. જેવો તેણે દિવાનખાનામાં પગ મૂક્યો કે

તરત જ ઉષાએ આશ્ચર્યપૂર્ણ સ્વરે કહ્યું: "બુદ્ધિપ્રસાદ આજે તો કંઇ બહુ જ આનંદિત જણાઓ છો ! કંઇ નવાજૂની લાવ્યા છો કે શું ?"

"ના; ખાસ નવીન તો નથી. પરંતુ હવે આપણી સંકટરાત્રિ અલ્પ સમયમાં જ પૂરી થશે અને પુનઃ સુખનો ભાનુ પ્રકાશશે એમ મ્હને લાગે છે."

ઉષા બુદ્ધિપ્રસાદનો સ્વભાવ સારી રીતે જાણતી હતી. ગમે તેટલી પૂછપરછ કરવા છતાં પણ પોતાની ઇચ્છા સિવાય બુદ્ધિપ્રસાદ એક શબ્દોચ્ચાર સુદ્ધાં નહિ કરે એવી તેની ખાત્રી હતી; તોપણ બુદ્ધિપ્રસાદ પર તેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. તેનું વચન સત્ય જ હશે એમ માનીને તે વિશેષ પૂછપરછ ન કરતાં ઉષા ચૂપ રહી.

પ્રકરણ ૪ થું.

ઉજાણીનું આમન્ત્રણ.

મધ્યરાત્રિના સમયે કૃષ્ણકાન્ત માયાના મકાને આવ્યો. અત્યારે તેની મુખમુદ્રા સંતપ્ત જણાતી હતી. કૃષ્ણકાન્તને આવેલો જોઇને માયા બોલી: "કેમ કંઈ નવાજુની લાવ્યા છો કે શું ?"

"શાની કપાળની નવાજુની ?" એક ખુરસી પર બેસતાં બેસતાં કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: "બિચારો સોમનાથ મરતાં મરતાં બચી ગયો એટલું વળી સુભાગ્ય ! બુદ્ધિપ્રસાદ પેલી નવલખી પેટી લઇને બંદર પર ગયો અને એક સ્ટીમબોટ ભાડે કરીને સમુદ્રમાં ફરવા નીકળ્યો. અમે તેની પૂંઠ પકડી. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદે તે પેટી સમુદ્રમાં ફેંકી દીધી અને કિનારા તરફ પાછા ફરતી વખતે સોમનાથના અંગપર

'રિવોલ્વર' ફોડી. સુભાગ્યે તે **સોમનાથને** વાગવા પામી નહિ. પરંતુ મોટરબોટનું એન્જીન તૂટયું. હું પણ વેષાંતર કરીને **સોમનાથની સાથે** જ ગયો હતો. મોટરબોટનું એન્જીન તૂટયાની ખબર પડતાંની સાથે જ અમે બધા સમુદ્રમાં કૂદી પડયા અને તરતાં તરતાં કિનારે આવ્યા. તે બોટવાળાનું શું થયું હશે તે તો ઇશ્વર જાણે? પરંતુ આ ધાંધલમાં એક ગંભીર ભૂલ મ્હારા હાથે થવા પામી છે. આજ સુધીમાં માત્ર રમણિક સિવાય કોઇ પણ મનુષ્ય મ્હારો ચ્હેરો જોઇ શક્યું નથી. જ્યારે અમે સમુદ્રમાં કૂદી પડયા ત્યારે મ્હારા મ્હોંપરનું કપડું ખસી જવાથી **સોમનાથ** મ્હારૂં મ્હોં જોઇ ગયો છે. જો કે મ્હેં તરત જ મ્હારૂં મ્હોં ઢાંકી દેવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. પરંતુ સોમનાથની મુખ-મુદ્રાપરથી તો તે મ્હને ઓળખી ગયો હોવો જ જોઇએ એમ મ્હને ખાત્રી પૂર્વક લાગે છે."

"હશે, તેથી શું નુકશાન થવાનું છે? પરંતુ પેલી પેટીનું શું થયું?" **માયા** બોલી.

"હવે પેટીની આશા છોડી દે." કૃષ્ણકાન્ત નિરાશ વદને બોલ્યોઃ "**માયા**, જે ઠેકાણે બુદ્ધિપ્રસાદે પેટી નાખી છે તે ઠેકાણે એટલું બધું ઉંડું પાણી છે કે હું, **લક્ષ્મીપ્રસાદ**, કે સાક્ષાત્ બ્રહ્મા આવે તો તેમનાથી પણ તે પેટી શોધી શકાય તેમ નથી."

"મ્હને લાગે છે અત્યારે તમે કેફમાં છો. નહિંતર તમારી બુદ્ધિ આટલી બધી બ્હેર મારી જાય નહિ." **માયા** સ્મિત કરતી બોલી.

"**માય**! આમ મશ્કરી કરવી જવા દે. હું કદી પણ વધારે કેફ કરતો જ નથીઃ મ્હારા શરીરની મ્હને ઘણીજ કિંમત **છે**. હું, પણ ત્હારા બોલવાનો અર્થ હું સ્હમજી શકયો છું. એમ કંઇ હું બુદ્ધિ-પ્રસાદની યુક્તિથી ફસાઉં તેવો નથી. હું ધારૂં છું તે કરતાં પણ તે ઘણો જ લુચ્ચો હોય એમ જણાય છે. તેના આજના આચરણથી બે

કલ્પના થઈ શકે છે. એક તો એ કે ઉષાપર લખેલો પત્ર તેના વાંચવામાં આવ્યો હોવો જોઇએ અને તેથી તે **નવલખી પેટી** કોઇ સુરક્ષિત સ્થળે મૂકી આવવા સારૂ તે ઘેરથી નીકળ્યો હોવો જોઇએ. પરંતુ અમે તેની પાછળ પડેલા છીએ એવી ખબર પડવાથી, અમને નિરાશ કરવા સારૂ, તે પેટી તેણે સમુદ્રમાં ફેંકી દીધી હોવી જોઇએ. બીજી કલ્પના એ છે કે પેલી પેટી તેણે કોઇ સુરક્ષિત સ્થળે મૂકીને, એક બીજી ખાલી પેટી લઈને જ તે ઘેરથી નીકળ્યો હોવો જોઇએ. અને 'પેટી તો સમુદ્રના તળીએ જઇને બેઠી' એમ માનીને, અમે તે મેળવવાના પ્રયત્નો છોડી દઇએ એવું કરવા સારૂ તેણે આમ કર્યું હોવું જોઇએ. ગમે તેમ હોય પરંતુ હું તેની હિલચાલ પર હજી પણ વધારે બારિક તપાસ રાખતો રહીશ અને બંદરપર મ્હારાં માણસો ગોઠવી દઇશ."

માયાએ કૃષ્ણકાન્તે દૃઢ સ્નેહાલિંગન આપ્યું અને તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લઇને તેની નજીકમાં બેસતાં ધીમેથી બોલી: "તમને એક ગમ્મત દેખાડું?"

કૃષ્ણકાન્તે ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું: "માયા, શું છે? બોલ, તું કહે તેમ કરવાને હું તૈયાર છું."

માયા કૃષ્ણકાન્તનો હાથ પકડીને ઉભી થઇ. તેણે મેજપરનો દીપક હોલવી નાખ્યો અને બન્ને જણાં દિવાનખાનાના દ્વાર પાસે આવીને ઉભાં રહ્યાં. એટલામાં સામેના મકાનની દિવાલ પાસે થઇને એક મનુષ્ય લપાતો છૂપાતો સરીઆમ રસ્તા તરફ ચાલ્યો ગયો.

"આ કોણ?" કૃષ્ણકાન્ત આશ્ચર્ય પામતો બોલ્યો.

"કોણ જાણે? દરરોજ રાત્રિએ જ્યારે તમે અહિંથી જાઓ

છો અને હું દીપક હોલવી નાખું છું કે તરતજ તે મનુષ્ય અહિંથી ચાલ્યો જાય છે."

"હું જાઉં છું ત્યાર પછી જ તે અહિથી જાય છે કે ?"

"હા; પહેલાં તો હું એમ ધારતી હતી કે તે બીજા માળે ભાડે રહેતો હોવો જોઈએ. પરંતુ હું દીપક હોલવી નાખું છું કે તરત જ તે અહિંથી ચાલ્યો જાય છે તેથી મ્હારી હિલચાલ પર નજર રાખવા સારૂ જ તે અહિં આવતો હોવો જોઇએ એમ મ્હને લાગે છે. પરંતુ મુખ્યત્વે કરીને તો તમારી આવ જા પર દેખરેખ રાખવા સારૂ જ તે અહિં આવતો હોવો જોઇએ."

"પરંતુ જ્યારે તે મ્હારી પૂંઠ પકડતો નથી ત્યારે અહિં જ બેસીને મ્હારી હિલચાલ પર નજર રાખવામાં તેનો શો ઉદ્દેશ હોવો જોઇએ ?"

"મ્હારા મનમાં પણ એ જ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો છે."

"પણ તે મ્હરી હિલચાલ પર જ નજર રાખે છે એમ પણ શી રીતે માની શકાય ?"

"તેની નજર આ દિવાનખાનાપર જ છે એટલું તો હું ખાત્રી પૂર્વક કહું છું." એટલું કહીને **માયાએ** પુનઃ દીપક પ્રગટાવ્યો અને બન્ને જણાં એક પલંગ પર જઇને બેઠાં.

પેલો મનુષ્ય થોડે દૂર નહિ ગયો હોય એટલામાં તેણે પાછા ફરીને **માયાના** દિવાનખાના તરફ દૃષ્ટિ ફેંકી. દિવાનખાનામાં પુનઃ દીપકનો પ્રકાશ પડવા લાગ્યો હતો એ જોઇને તે ત્યાં જ ઉભો રહ્યો અને સ્વગત બોલ્યોઃ "આ લોકોની પણ મ્હારા પર નજર હોય એમ લાગે છે ! ઠીક છે. આ જગત અનેક ચમત્કારોથી પ્રપૂર્ણ છે. પરંતુ માત્ર સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી અવલોકન કરનારને જ આવા ચમત્કારો જોવાના પ્રસંગ મળે છે." એટલું બોલીને તે મનુષ્ય આગળ ચાલવા લાગ્યો.

પલંગપર બેઠાં બેઠાં થોડીવાર વિચાર કર્યા પછી કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “ **માયા**! આ મનુષ્યને સત્વર પકડવો જોઇએ. તેમ કર્યા વગર આ રહસ્ય કળી શકાય તેમ નથી. ”

“ ઠીક છે. આવતી કાલે તમે અહિં હશો ત્યારે જ હું હંમેશના વખતે દીપક હોલવી નાંખીશ. પછી આપણે બન્ને જણાં એકદમ તેને નીચે જઇને પકડશું. ” **માયા** બોલી.

“ આ મનુષ્ય અહિ જ મ્હારી હિલચાલપર દેખરેખ રાખવા સારૂ કેમ આવતો હશે ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો. તેના મુખમુદ્રાપર ચિન્તાની છાયા પ્રસરી ગઇ. તેના કપાળ પર કરચલીઓ પડી.

“ આવી સુકુમાર અવસ્થામાં ચિન્તામગ્ન થવાની શી જરૂર છે ? ” **માયા** સ્મિત કરતી બોલવા લાગી: “ આમ ચિન્તામગ્ન રહેવાથી આપની અપ્રતિમ સૌન્દર્યને કદાચ સહજ પણ નુકસાન થવાનો સંભવ રહે છે. ”

“ હું વૃદ્ધ થઇ જઇશ એવી ત્હને ચિન્તા થવા લાગી છે કે ? ” કૃષ્ણકાન્ત મોટેથી હસવા લાગ્યો અને બોલ્યો: “ મ્હારૂં શરીર તો વૃદ્ધ થવાનું હશે ત્યારે થશે, પરંતુ **માયા**, મ્હારી બુદ્ધિ તો દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામતી જાય છે એટલું નક્કી માનજે. ત્રણ ત્રણ વખત **લક્ષ્મીપ્રસાદ**ને પકડવાના પ્રયત્નો કરવા છતાં પણ નિરાશા જ પ્રાપ્ત થતી જાય છે. કોણ જાણે કે મ્હારી કલ્પનાઓમાં શું ભૂલ થવા પામતી હશે !”

“ અત્યાર સુધીમાં તો તમે દરેક પ્રયત્નમાં યશસ્વી જ નિવડયા છો. પરંતુ મ્હને લાગે છે કે આ સમય જ અનુકૂળ નહિ હોય. ભાગ્યચક્ર કંઇ સતત સ્થિર જ હોય છે કે ? ” **માયા** બોલી.

માયાના પ્રશ્નનો ઉત્તર ન આપતાં કૃષ્ણકાન્ત તરત જ ઉભો થયો. તેણે એક સિગાર સળગાવી. ધૂમ્રના ગોટા ઉડવા લાગ્યા. સિગાર

પીતાં પીતાં તે દિવાનખાનામાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. બીડી પીતાં કૃષ્ણકાન્ત કંઈ પણ નવીન જ કલ્પનાઓ રચે છે એમ માયા તરત જ સમજી ગઇ. થોડી વાર પછી સિગાર ફેંકી દઇને કૃષ્ણકાન્ત માયા પાસે આવીને બેઠો અને બોલ્યોઃ "કુર્લાના સ્ટેશન નજીકના પેલા જૂના બંગલામાં ઉજાણી કરવાની વ્યવસ્થા કરવાની છે."

"શા માટે?" માયાએ પ્રશ્ન કર્યો.

"તું ઉજાણીનું આમન્ત્રણ આપીને ઉષાને ત્યાં લાવી શકીશ?"

"પ્રયત્ન કરી જોઉં."

"આ પ્રયત્ન સફળ જ થવો જોઇએ. અને જો તેમ થયું તો ઉષા આપણા પંઝામાં આવી જ સમજ. તે બંગલામાં જે જે ગુપ્ત સ્થળો છે તે બધાં મ્હારા જાણવામાં છે. જ્યાં સુધી ઉષાને આપણા કબજામાં નહિ લઇ શકીએ ત્યાં સુધી લક્ષ્મીપ્રસાદનું કોકડું ઉકેલી શકાય તેમ નથી. જો લક્ષ્મીપ્રસાદ હયાત હોય તો પોતાની એકની એક પુત્રી, તથા ઘરબાર વગેરે ત્યજીને આમ ગુપ્ત રીતે શા માટે છૂપાઇ રહે? વારૂ, તે મરણ પામ્યો છે એમ માનીએ તો સમુદ્રમાંથી બચવા પામેલો તે પાંચ હજાર રૂપિઆવાળો મનુષ્ય કોણ? અને તે કયાં હોવો જોઇએ? બુદ્ધિપ્રસાદે પેલી પેટી સમુદ્રમાં શા માટે ફેંકી દીધી? તેમ જ ત્હારા મકાન પર બારિક તપાસ રાખનારો મનુષ્ય કોણ? આ બધા પ્રશ્નોનો વિચાર કરતાં હું એવો જ નિર્ણય કરી શકું છું કે લક્ષ્મીપ્રસાદ હયાત જ હોવો જોઇએ. અને આ ખટપટ પણ તેના પ્રયત્નથી જ થતી હોવી જોઇએ. ઠીક છે. ગમે તેમ હોય, તોપણ આ કૃષ્ણકાન્ત તેનો પીછો છોડનાર નથી એટલું તો તું ખાત્રી પૂર્વક માનજે."

"ખરેખર, ઈશ્વરે આપણી બન્નેની જોડી તો યોગ્ય જ મેળવી આપી છે હોં ?" માયા સ્મિત કરતી બોલી.

"પ્રિયે, ત્હારા સૌન્દર્યની સાથે ત્હને કારસ્થાનપટુત્વ પણ ઈશ્વરે સારૂં આપ્યું છે." કૃષ્ણકાન્ત માયા પ્રત્યે પ્રેમકટાક્ષ ફેંકતો બોલવા લાગ્યો: "પરંતુ મ્હારી બુદ્ધિ શયતાનના જેવી જ છે. મૃત્યુ પામતાં સુધી હું આ જગતમાં ભટકતો જ રહીશ."

"મૃત્યુ પામતાં સુધી ?" ભય પામતી માયા બોલી.

"હાસ્તો ને ? અન્ય માણસો મૃત્યુ પામવાની સ્થિતિમાં હોય છે ત્યારે તેની શય્યાની આસપાસ તેનાં આપ્તજનો બેઠાં હોય છે. વૈદ્યરાજ તેની નાડી તપાસતા હોય છે અને બ્રાહ્મણો ઇશ્વરસ્તવન કરી રહ્યા હોય છે. હું એવી રીતે મરણ પામી શકીશ એમ તું માને છે કે ? કદિ નહિ. હું મનુષ્ય નથી પરંતુ માનવરાક્ષસ છું. પરંતુ માયા તે બદલ મ્હને અભિમાન આવે છે. મ્હને રાક્ષસી મરણ પ્રાપ્ત થાય એટલી જ મ્હારી મહત્વકાંક્ષા છે."

કૃષ્ણકાન્તના આવા ભયંકર ઉદ્ગારો સાંભળીને માયા ગભરાઇ ગઇ. ભયપૂર્ણ દૃષ્ટિએ તે કૃષ્ણકાન્ત તરફ તાકી રહી. તેનાથી એક શબ્દોચ્ચાર પણ થઇ શક્યો નહિ. માયાના મનની આવી સ્થિતિ જોઇને કૃષ્ણકાન્ત મોઢેથી હસવા લાગ્યો. તેની ક્રૂર મુખમુદ્રા હવે હંમેશના જેવી ગંભીર જણાવવા લાગી. હવે માયાનું મન કંઇક શાન્ત થયું. તે ધીમેથી બોલી: "ઉજાણી માટે કયો દિવસ નક્કી કર્યો છે ?"

"આવતી કાલે જ રાખીએ ! હું તે માટેની બધી તૈયારીઓ હમણાં જ કરી નાખું છું."

"ઉષાની સાથે બુદ્ધિપ્રસાદને પણ આમન્ત્રણ આપીએ તો ?

એક કાંકરે બે પક્ષી મારી શકાશે. ઉષાની સાથે તેને પણ આપણા કબજામાં લઇ શકશે."

"શાબાશ! મ્હારી વ્હાલી માયા, ત્હારી કલ્પનાશક્તિ પણ અજબ છે હોં? વારૂ, તેમ કર. ઠીક ત્યારે હું જાઉં છું." એટલું બોલીને કૃષ્ણકાન્તે માયાને એક મધુર ચુંબન કર્યું. અને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઉષાને તથા બુદ્ધિપ્રસાદને ઉજાણીનું આમન્ત્રણ આપવા માટે કેવી યુક્તિ રચવી તેનો વિચાર કરવા સારૂ માયા પલંગ પર જઇને સૂતી.

× × × ×

છાપખાનાનું સર્વ કામ આટોપીને દિનકર અત્યારે પોતાના ઘેર જતો હતો. છાપખાનામાં આજે વિશેષ કામ હોવાથી જ તેને આટલું બધું મોડું થયું હતું. જેવો દિનકર પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કરવા જાય છે, તેવામાં જ પાછળથી કોઈ મનુષ્યે તેનો હાથ પકડયો. દિનકરે પાછા ફરીને જોયું તો આવનાર મનુષ્યે પોતાનું સર્વાંગ શ્વેત વસ્ત્રોથી ઢાંકી દીધું હતું એમ તેને જણાયું. તેની મુખમુદ્રા જોતાંની સાથે જ દિનકર સહજ ચમકયો. દિનકર કંઇ બોલવા જતો હતો તેવામાં તે મનુષ્યે પોતાના નાક પર આંગળી કરીને તેને ચૂપ રહેવાની સૂચના કરી અને તે ધીમેથી બોલ્યો: "દિનકર! કંઈ પણ ધાંધલ કરવાની અત્યારે જરૂર નથી. મ્હારે ત્હારી સાથે કેટલીક ગુપ્ત વાતચિત કરવાની છે. મ્હારી સાથે ચાલ."

દિનકર તે મનુષ્યને ઓળખી ચૂકયો હતો. તરત જ દિનકર તે મનુષ્યની સાથે ચાલતો થયો. તેઓ બન્ને થોડે દૂર ગયા હશે એવામાં એક ભાડૂતી ગાડી તેમના જોવામાં આવી. બન્ને જણા ગાડીમાં બેસી

ગયા. ગાડી ચાલવા લાગી. આ આવનાર મનુષ્ય કોણ, તે દિનકરને ક્યાં લઇ ગયો, અને તેની સાથે તે મનુષ્યે શી વાતચિત કરી, એ સર્વ વાતની આ બન્ને જણા સિવાય ત્રીજી કોઇ પણ વ્યક્તિને ખબર પડી નહિ.

બીજે દિવસે સ્હવારે સાડા દશ વાગ્યા એટલે દિનકર મુંબઇ બેન્કમાં ગયો અને તેણે પાંચ હજાર રૂપિઆની રકમ પોતાના નામે જમા કરાવી. તેણે જે નોટો બેન્કમાં આપી તે ગણવાની મેનેજર સાહેબને બહુ તકલીફ પડી. કારણકે એ બધી નોટો પાણીમાં ભીંજાઇ જવાથી એક બીજા સાથે ચોંટી ગઇ હોય તેવી જ જણાતી હતી.

આ તરફ **માયાએ** બીજે દિવસે ઉષાને ઉજાણીમાં આવવા માટે આમન્ત્રણ આપી દીધું હતું. તેણે તે આમન્ત્રણ સ્વીકાર્યું પણ હતું. જયારે ઉષા **મુશીલાબાઇના** આશ્રમમાં રહેતી હતી ત્યારે તેને હમેશાં ખુલ્લી હવામાં ફરવા જવાનું મળતું હતું. પરંતુ મુંબઇમાં આવ્યા પછી તેને તે આનંદ મળતો નહોતો, એટલુંજ નહિ પરંતુ અહિંનું જીવન તેને કેદ બંદીવાસ જેવું લાગતું હતું. **માયાના** આમન્ત્રણથી ઉષાને અત્યંત આનંદ થયો. ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને આમન્ત્રણની હકીકત કહી અને તેને પણ આમન્ત્રણ આપેલું હતું, એ વાત તેને કહી સંભળાવી.

"**માયાએ** મ્હને પણ આમન્ત્રણ આપેલું છે?" બુદ્ધિપ્રસાદે આશ્ચર્ય પામતાં પૂછ્યું.

"હા, તમને સાથે લઇને આવવાનો તેમણે ઘણો જ આગ્રહ કર્યો છે." ઉષા બોલી.

"વારૂ, ત્યારે હું પણ તમારી સાથે આવીશ" એટલું બોલીને બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. બુદ્ધિપ્રસાદે પોતાનો આનંદ ઉષાને જણાવા દીધો નહિ. **માયા** સાથે જે વાર્તાલાપ કર્યો હતો તે

બધો તેણે ગુપ્ત રીતે સાંભળી લીધો હતો. માયાના આમન્ત્રણથી બુદ્ધિપ્રસાદને શક ગયો હતો અને તેથી જ ઉષાને એકલી ન મોકલતાં પોતે પણ તેની સાથે જવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો. ઉષાએ તેને પોતાની સાથે આવવાનો આગ્રહ કર્યો તેથી બુદ્ધિપ્રસાદને વિશેષ આનંદ થયો.

મોટર તૈયાર થઇ એટલે બુદ્ધિપ્રસાદ અને ઉષા તેમાં બેઠા. મોટર ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. આજે ઉષાના અંતરમાં અનહદ આનંદ થતો હતો. પરંતુ જો દિનકર સાથે હોત તો વળી અધિક આનંદ થાત, એમ તેના મનમાં થયા કરતું હતું. દિનકરને પણ માયા આમન્ત્રણ આપે તો સારૂં, એવી ઇચ્છા હતી. પરંતુ પોતે જો દિનકરને આમન્ત્રણ આપવાની માયાને સૂચના કરે તો તે પોતાનો દિનકર પ્રત્યેનો ગુપ્ત પ્રેમ જાણી જાય, એમ માનીને તેણે માયાને તેમ કરવાની સૂચના કરી નહોતી. ઉષા મોટરમાં બેઠી બેઠી ચોમેર દૃષ્ટિપાત કરતી હતી એવામાં મોટર બીજા માર્ગે વળી. તરત જ ઉષાએ દનિકરને સાયકલપર બેસીને એક ત્રીજા જ માર્ગે જતો જોયો. તેણે પોતાના હાથમાંનો રૂમાલ ફરફરાવીને તેને ઇશારત કરી. દિનકરે પણ પોતાનો હાથ ઉંચો કર્યો અને તેની ઇશારતનો પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

દિનકર ઉષાને અત્યારે મોટરમાં બેસીને જતી જોઇને આશ્ચર્યચકિત થયો. અત્યારે તે ક્યાં જતી હશે, તે તેનાથી સ્હમગ્નજાું નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ તેની સાથે છે એટલે ચિન્તા કરવા જેવું નથી એમ તેણે વિચાર્યું. પરંતુ તરત જ તેણે પોતાની સાઇકલ ફેરવી. અને જે રસ્તે થઇ મોટર જતી હતી, તેની પાછળ પાછળ ઝપાટાબંધ તે પોતાની સાયકલ દોડાવવા લાગ્યો. દિનકર મોટરની પછવાડે આવતો હશે એવી ઉષાની કલ્પના પણ નહિ હોવાથી, તેણે પાછળ ફરીને જોયું નહિ. મુંબાઇની મ્હોટી મ્હોટી ગગનચુમ્બિત ઇમારતોની શોભા જોવામાં તે

લીન થઇ ગઇ હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે તો દિનકરને જોયો જ નહોતો એટલે તે નજીકમાં હશે એવી તેને કલ્પના પણ શાની હોય ! તે પોતાનાજ વિચારોમાં ગુંથાઇ ગયો હતો.

અલ્પ સમયમાં જ મોટર નિર્ણિત કરેલા સ્થળે આવીને ઉભી રહી. માયા બંગલાના દ્વાર પાસે જ આવીને ઉભી હતી. તેણે બુદ્ધિ-પ્રસાદ અને ઉષાને પ્રેમપૂર્વક આવકાર આપ્યો. ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદ મોટરમાંથી નીચે ઉતર્યા. ઉષાનો હાથ પકડીને માયા અને ઉદ્યાનમાં આનંદવિનોદ કરી રહેલાં અન્ય માણસો પાસે લઈ ગઈ. બુદ્ધિપ્રસાદે મોટરવાળાને મોટર ઉભી રાખવાની જગ્યા બતાવી અને પોતે દ્વાર પાસે ઉભો રહીને આમતેમ જોવા લાગ્યો. એટલામાં દિનકર પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. દિનકરને જોતાંની સાથે જ બુદ્ધિપ્રસાદ વિસ્મય પામતો બોલ્યો: " દિનકર, તું અત્યારે અહિં કયાંથી ? ત્હને પણ ઉજાણીનું આમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું છે કે શું ? "

" શું અહિં આજે ઉજાણીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે ? " સ્મિત કરતો દિનકર ધીમેથી બોલ્યો: " મ્હને તો ખબર પણ નથી ? તમને આમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું હોય એમ લાગે છે ! તમે કયાં જાએ છો એ જાણવા સારૂ જ હું તમારી પાછળ પાછળ આવ્યો છું. ચાલો, જે થયું તે ઠીક જ થયું છે. "

" એમ કેમ ? ત્હને આમાં કંઈ સંશય જેવું લાગે છે કે ? "

" મ્હને પ્રત્યેક બાબતમાં સંશય ઉત્પન્ન થાય છે. અહિં કંઈક નવાજૂની તો—"

" તું અહિં આવ્યો એ ઠીક જ થયું છે. " બુદ્ધિપ્રસાદ વચ્ચે જ બોલી ઉઠયો: " આ બંગલો કોનો છે, દિનકર ! "

"આ બંગલો ઘણા સમયથી ઉજ્જડ છે. કારણ કે આ બંગલામાં ભૂત થાય છે એવો લોકપ્રવાદ છે. પરંતુ મ્હને તે બાબતમાં સત્ય હોય એમ લાગતું નથી."

"ત્યારે તો જરૂર કંઈ કારસ્થાન જ રચાયું હોવું જોઇએ. ઉષાને સૂચના કરી દઉં કે? તેને લઈને અહિંથી પાછા જ ફરીએ તો કેમ?"

"નહિ, નહિ; એમ કરવાનું કંઈ જ કારણ નથી. માત્ર સાવધાનતા રાખવાની છે. આ બંગલાના ચોકીદારની સ્ત્રીને હું ઓળખું છું. તે મ્હારી આયા હતી. અને તેથી તે મ્હને ચ્હાય છે. હું તેને મળીને હમણાં જ બધી તપાસ કરી લઉં છું. તે આપણને ઘણી જ મદદરૂપ થઇ પડશે." એટલું કહીને દિનકર ત્યાંથી ચાલતો થયો.

બુદ્ધિપ્રસાદ વિચારમાં લીન થઈ ગયો હતો. તે આમતેમ ફર્યા કરતો હતો. દિનકરને આયા સાથે બંગલાના દ્વાર પાસે જ મેળાપ થયો. તેને જોતાંની સાથે જ દિનકર બોલ્યો: "માશી, તબીઅત તો મજામાં છે ને?"

વૃદ્ધાએ દિનકરને તરત જ ઓળખી લીધો. તે દિનકર પ્રત્યે વાત્સલ્યપૂર્ણ દષ્ટિથી નિહાળી રહી અને બોલી: "દિનકર! આજે તો તું ઘણે દિવસે મળ્યો હોં? અહિં ત્હને પણ આમન્ત્રણ થયું છે કે?"

"ના, ના; અહિં ઉજાણીનો ઉત્સવ થાય છે એવી મ્હને ખબર સુદ્ધાં ન્હોતી. અહિં સ્હેજ કામ હોવાથી આવ્યો હતો. ઘણા સમયથી તમને મળ્યો ન્હોતો એટલે એમ થયું કે લાવ ને માશીને પણ મળતો જાઉં. હું અહિં આવ્યો તો કેટલાક મ્હારા મિત્રોની સાથે પણ મ્હારો મેળાપ થયો. માશી! મ્હને લાગે છે કે અહિં કોઈ પણ પ્રકારનો દગોફટકો થવાનો સંભવ છે."

"દગોફટકો શાનો ?" વૃદ્ધા આશ્ચર્ય પામતી બોલી.

"તે વિશે કંઇ પણ અગાઉથી કહી શકાય નહિ. આ બંગલામાં કોઇ ગુપ્ત દ્વાર કે ભોંયરૂં છે કે ?"

"હા; દિવાનખાનાની બાજુની એક ઓરડીમાં એક ગુપ્ત દ્વાર છે. તેમ જ એક ભોંયરૂં પણ છે. મ્હારી સાથે ચાલ; હું ત્હને તે બન્ને બતાવી દઉં છું."

દિનકર તે વૃદ્ધાની સાથે ગયો અને તેણે આખો બંગલો બારિકીથી તપાસ્યો. આ વખતે ઉદ્યાનમાં બધા લોકો ફળાહાર કરતાં બેઠાં હતાં. દિનકરને આ લાગ ઠીક મળી ગયો. તેણે તમામ ઓરડીઓમાં બારિક તપાસ કરી લીધી.

ત્યારપછી તે વૃદ્ધાની સાથે દિનકર બંગલાના દ્વાર પાસે આવ્યો અને બુદ્ધિપ્રસાદને દૂરથી ઈસારો કર્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ તરત જ તેની પાસે આવી પહોંચ્યો. દિનકર તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: "પાન સોપારી લેવા માટે બધી મંડળીને દિવાનખાનામાં જવાનું હોય એમ મ્હને લાગે છે. મંડળી ફળાહાર કરતી બેઠી છે. પેલી બાજુનાં દ્વાર ખુલ્લાં હોવાથી ત્યાંથી જ બધા દિવાનખાનામાં જશે. હું અહિં ગુપ્ત રીતે છૂપાઇ જાઉં છું. સાવધ રહેજો !"

"દિનકર ! હું આમતેમ ફરતો હતો ત્યારે બંગલાના પછવાડેના બાગમાં બે ત્રણ માણસો ગુપ્ત રીતે છૂપાઈને બેઠેલાં છે એવી મ્હારી ખાત્રી થઇ છે. તેઓ ધીમે સ્વરે કંઈક છૂપી મસલત કરતાં હતાં પણ હું તેમનાથી દૂર હોવાથી તે સાંભળી શકયો નહોતો. કદાચ ઉજાણીની વ્યવસ્થા કરવા સારૂ બે ત્રણ બહારનાં માણસોને પણ બોલાવવામાં આવ્યાં હોય ! ગમે તેમ હોય, પણ આપણે ઘણી જ સાવધાનતા રાખવાની છે :એટલું તો નક્કીજ !" એટલું બોલીને

બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. દિનકર પણ પોતે નક્કી કરેલા ગુપ્ત સ્થળે છૂપાઇ ગયો. તે સ્વગત વિચારવા લાગ્યોઃ! "લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠ માટે ચાલી રહેલી આ બધી ખટપટ એક નવલકથા લખી શકાય તેવી જ છે. અને તે નવલકથા લખીશ પણ હું જ! આવી આશ્ચર્ય-પૂર્ણ નવલકથા વાંચીને વાચકો પણ દિઙ્ગ્ થઇ જશે અને તેની પ્રશંસા સર્વત્ર થશે."

થોડા સમય બાદ ઉદ્યાનમાંના સર્વ લોકો ફળાહાર કરી રહ્યા એટલે તેઓ સૌ દિવાનખાનામાં જવા લાગ્યાં. સૌથી પહેલાં માયા દિવાનખાનામાં આવી. તેણે સૌને પાન, સોપારી, બીડી વગેરે આ-પવા માંડયા. ઉષા તો બગીચામાંના પુષ્પો ચૂંટવામાં ગુંથાઇ ગઈ હતી. યથેચ્છ પુષ્પો એકઠાં કરી લીધા પછી તે પણ દિવાનખાના તરફ જવા લાગી. પરંતુ તે દિવાખાના પહોંચી એટલે દિવાનખાનાનું પ્રવેશ દ્વાર બંધ કરેલું હતું એમ તેના જોવામાં આવ્યું. આમતેમ દૃષ્ટિપાત કરતી તે ત્યાં ઉભી હતી એટલામાં બે બદમાશો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એક બદમાશે તેના મ્હોંમાં લૂગડાનો ડૂચો દીધો અને બીજાએ તેના હાથપગ બાંધી દીધા. ત્યાર પછી તેને બાજુની ઓર-ડીમાં પૂરી દઇને તેને લઇ જવા સારૂ તેઓ બન્ને ગાડી લઇ આવવા સારૂ તેઓ બન્ને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

ઉષા ગભરાઈ ગઇ મ્હોંમાં ડૂચો મારેલો હોવાથી તેનાથી બૂમ પાડી શકાય તેમ નહોતું. અને હાથ પગ બાંધી લેવામાં આવ્યા હોવાથી ચાલી શકાય તેમ પણ નહોતું. સૌની પાછળ ઉદ્યાનમાં એકલી રહેવાથી જ પોતાના પર આ સંકટ આવ્યું એમ તે વિચારવા લાગી.

દિનકર જે ગુપ્ત સ્થળે છૂપાઇને બેઠો હતો તે સ્થળ આ ઓરડીમાં જ હતું. ઉષાપર હુમલો કરવામાં આવ્યો તે વેળાએ એક

શબ્દોચ્ચાર કરવા જેટલો સમય પણ તેને મળ્યો નહોતો. તેમજ પેલા બદમાશોએ પણ બધી વ્યવસ્થા ઘણી જ ચૂપકીદીથી કરી હતી. પરંતુ તેની હિલચાલનો ધ્વનિ દિનકરના સાંભળવામાં આવ્યા વગર રહ્યો નહિ. તે તરત જ સાવધ થઇ ગયો. હિલચાલ બંધ પડી કે તરત જ તે ગુપ્ત દ્વારમાં થઇને ઓરડીમાં આવ્યો. તેને જોતાંની સાથે જ ઉષા અત્યંત આશ્ચર્ય પામી. માત્ર નેત્રસંકેતદ્વારા જ તેણે તેને આવકાર આપ્યો.

દિનકરે તરત જ ઉષાને બંધનમુક્ત કરી અને ઓરડીનું ગુપ્ત દ્વાર બંધ કરીને ઉષાને પોતાની સાથે ગુપચુપ આવવાની સૂચના કરી. તેઓ બન્નેએ થોડે દૂર ગયા પછી દિનકરે એક બીજું દ્વાર ઉઘાડયું. તેમાં થઈને બંગલાની બહાર જવાનો માર્ગ હતો. દિનકર અને ઉષા એ રસ્તે થઇને બંગલાની બહાર જવા લાગ્યાં.

તદ્દન નિરાશાવસ્થામાં એકાએક પોતાને મુક્તિ મળી, અને તે પણ દિનકરની સહાયથી જ, તે જોઇને ઉષા અધિક આનંદ પામી. દિનકર પ્રત્યેની તેની આદરબુદ્ધિ પ્રેમમાં ફેરવાઈ ગઈ. તેણે દિનકરનો હાથ પ્રેમપૂર્વક દબાવ્યો અને ધીમે સ્વરે બોલી: “ દિનકર, તમે એકાએક અહિં કેવી રીતે આવી ચઢયા ? ”

“ ઉષા ! ” દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યો: “ મ્હારા મનોદેવતાએ જ મ્હને અહિં આવવાની પ્રેરણા કરી. તમે મ્હને ચ્હાતા હો કે નહિ, પરંતુ મ્હને તમારી પાસે આવવાની ઇચ્છા અહર્નિશ થયાં કરે છે. મ્હારી એ ઇચ્છાનું પ્રાબલ્ય એટલું તો વધતું ચાલ્યું છે કે મ્હારૂં મન પણ હવે મ્હારી સ્વાધીનતામાં રહ્યું જ નથી. ”

દિનકરના આ ઉદ્‌ગારો સાંભળીને ઉષાનું વદન પ્રફુલ્લ થયું. તેના સુકુમાર ગાલપર લાલી ચડી આવી. તે કંઇક બોલવા જતી હતી

એવામાં દિનકર બોલવા લાગ્યો: " ઉષા ! વધારે વાતો કરવાનો સમય અત્યારે નથી. પહેલાં આપણે બહાર નીકળી જવું જોઈએ. નહિતર વળી કોઇ નવીન જ આફત શિરપર આવી પડશે."

આ પ્રમાણે વાતચીત કરતાં તેઓ બન્ને બંગલાના દ્વાર પાસે આવી પહોંચ્યાં. ત્યાંથી દિનકર ઉષાને લઇને મોટર, ગાડીઓ, વગેરે ઉભાં રાખવાની જગ્યા પાસે ગયો. બુદ્ધિપ્રસાદ પણ ત્યાં અલ્પ સમયમાં જ આવી પહોંચ્યો. દિનકરે તેને સર્વ હકીકત સંક્ષિપ્તમાં કહી સંભળાવી. મોટર તૈયાર કરવા જતાં અવાજ થશે અને તેથી દુશ્મનો ચેતી જશે એમ ધારીને, તેઓ બન્ને ત્યાં મિજબાનીમાં આવેલા અન્ય ગૃહસ્થોના ઘોડાપર બેસીને પલાયન કરી જવાના નિર્ણય પર આવ્યા. દિનકરે ઉષાને ઘોડાપર બેસતાં આવડે છે કે કેમ તે પૂછી લીધું. તેણે હા પાડી એટલે તેણે તરત જ ત્રણ ઘોડા છોડયા. ત્રણે જણા ઘોડા પર બેસી ગયાં અને બુદ્ધિપ્રસાદે મોટરવાળાને ઘેર આવવાની સૂચના કર્યા પછી ત્રણે જણાએ ત્યાંથી પોતાના ઘોડા દોડાવી મૂક્યા.

આ બાજુ દિવાનખાનામાં બેઠેલી મંડળી એટલી તો આનંદવિનોદમાં નિમગ્ન થઇ ગઈ હતી કે અત્યાર સુધી ઉષા દિવાનખાનામાં આવી નથી એ વાત તેમના લક્ષ્યમાં જ આવી નહિ. માયા જો કે મંડળીની સાથે આનંદવિનોદમાં ભાગ લેતી હતી, તથાપિ તેનું લક્ષ્ય બાજૂની ઓરડીમાં શી હિલચાલ થાય છે, તે તરફ જ હતું. ત્યાં થયેલી ધમાધમી તેણે સાંભળી હતી અને તેથી તે પણ હવે નિશ્ચિત થઇ હતી. પરંતુ એવામાં ઘોડાના ડાબલાનો અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. તે ચમકી. તે ઉઠીને બારીમાં જઇને ઉભી રહી તો બુદ્ધિપ્રસાદ દિનકર અને ઉષાને ઘોડાપર બેસીને સ્ટેશન તરફ જતાં તેણે જોયાં. નિરાશાની છાયા તેની મુખમુદ્રાપર પ્રસરી ગઇ. પરંતુ તેણે આત્મસંયમ ધારણ કર્યો અને પુનઃ મંડળીમાં આવીને બેઠી.

આ બાજૂ દિનકર, બુદ્ધિપ્રસાદ અને ઉષા એ બધાં સ્ટેશન પાસે આવી પહોંચ્યા એટલે ઘોડાપરથી ઉતરી પડયાં. અને ઘોડાને છૂટા મૂકીને એક લોકલ ગાડીમાં બેસીને તેઓ મુંબઇ આવી પહોંચ્યાં. બુદ્ધિપ્રસાદનો મોટરવાળો પણ મોટર તૈયાર થતાંની સાથે જ ત્યાંથી ક્યારનોયે પલાયન કરી ગયો હતો. પેલા ત્રણે ઘોડા બંગલા પાસે આવીને ધીંગામસ્તી કરવા લાગ્યા. ઘોડાને ધીંગામસ્તી અને હણહણાટ સાંભળતાની સાથે સૌનું લક્ષ્ય તે તરફ ગયું. તરત જ તેઓ બધા ઉઠીને બારીમાંથી જોવા લાગ્યા તો ઘોડા બંગલાના દ્વાર પાસે તોફાન કરતા હતા એમ તેમને જણાયું. કેટલાક પુરુષો ઘોડાને પકડવા સારૂ નીચે દોડી ગયા. ઘોડાવાળો સઇસ અત્યાર સુધી તબેલામાં ઉંઘતો હતો તે પણ આ બધી ધાંધલથી જાગ્રત થયો અને દોડતો બંગલાના દ્વાર પાસે આવી પહોંચ્યો. ઘોડાઓને તબેલામાં લાવીને બાંધવામાં આવ્યા. ઘોડા કેવી રીતે છૂટી ગયા હશે તેનું કારણ કોઇ કરી શક્યું નહિ. સંધ્યા સમય થવા આવ્યો હોવાથી, માયાની રજા લઇને સૌ પોતપોતાના ઘર તરફ વળ્યા. જે ગાડીમાં ઉષાને ફસાવીને લઇ જવાની હતી, તે જ ગાડીમાં બેસીને માયા પોતે જ ત્યાંથી ખિન્ન અંતઃકરણે પાછી ફરી.

ઉષા, દિનકર અને બુદ્ધિપ્રસાદ ઘેર સુખરૂપ આવી પહોંચ્યાં ત્યારે જ તેમને શાન્તિ વળી. તેઓ ઘેર પહોંચ્યા કે તરત જ ઉષા પોતાના દિવાનખાનામાં ચાલી ગઇ. કારણકે આજે તેને એટલી બધી હેરાનગતિ પડી હતી કે તેને વિશ્રામ લેવાની ઇચ્છા ક્યારનીયે થઇ આવી હતી.

દિનકર અને બુદ્ધિપ્રસાદ વાંચનાલયમાં આવીને બેઠા. ત્યાં તેમણે ઘણી વાર સુધી વાતચિત કરી. આજે દિનકરના હૃદયમાં ઉષા

બદલ ઘણી જ પ્રબળ પ્રેમભાવના જાગ્રત થઇ હતી. તેને ઉષાનો વિયોગ દુઃસહ થઈ પડ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદની પેઠે પોતાને પણ ઉષાની સાથે હમેશાં રહેવાનું થાય તો ઘણું સારૂં, એવી તેને ઇચ્છા થઇ. બુદ્ધિપ્રસાદના સુખ બદલ તેને સ્પર્ધા થવા લાગી.. પરંતુ તે સ્પર્ધામાં ઈર્ષ્યાનો અંશમાત્ર પણ નહોતો. બુદ્ધિપ્રસાદની સુશીલતા અને તેના શુદ્ધ અંતઃકરણ બદલ તેની સંપૂર્ણ પ્રતીતિ હતી.

બુદ્ધિપ્રસાદની વિચારપૂર્ણ મુખમુદ્રા પ્રત્યે દૃષ્ટિ ફેંકતો દિનકર બોલ્યો: “કેમ, વળી શી ગડમથલમાં પડ્યા છો ?”

“કંઇ નહિ. વારૂ પણ, દિનકર, આ માયા બદલ હવે મ્હારી શંકા દૃઢ થવા લાગી છે. આજના કારસ્થાનમાં તેનો પણ હાથ હોવો જ જોઇએ.”

“એમ ?” દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યો: “બુદ્ધિપ્રસાદ ! આપણને તો એમ નથી લાગતું. એમ માનવાને આપણી પાસે શો આધાર છે વારૂ ?”

“એમ કેમ વળી ? જો તે પણ કારસ્થાનમાં શામિલ ન હોત તો પાનસોપારી આપતી વખતે ઉષાને તેણે કેમ યાદ કરી નહિ ?”

“બીજા અતિથિઓનો સત્કાર કરવાની ગરબડમાં તે ભૂલી પણ ગઈ હોય !”

“તું ગમે તેમ કહે. મ્હને તેનાપર સંપૂર્ણ શક છે.”

“તમારો સ્વભાવ જ શંકાખોર છે.”

“હા; એવું તો કંઇક ખરૂં. હવે તો મ્હને પ્રત્યેક બાબતમાં સંશય જ ઉત્પન્ન થાય છે.”

“મ્હારાપર પણ સંશય છે ને ?” દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યો.

"હા;" બુદ્ધિપ્રસાદ સ્મિત કરતો બોલ્યો: "મ્હને મ્હારા પોતાના વિષયમાં પણ શંકા ઉત્પન્ન થાય છે. બોલ કહેવું છે કંઇ?"

"બુદ્ધિપ્રસાદ!" દિનકર ગંભીર સ્વરે બોલવા લાગ્યો: "તમને મ્હારાપર વિશ્વાસ હોય કે ન હોય, પરંતુ, ખાત્રી રાખજો કે હું કદિ પણ વિશ્વાસઘાતી થનાર નથી. તેમ જ આ રહસ્ય ગુપ્ત રાખવાનું મ્હારૂં વચન પણ હું પાળીશ જ. કેટલાક બાતમીદારો ઉતાવળીઆ હોય છે. જેમ ઉડાઉ મનુષ્યના હાથમાં પૈસો રહેતો નથી તેમ ગમે તેવું ગુપ્ત રહસ્ય પણ તેઓ ગુપ્ત રાખી શકતા નથી. અર્થાત્ એકદમ તે વર્તમાનપત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરવાની તેમને ઇચ્છા થાય છે. ખરૂં જોઇએ તો એમ કરવાની પણ જરૂર છે; પરંતુ હું તેમાંનો નથી. જો કે પૈસાની બાબતમાં તો હું ઉડાઉ છું એટલું મ્હારે કબૂલ કરવું જોઇએ. ૧૦૦ રૂપિઆનો પગાર મળે છે પરંતુ મહિનાની આખરે મ્હારી પાસે એક પૈસો સુદ્ધાં રહેતો નથી. પરંતુ ગમે તેવું ગુપ્ત રહસ્ય પણ મ્હારી પાસેથી કોઈ પણ જાણી શકતું નથી એટલું તો તમારે નક્કી સ્હમજવું. જયારે કોઈ પણ રહસ્ય મ્હારા જાણવામાં આવે છે, ત્યારે તે પ્રસિદ્ધ કરવાથી કોઇનાં હિતમાં નુકસાન થવાનો સંભવ છે કે કેમ, એ સંબંધી હું સંપૂર્ણ વિચાર કરૂં છે, અને ત્યાર પછી જ તે પ્રસિદ્ધ કરૂં છું. તમારૂં રહસ્ય ગુપ્ત રાખવાનું, તેમ જ લક્ષ્મીપ્રસાદની પરવાનગી વગર તે પ્રસિદ્ધ નહિ કરવાનું હું તમને વચન પણ આપી ચૂકયો છું.

"દિનકર! બુદ્ધિપ્રસાદ બોલવા લાગ્યો: "ત્હારા માટે જો સંશય હોય તો પછી આવી ગુપ્ત વાતો હું ત્હને જણાવું જ શામાટે? મ્હારો સ્વભાવ સંશયખોર છે. એ વાત મ્હેં માત્ર ત્હને જ કહી છે. બાકી ત્હારા પ્રત્યે મ્હારો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. આજે ઉષાનો ત્હેં

છૂટકારો કર્યો છે તે બદલ હું ત્હારો અત્યંત ઋણી છું. હં, પણ દિનકર, તું આટલા બધા પૈસા શા માટે ઉડાવે છે? પગાર સારો મળે છે અને એક પાઇ પણ બચાવતો કેમ નથી? ત્હારા જેટલો પગાર મળતો હોય તો હું તો થોડા જ વર્ષમાં શાહુકાર બની જાઉં?"

"તે ખરૂં. પરંતુ મ્હારે બીજા કંઇ ઉચાટ નથી. મ્હારા સિવાય બીજા કોઇનું ભરણપોષણ કરવાનું નહિ હોવાથી, હું ભવિષ્યનો વિચાર કરતો જ નથી."

"ત્યારે તું લગ્ન શા માટે કરતો નથી? ત્હારા જેવા તરુણ, નિરોગી, સુશિક્ષિત અને હુશિઆર મનુષ્યે અવિવાહિત રહેવું એ સમાજને નુકસાનકારક છે."

"મ્હારૂં દીવાનું મન એક લક્ષાધિપતિની કન્યા પર મોહિત થઇ ગયું છે. બુદ્ધિપ્રસાદ! લક્ષાધિપતિની કન્યા હું કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકું? અને ધારો કે મ્હારી ઇચ્છા પાર પડી તો પણ શ્રીમંતની પુત્રીના લાડ કોડ પૂરા પાડવાનું તેમ જ તેનું દાસત્વ સ્વીકારવાનું મ્હારાથી બની શકે કે?"

"દિનકર!" બુદ્ધિપ્રસાદ સ્મિત કરતો બોલ્યો: "પ્રત્યેક બાબતમાં અપવાદ હોય છે જ. જેમ અન્ય બાતમીદારો કરતાં તું વધારે દીર્ઘદૃષ્ટિ દોડાવનારો છે, તેમજ કોઈ શ્રીમંતની કન્યા પણ સંપત્તિ કરતાં સદ્દગુણની વિશેષ કિંમત આંકી શકે એવી કેમ નહિ મળી આવે? અત્યારથી આમ નિરાશ ન થા! મ્હારી સલાહ માનીને હવે દ્રવ્ય સંગ્રહ કરવા માંડ."

"બુદ્ધિપ્રસાદ! તમારી યોગ્ય સલાહ બદલ હું તમારો આભારી છું. હવેથી હું અવશ્ય તદનુસાર વર્તીશ." એટલું કહીને, સંધ્યા

સમય થવા આવ્યો હોવાથી દિનકર બુદ્ધિપ્રસાદની રજા લઇને પોતાના મકાન તરફ જવા ઉઠ્યો.

રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં બુદ્ધિપ્રસાદના છેલ્લા શબ્દો તેના હૃદયમાં ઘોળાવા લાગ્યા. ઉષા પ્રત્યેનો પોતાનો પ્રેમ બુદ્ધિપ્રસાદ કળી ગયો હશે કે ? તેથી જ તેણે આજે મ્હને આવી સલાહ આપી હશે કે ? એવા એવા વિચારો દિનકરના હૃદયમાં ઉદ્‌ભવવા લાગ્યા. બુદ્ધિપ્રસાદનું સુશીલ, ગંભીર અને બાહોશીભર્યું વર્તન જોઇને, તે અત્યંત આનંદ પામ્યો હતો. તેના બદલ તેના હૃદયમાં માનની લાગણી ઉત્પન્ન થઇ, અને તેની સલાહ પ્રમાણે વર્તવાનો દિનકરે પોતાના મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

આ બાજુ કૃષ્ણકાન્તે માયાના મ્હોંએ આજની ઘટના સાંભળી એટલે તે બહુ જ સંતપ્ત થયો. આજસુધીના પોતાના પ્રયત્નોમાં તેને આટલી બધી નિરાશા મળી નહોતી. આટલા આટલા પ્રયત્નો નિષ્ફળ શાથી નિવડે છે, તત્સંબંધી તે વિચારવા લાગ્યો. પોતાની વ્યવસ્થામાં ખામી રહે છે કે ભાગ્યદેવી પ્રતિકૂળ છે, તેનો નિર્ણય તે કરી શક્યો નહિ. પરંતુ તે ભવિષ્યને દોષ દઇને બેસી રહે તેવો નહોતો. પુનઃ બીજી વ્યવસ્થા કરવાનો તેણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. તરત જ માયા સાથે કંઈ પણ વાતચિત ન કરતાં તે રમણિક પાસે ચાલ્યો ગયો.

રમણિકની પાસે પહોંચ્યા પછી કૃષ્ણકાન્તે તેની સાથે ઘણીવાર સુધી વાતચિત કરી. આગળ શા પગલાં લેવા તત્સંબંધી વાટાઘાટ તેઓ બન્ને કરી રહ્યા હતા તેવામાં ત્યાં એક મનુષ્ય આવ્યો અને બોલ્યો: “ લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલાના પાછળના દ્વારમાં થઇને કોઈ મનુષ્ય અંદર દાખલ થયેલ છે. ”

તરત જ રમણિક અને કૃષ્ણકાન્ત ઉભા થયા. બન્ને જણા સાયકલ પર બેસીને લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલા પાસે જઇ પહોંચ્યા. ત્યાં ગુપ્ત રીતે તપાસ રાખનારા પોતાના માણસોને પૂછવાથી તેમને માલુમ પડયું કે બંગલામાં ગયેલો મનુષ્ય અદ્યાપિપર્યંત અંદર જ હતો.

કૃષ્ણકાન્તે પોતાના ખિસ્સામાંથી 'રિવોલ્વર' કાઢીને એક મનુષ્યને આપી અને બોલ્યોઃ "તું અહીં ઉભો રહે. બંગલામાંથી જે કોઈ મનુષ્ય આવે તેને પકડજે. જો તેમ ન બને તો બેધડક આ "રિવોલ્વર"થી તેનો જાન લેજે."

કૃષ્ણકાન્ત અને રમણીક ત્યાંથી ચાલતા થયા. તેઓ બન્ને ગુપ્ત રીતે બંગલામાં દાખલ થયા અને બન્ને જણા જુદા જુદા માર્ગે જઇને બંગલામાં શોધ કરવા લાગ્યા. એટલામાં પાછળના દ્વારમાંથી કોઈ મનુષ્ય બહાર પડતો હોય એમ કૃષ્ણકાન્તને લાગ્યું. તેણે તરતજ રમણિકને પોતાની પાસે આવવાની સંજ્ઞા કરી. રમણિક પાસે આવ્યો એટલે બન્ને જણાએ પેલા મનુષ્યની પૂંઠ પકડી. પેલો મનુષ્ય કંપાઉન્ડની દિવાલ પર ચઢી ગયો, અને પાછળના રસ્તા પર કૂદી પડયો. કૃષ્ણકાન્તે પોતાનો છરો તેના પર ફેંકયો, અને બન્ને જણા તે દિવાલ પર ચઢી ગયા. પરંતુ એટલામાં પેલો મનુષ્ય સાઇકલ પર બેસીને સડસડાટ કરતો ન્હાસી છૂટયો. તરત જ બન્ને જણા નીચે કૂદી પડ્યા. પરંતુ પેલો મનુષ્ય એટલા અલ્પ સમયમાં પણ દૃષ્ટિ-મર્યાદાની બહાર નીકળી ગયો. કૃષ્ણકાન્તે પોતાનો છરો જમીન પરથી ઉંચકીને જોયું તો તે રક્તથી ખરડાયલો હતો. બન્ને જણા ખિન્ન વદને પાછા ફરવા લાગ્યા. ચાલતાં ચાલતાં કૃષ્ણકાન્તે પૂછ્યુંઃ રમણિક! તે મનુષ્ય કોણ હશે?"

"મ્હારાથી તો કંઈ જ કલ્પના થઈ શકતી નથી." રમણિક નિરાશાજનક સ્વરે બોલ્યો.

"મ્હારા મગજમાં એક કલ્પના ઉદ્દભવી છે, પરંતુ ખાત્રીપૂર્વક કોઇ પણ મત અત્યારે હું પ્રદર્શિત કરી શકતો નથી. પરંતુ, રમણિક! તે મનુષ્યને જખ્મ થયો સખ્ત થયો છે. શસ્ત્રવૈદ્યની સારવાર વગર તેના પ્રાણ બચવાના નથી એ હું ખાત્રીથી કહું છું. આવતી કાલે તમામ શસ્ત્રવૈદ્યોને ત્યાં તપાસ કરવાથી કોઇ જખ્મી થએલો મનુષ્ય તેમને ત્યાં આવ્યો હતો કે નહિ, અથવા તો કોઇ શસ્ત્રવૈદ્ય કોઈ જખ્મી થયેલા મનુષ્યને ત્યાં ગયો હતો કે કેમ, તે માલૂમ પડી આવશે. અને પેલો મનુષ્ય કોણ છે તે પણ સહજમાં જાણી શકાશે."

એટલું બોલી રહ્યા પછી કૃષ્ણકાન્તે રમણિકને બીજી પણ કેટલીક સૂચના કરી. ત્યારપછી બન્ને જણા છૂટા પડયા.

બંગલાની ગુપ્ત રીતે ચોકી કરવાને રોકવામાં આવેલો પેલો મનુષ્ય હવે બહુ કંટાળી ગયો હતો. કૃષ્ણકાન્તની જાળમાંથી છૂટા થવાની તેની ઇચ્છા હતી. પરંતુ કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિક જેવા માનવરાક્ષસો પોતાને પાતાળમાંથી પણ શોધી કાઢયા વગર રહેનાર નથી, એ વાત તે સારી રીતે જાણતો હતો. અને તેથી અનીચ્છાએ પણ તેને કૃષ્ણકાન્તના ઇચ્છાનુસાર વર્તવું પડતું હતું. કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિકને બંગલામાં ગયાં ઘણો સમય થયો હતો છતાં પણ તેઓ પાછા ફર્યા નહિ, તેથી બીજા માર્ગે થઇને તેઓ ચાલ્યા ગયા હશે, એમ માનીને તે પણ ત્યાંથી પોતાના ગુપ્ત સ્થળે ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૫ મું.

શિકાર છટક્યો.

બીજે દિવસે સ્હવારે, શહેરમાંના સર્વ શસ્ત્રવૈદોના દવાખાનામાં પોતાના માણુચો દ્વારા કૃષ્ણકાન્તે ઘાયલ થયેલા માણસની બાબતમાં તપાસ કરાવી પરંતુ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ. કોઇ પણ જખમી માણુસ શસ્ત્રવૈદ્યોના દવાખાનામાં ગયો નહોતો, તેમજ તેઓ પણ કોઇ જખમી મનુષ્યના ઉપચારાર્થે ગયા નહોતા એવી પક્કી બાતમી મળવાથી કૃષ્ણકાન્ત અત્યંત આશ્ચર્ય પામ્યો. તે મનુષ્ય સખ્ત રીતે ઘાયલ થયો હોવો જોઇએ એવી તેની ખાત્રી હતી. આમ છતાં પણ જખ્મી થયેલા મનુષ્યે કંઇ પણ ઉપચાર કેમ નહિ કર્યો હોય તેનું કારણ તે સ્હમજી શક્યો નહિ.

અત્યારે કૃષ્ણકાન્ત પોતાની કોટડીમાં બેઠો હતો. તેનું મન ઘણું જ અસ્વસ્થ હતું. તે સ્વગત બોલવા લાગ્યો " ગઇ રાત્રે મ્હેં ગંભીર ભૂલ કરી. રમણિકને બંગલામાં ન લઇ જતાં બહાર રસ્તાપર ઉભો રાખ્યો હોત તો તેણે તે માણસને અવસ્ય પકડીને કબજે કર્યો હોત. કોણ જાણે મ્હારી બુદ્ધિને હમણાં શું થયું છે? મ્હારૂં ભાગ્ય-ચક્ર જ હમણાં ફરવા લાગ્યું છે."

આ પ્રમાણે વિચારમગ્નાવસ્થામાં તે ઘણીવાર સુધી બેસી રહ્યો. પોતાના માનસિક દૌર્બલ્ય પર તેને તિરસ્કાર છૂટયો. ભાગ્યને દોષ દેવો એ કાયર પુરૂષનું કામ છે, પ્રયત્નનો પરાજય કોઈ પણ કરી શકતું જ નથી, એવો વિચાર કરીને લક્ષ્મીપ્રસાદને પકડવાની બાબતમાં

નિરાશ ન થતાં પોતાના પ્રયત્નો અંતપર્યંત ચાલુ રાખવાનો તેણે પોતાના મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

એટલામાં એક બાતમીદારે આવીને કૃષ્ણકાન્તને એવી ખબર આપી: "ઉષાએ ઘોડે બેસવાનું શીખવા માંડયું છે. આજે સ્હવારે તે એક વૃદ્ધ મનુષ્ય સાથે ઘોડે બેસીને માલિમના રસ્તે ફરવા ગઇ હતી. તેમની સાથે ત્રીજું કોઇ પણ મનુષ્ય નહોતું."

આ બાતમી મળવાથી કૃષ્ણકાન્તનો ઉત્સાહ સતેજ થયો. આજે રાત્રે તેણે સોનેરી ટોળીના બદમાશોની સભા બોલાવી.

રાત્રિ નિર્ણિત કરેલા સમયે સોનેરી ટોળીના બદમાશો ભેગા થયા. કૃષ્ણકાન્તે બધા બદમાશોને સ્હમજાવ્યું કે ન્હાની ચોરીઓ કરવા કરતાં લક્ષ્મીપ્રસાદને પકડવાનું કાર્ય જો એકનિષ્ઠાથી કરશો તો દ્રવ્યની બાબતમાં ભવની ભૂખ ભાંગશે. ઉષાને પોતાના કબજામાં લીધા સિવાય લક્ષ્મીપ્રસાદને શોધી શકાશે નહિ એમ પણ તેણે તેમને જણાવ્યું. સોમનાથ અને બીજા બે ત્રણ બદમાશોએ ઉષાને ગમે તેમ કરીને પકડી આણવાનું બીડું ઝડપ્યું એટલે કૃષ્ણકાન્ત તેમની પ્રશંસા કરતે બોલ્યો: "ઉષા હમેશાં સ્હવારે ઘોડા પર બેસીને માલિમના રસ્તે ફરવા જાય છે તેની સાથે માત્ર એક વૃદ્ધ માણસ રહે છે. ઉષાને પકડવા સારૂ તમારી ઇચ્છાનુસાર વ્યવસ્થા કરી લેજો."

"પરંતુ તેને પકડવા જતાં કદાચ તેના શરીરને કંઇ નુકસાન થાય તો?" સોમનાથ બોલ્યો.

"બને તેટલી સંભાળ રાખજો. છતાંયે કંઇ નુકસાન થવા પામે તો એમાં કંઇ હરકત જેવું નથી." કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

"જો ઘોડો તોફાની અને ભડકે એવો હશે તો તો ઉષા ઘોડાપરથી પડી જાય તેવીજ વ્યવસ્થા કરવી પડશે. કારણ કે તેમ કરવાથી તેને સત્વર પકડી શકાશે."

"ફાવે તેમ કરજો. પરંતુ આ વખતે શિકાર છટકવા ન પામે તેની ખાસ સંભાળ રાખવાની છે."

"તે બાબતમાં તમે તદ્દન નિશ્ચિંત રહો."

"નહિ, નહિ; સોમનાથ, આ કામ તું ધારે છે તેટલું સ્હેલું નથી. તે છોકરીની સંભાળ રાખવા સારૂ કોઈ પણ માણસ તેની પાછળ અવશ્ય હશે જ. એકદમ ઉતાવળા થવાથી આ કામ પાર પડી શકે તેમ નથી."

"ઠીક છે. પરંતુ આ છોકરીને કેટલા દિવસની અંદર પકડી લાવવી જોઇએ ?"

"આઠ દિવસમાં જ ! પરંતુ ધ્યાન રાખ કે જો આ વખતે રડતે મ્હોંએ પાછો આવ્યો તો ત્હારાં સો વર્ષ પૂરાં જ થયાં સ્હમજી લેજે." કૃષ્ણકાન્તે આજ્ઞા સાથે ભયનું પણ દર્શન કરાવ્યું.

કૃષ્ણકાન્તની ભયંકર ધમકી સાંભળીને સોમનાથ અને તેના સાથીદારો ગભરાયા. જ્યારે જ્યારે સોનેરી ટોળીના કોઈ બદમાશનો કંઇ અપરાધ થતો, ત્યારે ત્યારે તેને ભયંકર સજા કરવામાં આવતી હતી, તે વાત સર્વ બદમાશો સારી રીતે જાણતા હતા. સોમનાથે કૃષ્ણકાન્તની આજ્ઞાનો કંઇજ ઉત્તર આપ્યો નહિ. પરંતુ તેનો એક બીજો સાથીદાર હિંમતપૂર્વક બોલ્યોઃ "અત્યાર સુધીમાં અમારો કંઈ જ અપરાધ થયો નથી."

"આજ દિન સુધીમાં આવું જોખમદારીનું કાર્ય તમને સોંપવામાં આવ્યું જ નથી. આ કામ તમે ધારતા હશો તેટલું રહેલું નથી. બહુજ સાવધાનતા રાખવાની છે." કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

ત્યારબાદ મંડળી બરખાસ્ત કરવામાં આવી. કૃષ્ણકાન્ત પોતાની ખાનગી નિવાસસ્થાન તરફ ચાલ્યો ગયો.

બીજે દિવસે સ્હવારે લગભગ દસ અગીઆર વાગ્યાના અરસામાં સોમનાથ એક શ્રીમંત વ્યાપારીનો વેષ ધારણ કરીને નીકળી પડયો. ઉષાને ઘોડે બેસવાનું શિખડાવનાર સઈસનું ઘર સોમનાથ અગાઉથી જોઇ આવ્યો હતો. અત્યારે સોમનાથ તે સઈસને ઘેર આવ્યો. તે વખતે સઇસનો નોકર એક ઘોડાને માલીસ કરતો હતો. સોમનાથ તેની પાસે ગયો અને બોલ્યોઃ "હવાલદાર! તમારા શેઠ ઘોડે બેસતાં શિખડાવે છે કે?"

પોતાને આ પ્રમાણે માનપૂર્વક બોલાવનાર ગૃહસ્થ પ્રત્યે જોઇને હવાલદારે સહજ રુવાબથી ઉત્તર આપ્યોઃ "હા; મ્હારા શેઠ એક સુપ્રસિદ્ધ ચાબુકસ્વાર છે."

"એમ કે? વારૂ; તેઓ ઘોડા બેસતાં શિખડાવવા બદલ શું ફી લે છે?"

"બીજાનો ઘોડો હોય તો દરરોજનો એક રૂપિઓ. અને અમારો જ ઘોડો જોઇતો હોય તો બે રૂપિઆ!"

"અધધધ! ફી તો પણ જબ્બર રાખી છે હોં?"

"મ્હારા શેઠ મ્હોટા મ્હોટા શ્રીમંત લોકોને ઘોડાપર બેસતાં શિખડાવે છે. ફી ઉપરાંત બમણી કે ત્રણગણી રકમ બક્ષિસ તરીકે મળે છે તે તો જુદી."

"ત્યારે તમારા શેઠ ઘણા જ કુશળ ચાબુકસ્વાર હોવા જોઇએ." સોમનાથ બોલવા લાગ્યોઃ "એક દિવસ એક તરુણી સાથે મ્હેં તેમને ઘોડાપર બેસીને આવતા જોયા હતા. તેમની ઘોડાપર બેસવાની છટા જોઇને હું તો દિગ્ગજ થઈ ગયો હતો! મ્હને પણ ઘોડાપર બેસતાં શિખવાની તીવ્ર ઉત્કંઠા થઇ છે. વારૂ, હવાલદાર; તેમની સાથેની તે તરુણી કોણ હતી? તેને પણ ઘોડે બેસતાં બહુ સારૂં આવડે છે, હોં?"

"અરે ભાઈ, એ તો પેલા લક્ષાધિપતિ લક્ષ્મીપ્રસાદની છોકરી ઉષા ! તેનો પિતા લક્ષ્મીપ્રસાદ થોડા દિવસ પહેલાં સમુદ્રમાં ડૂબી જવાથી મરણ પામ્યો છે. હવે તેના પિતાની તમામ સંપત્તિની માલિકી તેના જ હાથમાં આવવાની છે."

"મ્હને ઘોડે બેસતાં શિખવવા સારૂ તમારા શેઠને કયો વખત અનુકૂળ થઈ પડશે વારૂ !"

"સ્હવારમાં તો તેમને ચાર મનુષ્યને શિખડાવવાનું હોય છે. સ્હાંજના વખતે તેમને ફુરસદ હોય છે."

"ઘોડાપર સ્વારી કરીને ફરવા માટે તમારા શેઠ કઇ બાજુએ જાય છે ?"

"બીજા લોકોને તો કોટના નાકે આવેલા મેદાનમાં તાલિમ આપે છે. પરંતુ ઉષા બ્હેનને મનુષ્યોની વસ્તી હોય તેવી જગ્યા પસંદ નહિ હોવાથી તેમને લઇને તે માહિમના રસ્તે જાય છે. તમને પણ તમારી ઇચ્છામાં આવશે તે સ્થળે લઈ જવામાં આવશે."

"ઠીક છે. બપોરના સમયે આવીને તમારા શેઠ સાથે નક્કી કરી જઇશ. મ્હને તમારા જ ઘોડાની જરૂર પડશે. કારણ કે હું હજી તદ્દન શિખાઉ માણસ છું."

એટલું કહીને સોમનાથે પોતાના ખિસ્સામાંથી એક પાવલી કાઢીને હવાલદારના હાથમાં મૂકી અને તેની રજા માગી. હવાલદાર પણ ખુશી ખુશી થઈ ગયો. તેમણે સોમનાથને માનપૂર્વક રામરામ કર્યા.

પહેલાજ દિવસે પોતાના કામમાં ફતેહ મળવાથી પોતાનું કારસ્થાન નિર્વિઘ્ને પાર ઉતર્યા વગર રહેશે નહિ, એવી સોમનાથ અને તેના સાથીદારોની ખાત્રી થવા લાગી. પોતાના કાર્યમાં તેમણે કોઈ પણ સ્થળે અશક્યતા કે વિકટતા દીઠી નહિ અને તેથી અદ્યાપિ-

પર્યંતના તમામ કારસ્થાનો કરતાં આ કારસ્થાન ઘણું જ સ્હેલું હોય એવું તેમને લાગવા માંડયું. શહેરની બહાર ઘોડે બેસતાં શિખવા જઈશું ત્યારે ચાબુકસ્વારનો ઘટતો બંદોબસ્ત કરી દઇશું અને ઉષાને પણ ઘણી સ્હેલાઇથી પકડી શકાશે; એવી તેમની માન્યતા હતી.

ઘોડાપર બેસીને ફરી આવ્યા પછી અત્યારે ઉષા વિશ્રાન્તિ લેવા બંગલામાં આમતેમ ફરતી હતી. ફરતી ફરતી તે બંગલાના પાછળના ભાગમાં આવી તો કંપાઉન્ડની દિવાલપર લોહીના છાંટા ઉડેલા હોય એમ તેના જોવામાં આવ્યું. આથી તે ગભરાઈ અને દોડતે પગે દિવાનખાનામાં આવી. બુદ્ધિપ્રસાદ તે વખતે પોતાનું લખવાનું કામ કરવામાં ગુંથાઈ ગયો હતો. અને લીલા ત્યાં બેઠી બેઠી એક પુસ્તક વાંચતી હતી. ઉષાની ગભરાયેલી મુખમુદ્રા જોઇને લીલા બોલી ઉઠી:
" શું છે, ઉષા ? "

" બંગલાના પછવાડેના ભાગમાં કંપાઉન્ડની દિવાલપર લોહીના છાંટા ઉડેલા હોય એમ જણાય છે. "

ઉષાના આ શબ્દો સાંભળતાની સાથે જ બુદ્ધિપ્રસાદ ચમક્યો. તે તેના પ્રત્યે એકી ટશે તાકી રહ્યો. ઉષા બોલવા લાગી: " ગઇ કાલે રાત્રે બંગલાની પછવાડેના ભાગમાં મારામારી થઈ હોવી જોઇએ. ગઈ રાત્રે પાછળના ભાગમાં કંઇક ધમાધમ થતી હોય, એવો મને પણ ભાસ થયો હતો, અને હું નિદ્રામાંથી જાગ્રત પણ થઈ ગઈ હતી. પરંતુ તે વખતે હું સ્વપ્ન અનુભવતી હોવાથી, તે માત્ર સ્વપ્નનો જ આભાસ હતો એવી કલ્પના કરીને, મ્હેં તત્સંબંધી વધારે વિચાર કર્યો નહિ. "

" હું પણ ગઇ રાત્રે જાગ્રત થઇ ગઈ હતી. મ્હેં શી હિલચાલ થતી હતી તે સાંભળવા સારૂ કાન માંડયા હતા. પરંતુ, ત્યારપછી

કંઇ પણ અવાજ મ્હારા કાને પડયો નહિ અને એટલામાં મ્હને નિદ્રા આવી ગઇ." લીલાએ પોતાનો ખુલાસો વ્યક્ત કર્યો.

"મ્હેં પણ ગઈ રાત્રે ધમાધમી સાંભળી હતી. તરત જ ઉઠીને હાથમાં ફાનસ લઇને હું પાછળના ભાગમાં ગયો હતો. પરંતુ હું ત્યાં પહોંચ્યો એટલામાં કોઈ પણ મનુષ્યનો દિવાલપરથી કૂદી પડવાનો અવાજ મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યો. ફાનસ લઇને હું આખા બંગલાના કંપાઉન્ડમાં ફરી આવ્યો હતો. પરંતુ કંઈ નવાજુની મ્હારા જોવામાં નહિ આવવાથી, કોઇ બદમાશ ચોરી કરવાના ઉદ્દેશથી બંગલામાં દાખલ થયો હોવો જોઇએ અને મ્હને બંગલામાં ફરતો જોઇને તે પલાયન કરી ગયો હોવો જોઇએ, એવી મ્હેં કલ્પના કરી હતી. ત્યારપછી તમને કોઇને જાગ્રત ન કરતાં હું પણ મ્હારી પથારીમાં આવીને સૂઈ ગયો હતો." બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો.

"પણ દિવાલપર લોહીના છાંટા ઘણા ઉડેલા જણાય છે." ઉષા બોલવા લાગી: "મ્હને લાગે છે કોઈ મનુષ્ય સખ્ત રીતે ઘાયલ થયો હોવો જોઇએ. બુદ્ધિપ્રસાદ! કેવી ભયંકર પરિસ્થિતિ! આ બંગલામાં કયારે કેવો પ્રસંગ બનશે તેનો કંઈજ નિયમ નથી. મ્હને લાગે છે કે રાત્રિના આ ભયંકર બનાવ સાથે પિતાશ્રીના શત્રુઓનો પણ અવશ્ય કંઇ પણ સંબંધ હોવો જ જોઇએ. બબ્બે વાર તો મ્હને પકડવાનો એ દુષ્ટોએ પ્રયત્ન કર્યો. અને હજી પણ તેઓ મ્હને પકડવા માટે પ્રયત્નો કર્યા વગર રહેનાર નથી. એ દુષ્ટોના ભયમાં રહીને જ અહિં જીવન ગાળવું તે કરતાં તેમનાથી ચાર ડગલાં દૂર રહેવું એ વધારે સારૂં છે. આપણે હવે અહિંથી અન્ય સ્થળે રહેવા જઇએ તો શી હરકત છે?"

"ઉષા!" લીલા બોલી "આપણે મ્હારી માતાના આશ્રમમાં

જઇને રહીએ તોયે શું હરકત છે ? ત્યાં જઇશું તો જ આપણે શાન્તિપૂર્વક રહી શકીશું. બંગલાની દેખરેખ રાખવા સારૂ બુદ્ધિપ્રસાદ અહિં રહેશે."

"જો તમને અહિંથી અન્ય કોઈ પણ સ્થળે જવા દેવામાં ભય ન હોત તો હું અત્યાર સુધી તમને અહિં રોકી રાખું ખરો કે ?" બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "તમને અહિં રાખવાં એજ વધારે શ્રેયસ્કર છે. શત્રુઓ આપણા બંગલાપર અને આપણી પ્રત્યેક હિલચાલ પર નજર રાખતા ફર્યા કરે છે. ગમે તેટલી ગુપ્ત રીતે આપણે અન્ય સ્થળે જઇએ તો પણ તેમને ખબર પડયા વગર રહેવાની નથી. સુશીલાબાઇના આશ્રમમાં જવાથી તો હવે તમો વધારે જોખમમાં આવી પડશો. આ બંગલો આપણા માટે અતિ સુરક્ષિત સ્થાન છે. ઉષાબ્હેન ! અહિંથી કોઈ પણ અન્ય સ્થળે તમને લઇ જવાની મ્હને પરવાનગી જ નથી."

"પરવાનગી કોની ? પિતાશ્રીની !" ઉષાએ આતુરતાથી પૂછ્યું

બુદ્ધિપ્રસાદ નિરૂત્તર રહ્યો. ઉષા ગભરાઇ જતી બોલી ઉઠી: "અરે પ્રભુ ! એ રક્ત મારા પિતાશ્રીનું તો નહિ હોય ! ગઇ કાલે રાત્રે કદાચ તેઓ મ્હને મળવા આવ્યા હોય અને શત્રુઓએ તેમનો પીછો પકડીને તેમને ઘાયલ કર્યા હશે તો ! અરેરે, મ્હારા પિતાનો મેળાપ હવે કયારે થશે ?" આટલું બોલતાં બોલતાં ઉષા રડી પડી.

"ઉષા બ્હેન ! બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષાને આશ્વાસન આપતો બોલવા લાગ્યો: "આમ છેક જ શું ગભરાઇ જાઓ છો ? આવી ભળતી જ કલ્પનાઓ કરવાથી શો ફાયદો ? મ્હેં રક્તના છાંટા જોયા છે અને તે ઉપરથી હું તમને ખાત્રીપૂર્વક રીતે કહું છું કે જે મનુષ્ય ઘાયલ થયો છે તેને સખ્ત જખ્મ થયો નથી. વળી પિતાશ્રી એવા તો સુરક્ષિત સ્થળે નિવાસ કરે છે કે શત્રુઓને તેમનો પત્તો જ લાગવો કઠિન છે.

ન્હાસી છૂટવાથી આપણો ભય કમી થવાનો નથી. મ્હારા પર સંપૂર્ણ ભરોસો રાખો. આપણે ગમે ત્યાં જઇશું તો પણ શત્રુઓ આપણી પૂંઠ પકડયા વગર રહેનાર નથી. શત્રુઓને પકડાવ્યા વગર આપણને સહજ પણ શાન્તિ મળવાની જ નથી. અત્યારસુધીમાં સોનેરી ટોળીના ચાર બદમાશોને જેલજાત્રાએ મોકલી દીધા છે. સમુદ્ર કિનારે ગોદીમાં દરોડો પાડનારા બદમાશોને પકડવામાં આવ્યા છે તે તો વળી જૂદા જ. હવે માત્ર એ ટોળીનો નાયક પકડાય એટલી જ વાર છે. તે પકડાયો એટલે આપણને સંપૂર્ણ શાન્તિ મળશે. ઉષા બ્હેન ! તેઓ જેમ આપણા પર ગુપ્ત રીતે નજર રાખતા ફરે છે તેમ હું પણ તેમના પર સખ્ત નજર રાખું છું. તમે બિલકુલ નિરાશ ન થાઓ ! જયાં સુધી મ્હારા પર તમને વિશ્વાસ છે ત્યાં સુધી લેશ માત્ર પણ ભય પામવાનું કારણ જ નથી. પિતાશ્રીની હિંમત કેટલી બધી અથાગ છે. તમે પણ તેમના જેવા ધૈર્યવાન થાઓ. હું તો તેમનો નોકર છું તો પણ મ્હારૂં હૃદય તેમના સહવાસથી તેમના જેવુંજ ધૈર્યશીલ બની ગયું છે. તમે તેમના પુત્રી છો. તમારે પણ પિતાશ્રી જેવાં જ ધૈર્યશીલ બનવું જોઇએ."

લીલાને કોટિ કરીને રડતી રડતી ઉષા બોલીઃ "બ્હેન ! શું કહું ! મ્હારા દુર્દૈવનો પાર જ નથી."

બુદ્ધિપ્રસાદના ઉપદેશની અસર લીલાના મન ઉપર સારી થઇ હતી. તે ઉષાને ધૈર્ય આપતી બોલીઃ "બુદ્ધિપ્રસાદ જે કંઇ કહે છે તે બધું સત્યપ્રદ છે. નિરાશ ન થા ! બુદ્ધિપ્રસાદના ઉપદેશાનુસાર વર્તવાથી આપણા શિરપરનું સર્વ સંકટ અલ્પકાળમાંજ દૂર થશે." આ પ્રમાણે લીલાના આશ્વાસનથી ઉષાનું મન શાંત થયું.

દરરોજ પ્રાતઃકાળે ઉષા ઘોડાની સ્વારી કરવા જતી હતી. બાલ્યાવસ્થાથીજ ખુલ્લી હવામાં ફરવા જવાનું તેને બહુ ગમતું હતું. અને

તેથી ફરવા જતી તેટલો સમય તેનો આનંદમાં જતો હતો. તે વખતે તેને એક આનંદમય સમયનું સ્મરણ થઈ આવતું અને તેથી તેની મુખમુદ્રા આરક્ત થઇ જતી હતી. તે સ્મરણ દિનકરનું હતું. દિનકર જેવો હુશિઆર, સુંદર, સુશીલ, અને આનંદી તરૂણ બદલ તેના હૃદયમાં પ્રેમભાવના ઉદ્દ્ભવી હતી. બુદ્ધિપ્રસાદ જેવો શંકાખોર મનુષ્ય પણ દિનકરને ચ્હાતો હતો, તો પછી ઉષા જેવી એક સુકુમાર અને સુશીલ તરૂણી તેના પ્રત્યે પ્રેમાર્દ્ર થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય! દિનકર પ્રત્યે પ્રેમ રાખવાથી અને તેની સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાવાથી, પોતાને સુખ મળશે કે કેમ, એવા વિચારો તેના મનમાં કદિ ઉદ્દ્ભવતા જ નહિ. કારણ કે ઉષાનો દિનકર પ્રત્યેનો પ્રેમ સ્વાર્થી નહોતો. ઉષાનો તેના પ્રત્યેનો પ્રેમ નિર્મળ અને સ્વર્ગીય હતો.

એ ત્રણ દિવસ વીત્યાબાદ એક દિવસ ઉષા ઉસ્તાદની સાથે ઘોડાપર બેસીને માહિમના રસ્તા પાસે ફરતી હતી, તેવામાં એકાએક ઘોડાના ડાબલા તેમના સાંભળવામાં આવ્યા. તરત જ ઉષાએ અને ઉસ્તાદે પોતાના ઘોડા પાછા ફેરવ્યા તો ઉસ્તાદનો નોકર ત્યાં દોડતો આવતો જણાયો. નોકર પોતાના શેઠના ઘોડા પાસે આવી પહોંચ્યો એટલે બોલ્યો: " શેઠજી! આપણા તબેલામાં આગ લાગી છે. સઈસને બધા ઘોડા છોડી દેવાનું કહીને તેમ જ બંબાવાળાને પણ તે બાબતની ખબર આપીને હું આપની શોધ કરતો અહીં આવ્યો છું."

આ સાંભળતાંની સાથે જ ઉસ્તાદની મુખમુદ્રાપર ચિન્તાની છાયા પ્રસરી ગઇ. તબેલામાં લાગેલી આગનો વિચાર કરતાં કરતાં પોતાનું સર્વસ્વ નાશ પામશે એવો તેને ભય લાગ્યો. ઉષાને કદી પણ અળગી નહિ મૂકવાનું તેણે બુદ્ધિપ્રસાદને વચન આપ્યું હતું. અને તે બદલ

તેને ફરી પણ વધારે આપવામાં આવતી હતી. પરંતુ પોતાના સ્વાર્થને લીધે વચનનું સ્મરણ ઉસ્તાદને કહ્યું નહિ. ઉષા સાથે એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર તેણે ત્યાંથી પોતાનો ઘોડો દોડાવી મૂકયો. પેલો નોકર પણ પોતાના શેઠની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. આશ્ચર્ય પામતી ઉષા એ પોતાનો ઘોડો ત્યાંજ ઉભો રાખ્યો હતો. તે વિચારવા લાગી: "ઉસ્તાદની પાછળ જવાથી પણ શો ફાયદો ? આગની જ્વાળા તેમ જ ત્યાં મળેલી મનુષ્યની મેદની જોવાથી ઘોડો ભડકશે તો વળી વધારે પંચાત થશે. માટે આટલામાં થોડી સ્હેલ કરીને બંગલે જ જઇશ." એમ વિચારીને તેણે ઘોડો ફેરવ્યો અને આગળ જવા લાગી.

આ તરફ તબેલા પાસે બંબાવાળા, પોલિસ અને અન્ય લોકો સંખ્યાબંધ એકઠા થઇ ગયા હતા. બંબાવાળાઓએ આગ ફેલાવા પામે તે પહેલાંજ તેને બુઝાવી દીધી. અને તેથી ઉસ્તાદને બહુ નુકશાન થવા પામ્યું નહિ. વર્તમાનપત્રોના બાતમીદારો પણ ત્યાં હાજર હતા. દિનકર પણ અત્યારે તબેલા પાસે આવ્યો હતો. એટલામાં ઉસ્તાદને ત્યાં આવી પહોંચેલો જોતાંની સાથેજ દિનકરના મનમાં સંશય ઉદ્દ્ભવ્યો. ઉષા ઉસ્તાદ સાથે દરરોજ ઘોડાની સ્વારી કરવા જતી હતી તે વાત દિનકરના જાણવામાં હતી. સ્હવારમાં તબેલામાં આગ લાગી અને ઉષા અત્યારે એક અજાણ્યા રસ્તામાં ફરતી હોય, આ બાબતમાં રખેને કંઈ શત્રુનું કારસ્થાન હોય, એવી તેને શંકા થઇ. આગ સંબંધી માહિતી મેળવવા સારૂ તે મોટરમાં જ આવ્યો હતો. તરતજ મોટરવાળાને મોટર ચાલુ કરવાનો નેત્રસંકેત કર્યો અને પોતે તેમાં ચઢી બેઠો. 'સરસરાટ' કરતી મોટર દોડવા લાગી.

આ બાજૂ સૃષ્ટિ સૌન્દર્યનું નિરીક્ષણ કરતી અને આનંદ પામતી ઉષા આગળ વધ્યે જતી હતી. તેના મનમાં વિચારોની પરંપરા ચાલવા

લાગી હતી. પોતાના પરમપૂજ્ય પિતાશ્રીનાં ક્યારે દર્શન થાય, એ વિચારોમાં અત્યારે તે ગુંથાઈ ગઈ હતી. એટલામાં એક ભિખારી તેના ઘોડા નજીક આવી પહોંચ્યો એને એકદમ ભોંયપર પડી ગયો. તેનું શરીર દુર્બળ જણાતું હતું. તે રડવા લાગ્યો. ઉષાનું કોમળ અંતઃકરણ પીગળ્યું. ઉષા ઘોડાપરથી ઉતરી પડી અને તે માણસને બેઠો કરવા લાગી. જેવી ઉષા ઘોડાપરથી ઉતરીને તેની પાસે આવી કે તરત જ પેલો નરાધમ ભિખારી ઉભો થઇ ગયો અને ઉષાના મ્હોંમાં ડૂચો ઘાલી તેના હાથ બાંધવા લાગ્યો ઉષાએ છૂટવાના ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તે દુષ્ટની પાસે તેનું કંઇ જ ચાલ્યું નહિ. તે શાન્તપણે ઉભી રહી. તે જોઈને પેલો નરાધમ બોલ્યો: “મ્હારી પાસે ત્હારૂં કંઈ જ ફાવવાનું નથી. પરંતુ જો તું મ્હારી આજ્ઞાનુસાર વર્તીશ તો ત્હને ત્રાસ આપવાનો મ્હારો વિચાર નથી. અહિંઆ બૂમો પાડવાથી પણ કોઈ સાંભળી શકે તેમ નથી. કારણ કે આ જંગલ નિર્જન છે. માટે જો હું કહું ત્યાં ગુપચૂપ આવવાનું કબુલ હોય, તો હું ત્હારા મ્હોંમાંથી ડૂચો કાઢી નાખીશ. જો, પેલી સામેની ઝુંપડીમાં આપણે જવાનું છે.”

ઉષાના મ્હોંમાં ડૂચો ઘાલવામાં આવેલો હોવાથી તેનો જીવ બહુ જ ગભરાઈ જતો હતો. તેણે નિરાશ વદને પેલા દુષ્ટની આજ્ઞાને માન આપ્યું અને માથુ હલાવીને તેની આજ્ઞા પ્રત્યે સંમતિ દર્શાવી. તરત જ પેલા દુષ્ટે મ્હોંમાંથી ડૂચો કાઢી નાખ્યો. ઉષાએ એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂકયો. તેણે પાછા ફરીને જોયું તો તેનો ઘોડો આમતેમ ન્હાસભાગ કરી રહ્યો હતો. તે પેલા દુષ્ટ મનુષ્યની સાથે જવા લાગી. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદના વાકયનું સ્મરણ અત્યારે પણ તેના મનમાં તાજું હતું. ગમે ત્યાંથી પણ પોતાને અત્યારે મદદ આવી મળશે જ

એવી તેના મનમાં પ્રતીતિ હતી. આગની ખબર બુદ્ધિપ્રસાદને પણ મળી હશે અને ઉસ્તાદ સાથે મ્હને ત્યાં આવેલી નહિ જોવાથી તે તરત જ મ્હારી તપાસ કરવા સારૂ અહિં આવી પહોંચશે, એમ તે વિચારવા લાગી. બુદ્ધિપ્રસાદ અહિં આવી પહોંચે તો પોતે આટલામાં જ છે, એવી તેને માહિતી મળે એટલા સારૂં. પેલા બદમાશની નજર ચૂકાવીને તેણે હળવે રહીને પોતાના હાથમાંનું રત્નકંકણ રસ્તાપર ફેંકી દીધું ત્યારપછી થોડે દૂર ગયા પછી પોતાની વેણીમાંનો પુષ્પ-ગુચ્છ નાંખ્યો. અને ત્યારપછી ઝુંપડી પાસે પહોંચી એટલે પોતાનો રુમાલ નાંખ્યો. આ પ્રમાણે થોડે થોડે અંતરે પોતાની વસ્તુઓ ફેંકી દેતી દેતી ઉષા ઝુંપડી પાસે આવી પહોંચી. તે તેમાં દાખલ થઈ અને ઝુંપડીના દ્વારમાં જઇને બેઠી.

ઉષાને ઘોડાપર બેસીને એકલી ફરતી જોઇને પેલા બદમાશે પોતાના સાથીદારોને મોટર લઇ આવવા સારૂ મોકલી દીધા હતા. કારણ કે એકલી ઉષાને પકડી પાંડવાને માટે પોતે એકલો જ બસ છે એમ તેણે પોતાના મનમાં વિચાર્યું હતું. મોટર આવે કે તરત જ ઉષાને લઇને નિર્ણિત કરેલા સ્થળે તેને પહોંચાડી દઈને, પોતાની કામગીરી સંપૂર્ણ કરવાનો તેનો વિચાર હતો. ઉષા પાસે ઉભો ઉભો તે મોટર સહિત પોતાના સાથીદારોને આવી પહોંચવાની માર્ગ પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો હતો.

અલ્પ સમય પછી મોટરનો ‘ સરસર ’ અવાજ તેઓ બન્નેના સાંભળવામાં આવ્યો. પરંતુ હજી મોટર દૂર હતી અને તેથી તે અવાજ કઇ દિશા તરફથી આવતો હતો તે તેમનાથી સ્હમજી શકાયું નહિ. પોતાના સાથીદારો જ મોટર લઇને આવી પહોંચ્યા હશે એમ ધારીને,

પેલો બદમાશ આહિમના રસ્તા તરફ જોવા લાગ્યો. એટલામાં મુંબાઇના રસ્તે થઇને એક મોટર ઝપાટાબંધ આવીને ઝુંપડી પાસે ઉભી રહી. પેલા બદમાશે ચમકીને પાછળ ફરીને જોયું તો તે મોટર પોતાની નહોતી. પરંતુ પોતાની મોટર આવી પહોંચે ત્યાં સુધી ઉષાને પોતાના કબ્જામાં રાખવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. તરતજ તેણે ઉષાને ઝુંપડીમાં ધકેલી દીધી અને પેલા બદમાશની કમ્મરમાં એક એવો તો જોસપૂર્વક ઠોંસો લગાવ્યો કે તે દુષ્ટ 'વોય બાપરે' કરતો ધરણીપર ઢળી પડ્યો.

ઉષા ઝુંપડીમાંથી બહાર નીકળી આવી અને પોતાના બન્ને હાથ જોડીને દિનકર પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાપુર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકતી બોલી: " દિનકર ! " ઉષાથી વધારે બોલાયું નહિ. દિનકરે તેનો હાથ પકડીને તેને મોટરમાં બેસાડી દીધી કે તરતજ ' સરસરાટ ' કરતી મોટર દોડવા લાગી.

" દિનકર ! હું અહિઆં હઇશ એવું તમે શાથી જાણ્યું ? " ઉષાએ પ્રશ્ન કર્યો.

" પહેલાં તો તમારો ઘોડો આમતેમ દોડતો મ્હેં જોયો. ત્યાર-પછી તમ્હારૂં રત્નકંકણ મ્હારા જોવામાં આવ્યું. થોડો નજીક ચાલ્યો તો તમારી વેણીનો પુષ્પગુચ્છ મ્હારી નજરે પડ્યો. અને છેવટે તમારો રૂમાલ જોવામાં આવ્યો. આ ઉપરથી તમે આટલામાંજ હોવા જોઇએ એવી મ્હારી ખાત્રી થઈ. ઇશ્વરકૃપાથી મ્હારી કલ્પના સાચી ઠરી છે. " દિનકરે ઉષાને વિગતવાર ખુલાસો કર્યો.

થોડીજ વારમાં બીજી એક મોટર ઝપાટાબંધ પોતાની મોટર પછવાડે આવતી હતી એમ દિનકરને લાગ્યું. તેણે પાછળ ફરીને

જોયું તો તેની ખાત્રી થઇ કે પાછળની મોટરનો વેગ પોતાની મોટર કરતાં વધારે ઝડપવાળો હતો. અને તેમાં ત્રણ માણસો બેઠેલાં હતાં. દિનકરે તરતજ ઉષાની ડોક ફરતો પોતાનો એક હાથ વિંટાળી દીધો અને પોતાના ખોળામાં સૂવાડી દીધી. તે પોતે પણ નીચું માથું રાખીને નમી ગયો. તરતજ પાછળની મોટરમાંના એક શખ્સે ' રિવોલ્વર ' નો પ્હાર કર્યો. સરસરાટ કરતી એક ગોળી દિનકરના કાન પાસે થઇને ચાલી ગઇ. દિનકરે પોતાના ખિસ્સામાંથી ' રિવોલ્વર ' કાઢીને તેણે પાછળ ફરીને પૂંઠે લાગેલી મોટના એન્જીન પર એક ગોળી છોડી. પેલી મોટરનું એન્જીન ફૂટયું અને તે ત્યાંજ અટકી પડી. દિનકર પોતાની મોટર પૂરજોસથી દોડાવી મૂકી.

ઉષાના શરીર પર હાથ ફેરવતો દિનકર બોલ્યોઃ " ઉષા ! હવે સ્વસ્થ થા ! સહજ પણ ભય રાખવાનું હવે કંઇજ પ્રયોજન નથી."

ઉષા તરતજ જ બેઠી થઇ. તે દિનકર પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાપૂર્ણ દષ્ટિ ફેંકતી જોઈ રહી. તેનાં નેત્રદ્વયમાં પ્રેમાશ્રુ ભરાઇ આવ્યાં. અત્યારે પોતાના જેટલો કોઈ પણ મનુષ્ય સુખી નહિ હોય એમ દિનકર પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યો.

એટલામાં બુદ્ધિપ્રસાદ પણ મોટરમાં આવતો હોય એમ દિનકરને જણાયું. બન્ને મોટરોનો માર્ગમાં ભેટો થયો. ઉષાને સુખરુપ જોઇને બુદ્ધિપ્રસાદના વદનપર આનંદની છટા વિલસી રહી. ઉષાનો છૂટકારો દિનકરને હાથે થયો જોઇને તેને અનહદ આનંદ થયો. પોતાની મોટરમાંથી ઉતરીને બુદ્ધિપ્રસાદ દિનકરની મોટરમાં આવીને બેઠો અને તેણે દિનકરનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માન્યો.

બન્ને મોટરો ચાલવા લાગી. ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને સર્વ હકીકત સંક્ષિપ્તમાં કહી સંભળાવી. ઉષાની ચાલાકીથી અને દિનકરની સમ-

યસૂચકતાથી આનંદ પામેલો બુદ્ધિપ્રસાદ તેઓ બન્ને પ્રત્યે પ્રેમપૂર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકવા લાગ્યો.

ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદના બંગલે પહોંચતાં કરીને દિનકર પોતાને ઘેરં ચાલ્યો ગયો. દિનકરના સદ્વર્તન બુદ્ધિપ્રસાદના અંતરમાં તેના માટે આદરબુદ્ધિ ઉપજી.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

પાપિણીની પ્રપંચજાળ.

ગત પ્રકરણમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણે ઉષાનો છૂટકારો થયા પછી દિન પ્રતિ દિન દિનકર ઉપર એક પછી એક સંકટો આવવા લાગ્યાં. એક દિવસ દિનકર રસ્તે જઇને જતો હતો એવામાં એક મકાનમાંથી તેના પગ પાસે કટારી આવીને પડી. જો દિનકર સહજ ચૂકયો હોત તો તેનું ગળું કપાઈ ગયું હોત. એક વખત તે અમુક માર્ગે થઈને જતો હતો એવામાં સરસરાટ કરતી એક મોટર તેના અંગપર ધસી આવી. પરંતુ તે ચાલાકીથી ખસી ગયો. આવાં આવાં બીજાં પણ કેટલાંક સંકટો તેના શિરપર આવવા લાગ્યાં હતાં. પરંતુ પોતાના પ્રાણ હરવા માટે જ, જાણી બૂજીને જ કોઇ પણ વ્યક્તિ આવા પ્રયત્નો કરી રહી છે, એવી કલ્પના સુદ્ધાં દિનકરના મનમાં ઉદ્ભવીજ નહિ.

એક દિવસે પોષ્ટમેને આવીને તેના હાથમાં ' સિગારેટસ ' ની પેટી મૂકી. દિનકરે તે પેટી ઉઘાડીને જોયું તો તેમાં સુવાસિત 'સિગા-રેટસ ' હતી. પરંતુ તે પેટીમાં એક ચિઠ્ઠી હતી જેમાં ' ગરીબ

મિત્રા તરફથી પ્રેમોપહાર' એટલા જ અક્ષરો લખેલા હતા. અક્ષરો એવા તો વાંકાચૂંકા લખેલા હતા કે આ ચિઠ્ઠી કોની હશે, તે દિનકરથી સ્હમજી શકાયું નહિ. પાર્સલપરની છાપ જોઈને તે કલ્યાણથી આવ્યું હોય એમ જણાતું હતું. કલ્યાણમાં તેનો એક જીવલગ મિત્ર હતો પરંતુ તેને નનામું શા માટે મોકલવું પડે? દિનકરને આ પાર્સલ સંબંધી શક ગયો. તેણે કલ્યાણ ટેલિફોન કરીને પોતાના મિત્રને પૂછી જોયું કે તેણે સિગારેટસની પેટી મોકલી હતી કે કેમ, તો તેણે ના પાડી. હવે દિનકરની શંકા દૃઢ થઈ. તે પેટી લઇને દિનકર પોતાના એક ડાકટર મિત્ર પાસે ગયો અને તે પેટીની તેને બારિક તપાસ કરવાનું કહ્યું. દાક્તરે રસાયણિક પ્રયોગ વડે સિગારેટની તપાસ ચલાવી તો તેમાં ભયંકર વિષ હતું એવી તેની પ્રતીતિ થઈ. તેણે દિનકરને આ હકીકત જણાવી અને કહ્યું: "આ સિગારેટસમાં એવું તો ઝેર રહેલું છે કે તે પીવાથી જે વિષ શરીરમાં પ્રવેશે છે તેનું તરતમાં કંઈ પણ ભયંકર પરિણામ આવતું નથી. પરંતુ બે ત્રણ મહિનામાં મનુષ્યના પ્રાણ રીબાઇ રીબાઇને જાય છે."

આ હકીકત સાંભળીને દિનકરની આંખો ઉઘડી. આજ સુધીમાં બનેલા પ્રાણહારક પ્રસંગો હવે તેની દૃષ્ટિ સમક્ષ તરવરવા લાગ્યા. તે તમામ પ્રસંગો આકસ્મિક રીતે બનવા પામ્યા નહોતા, પરંતુ જાણી બુઝીને પોતાના પ્રાણ હરવા માટે જ એવા પ્રયત્નો થતા હતા, એવી હવે દિનકરની દૃઢ ખાત્રી થઈ. તે સ્વગત બોલ્યો: "મ્હારો કાંટો દૂર કરવા માટે તેણે ઠીક પ્રયત્નો કરવા માંડયા છે. અત્યાર સુધી તો હું આ વાતથી અજ્ઞાત હતો. અને તેથી જ મ્હારા પ્રાણ બચવા પામ્યા છે. પરંતુ હવે નસીબ પર આધાર રાખીને બેસી ન રહેતાં સંપૂર્ણ સાવધગિરિથી રહેવું પડશે."

દિનકરે સિગારેટસની પેટી સંબંધી કંઈ પણ ભુમાટો કર્યો જ નહિ. કારણકે તેના પ્રાણ હરવા માટે અત્યાર સુધીમાં બનેલા પ્રસંગોની સાબિતી કરવાની બાબતમાં માત્ર સિગારેટસની પેટી સિવાય બીજો કોઈ પણ આધાર તેની પાસે નહોતો. તેમ જ પાર્સલ પણ કોણે મોકલ્યું હતું તે સ્હમજવાનો કંઈ માર્ગ જ નહોતો. તો પણ પોતાની ઉષાની ખાતર, તેણે હવે બહુ જ સાવધાનતાપૂર્વક વર્તવાનો વિચાર કર્યો. ગલ્લીઓમાં થઈને જવાનું તેણે બંધ કર્યું. જ્યાં ઇમારતો બંધાતી હોય તે જગ્યાની નજીક તે કદિ પણ ઉભો રહેતો નહિ અને જાહેર રસ્તા પર થઈને જતાં પણ તે હરઘડી ચોમેર દૃષ્ટિપાત કર્યા કરતો. તે પોતાના ખિસ્સામાં ભરેલી 'રિવોલ્વર' તૈયાર જ રાખવા લાગ્યો.

આટલી સાવધતા રાખવા છતાં પણ દિનકરના શિર પર એક પછી એક જીવલેણ પ્રસંગ આવ્યા વગર રહ્યો નહિ. દિનકરને હમેશાં સ્હવારે દૂધ પીવાની ટેવ હતી. એક દિવસ તે બહુ જ કામમાં ગુંથાયો હોવાથી દૂધવાળો ભૈયો દૂધની વાડકી ભરીને દિવાનખાનામાંના ગોખલામાં મૂકીને ચાલ્યો ગયો. દિનકરે કામમાંથી પરવાર્યા પછી દૂધની વાડકી લીધી અને જેવો તે પીવા જાય છે, તેટલામાંજ દૂધનો રંગ ફરી ગયો હોય એમ તેના જોવામાં આવ્યું. તરત જ તેને શંકા ગઈ. એક શીશીમાં તે દૂધ ભરી દીધું અને તે ખિસ્સામાં નાખીને દિનકર દાક્તર પાસે ગયો. દૂધની બારિક તપાસ કરીને જણાવ્યું કે તેમાં 'બાઇક્લોરાઇડ ઑફ મર્ક્યુરી' નામનું વિષ ભેળવેલું હતું, કે જે મનુષ્યના પેટમાં જતાંની સાથે જ માત્ર અલ્પ સમયમાં જ તેના પ્રાણ હરણ કરી લે છે. હવે દિનકરે આવાં કારસ્થાન કરનારા બદમાશોને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરવાનો વિચાર કર્યો. તેણે બહુ શોધ કરવા માંડી પરંતુ તેને કંઇ જ પત્તો લાગ્યો નહિ. દૂધવાળા ભૈયાને પૂછતાં

તેણે જણાવ્યું કે તેણે તો હંમેશના રિવાજ મુજબ દૂધની વાડકી ગોખલામાં મૂકી હતી. વળી જ્યારે દિનકરે તે વાડકી લીધી ત્યારે દૂધવાળાને ગયાં પણ બે કલાક થઈ ગયા હતા. આ બે કલાકની અંદર કોણ આવી ગયું હશે, તે સમજી શકાય તેમ પણ નહોતું. વારંવાર ઉષાને બદમાશોના હાથમાંથી પોતે છોડાવી લાવતો હતો, તેથી તે બદમાશોનાં જ આ કારસ્થાન હોવાં જોઇએ, એવી દિનકરની ખાત્રી થઇ. પરંતુ પોતાના નિશ્ચયથી તે સહજ પણ ચલિત થયો નહિ.

બપોરના બે વાગ્યાના સમયે દિનકર હંમેશના રિવાજ પ્રમાણે ઉષાને મળવા માટે ગયો. પરંતુ ઉપરની હકીકત સંબંધી એક અક્ષર સુદ્ધાં તેણે ઉષાને કહ્યો નહિ. જે દિવસે માહિમમાં ઉષાનો છૂટકારો દિનકરના હાથે થયો તે દિવસે બન્ને જણાંએ પોતાનાં અંતર ખુલ્લાં કર્યાં હતાં અને લગ્નગ્રંથિથી જોડાઇને પોતાનું ભાવિ જીવન સહવાસ-સુખમાં ગાળવાનો તેમણે બન્નેએ નિશ્ચય કર્યો હતો પરંતુ પોતાના પિતાનો પત્તો લાગે ત્યાં સુધી ઉષાની ઇચ્છા આ લગ્ન માટે ઉતાવળ નહિ કરવાની હતી. દિનકરે પણ ઉષાની આ ઇચ્છા સ્વીકારી હતી. તે દિવસથી દિનકરે પોતાના મનમાં એવો નિશ્ચય કર્યો હતો કે ઉષાના મનને કોઈ પણ જાતનો સંતાપ થાય એવી વાત તેને કરવી જ નહિ. અને તેથી જ પોતાના શિરપર ઘૂમી રહેતાં સંકટો સંબંધી લેશ માત્ર પણ ઉલ્લેખ તેણે ઉષા પાસે કર્યો જ નહિ. ઉષા અને લીલા સાથે કેટલીકવાર સુધી વાર્તાલાપ કર્યા પછી તેમની રજા લઇને દિનકર દિવાનખાનામાં આવ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ તેની રાહ જોતો ત્યાં જ બેઠો હતો. દિનકરને જોતાંની સાથે જ બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યોઃ "દિનકર ! હમણાં તો નવીન હિલચાલ બિલકુલ બનતી નથી ! ત્હને કંઈ વિશેષ માહિતી મળી છે કે ?"

બુદ્ધિપ્રસાદની નજીકમાં બેઠા પછી દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યોઃ "હાલમાં તેમણે મ્હને પોતાના સપાટામાં લીધો છે."

"ત્હને ?" આશ્ચર્ય પામતો બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યોઃ "એમ કેમ ?"

દિનકરે પોતાના પ્રાણ હરવા માટે બનેલા તમામ પ્રસંગોની હકીકત બુદ્ધિપ્રસાદને કહી સંભળાવી અને બોલ્યોઃ "મ્હારા પ્રાણ હરવાથી તેમને વિશેષ ફાયદો થનાર નથી એ વાત તેઓ જાણે છે. પરંતુ તેમ કરવાથી હરઘડી આડે આવનાર કંટક દૂર થશે એવી જ તેમની માન્યતા હોવી જોઇએ. મ્હને લાગે છે કે એટલા માટે જ તેઓ મ્હારી પાછળ લાગ્યા હોવા જોઈએ."

થોડીવાર સુધી વિચાર કર્યા પછી બુદ્ધિપ્રસાદ ગંભીર સ્વરે બોલ્યોઃ "દિનકર! ત્હારા જેવી પરિસ્થિતિમાં જો કોઈ બીજો મનુષ્ય હોત તો હું તેને મુંબઇ છોડી જવાની સલાહ આપતા પરંતુ ત્હને એવી સલાહ હું આપી શકું તેમ નથી. બહુ જ સાવધાનગિરીથી વર્તવાની જ હું ત્હને સલાહ આપું છું. કામ સિવાય કોઈ પણ સ્થળે જવાનું છોડી દે. અજાણ્યા માણસો સાથે કોઈ જાતનો સંબંધ ન રાખ. ત્હારી ઑફિસમાં, છાપખાનામાં, કલબમાં અને વાંચનાલયમાં સુદ્ધાં પણ તેઓ ત્હારા પર નજર રાખતા હશે. તેમજ હું બોલાવું નહિ તો અહિં પણ રાત્રિએ આવવાનું બંધ કરી દે. અમારા બંગલાની તપાસ રાખવા સારૂ દિવસના સમયે હવે એક જ માણસને રોકવામાં આવ્યો હોય એમ લાગે છે. પરંતુ રાત્રિએ બંગલાની આસપાસ ત્રણ ચાર માણસ રહેતા હોય એમ મ્હને લાગે છે. જો તું એકાદ વખત પણ હવે તેમના સપાટામાં આવ્યો તો તેઓ ત્હને જીવતો છોડશે નહિ. અને ત્હારા સિવાય મ્હારે અન્ય કોઇનો પણ આધાર નથી. વળી ઉષાનો બચાવ કરવા માટે જ ઇશ્વરે અમારી સાથે ત્હારો સંબંધ જોડી દીધો

હોય એમ મ્હને લાગે છે. ત્હારી સહાય વગર હું એકલો કંઇ જ કરી શકું તેમ નથી. અને તેથી ત્હારા પોતાના કરતાં પણ ઉષાની ખાતર તું બહુ જ સાવધાનગિરીથી રહે. આજ દિન સુધી ત્હારાથી હું જે કંઇ વાત ગુપ્ત રાખતો હતો તેનું કારણ મ્હને ત્હારાપર અવિશ્વાસ હતો એમ નથી. પરંતુ અમારી સાથે ત્હારા પ્રાણ પણ અમારી સાથે જોખમમાં ન આવી પડે, એટલા માટે જ હું એમ કરતો હતો."

પોતાના મનમાં આનંદ પામતો દિનકર વિચારવા લાગ્યો: "હવે મ્હારા પ્રાણ જોખમમાં આવી પડયા છે જ. પોતે ઉષાને ચાહે છે, અને ઉષા પોતાને ચાહે છે, તથા બન્ને જણાએ લગ્ન-ગ્રંથિથી જોડાવાનું પણ પરસ્પર વચન આપી દીધું છે એ વાત બુદ્ધિપ્રસાદને કહી દેવાનો તેને વિચાર થયો. પરંતુ તરત જ ઉષાની હાલ તરત તે વાત ગુપ્ત રાખવાની આજ્ઞાનું તેને સ્મરણ થયું, અને તેમાં યે વળી બુદ્ધિપ્રસાદની હાલની ગંભીર મુખમુદ્રા જોઇને તે બોલતાં બોલતાં અટકી ગયો. બુદ્ધિપ્રસાદની ઉમદા સૂચના માટે દિનકરે તેનો આભાર માન્યો અને ત્યારપછી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

દિનકર અને ઉષા વચ્ચેનો પ્રેમ આ પ્રમાણે દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિંગત થતો જતો હતો. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદને તે બદલ લેશમાત્ર પણ ગંધ સરખી યે આવી નહોતી. પરંતુ લીલાને તે વાતની ખબર પડવાને બહુ વિલંબ લાગ્યો નહિ. જ્યારે જ્યારે ઉષા અને દિનકરનો મેળાપ થાય, ત્યારે ત્યારે લીલા ઘણે ભાગે ત્યાં હાજર હોય જ. જો કોઇવાર લીલા તે વખતે હાજર ન હોય તો દિનકર જ તેને હાક મારીને બોલાવતો. ઉષા અને દિનકરની પરસ્પરના મેળાપ બદલની વધતી જતી ઉત્સુકતા, એક બીજાના મેળાપ સમયે તેમની પ્રેમસ્નિગ્ધ

દૃષ્ટિ, અને જૂદાં પડતી વખતે તેમની મુખમુદ્રા પર છવાઈ રહેતી વિરહ–વિષણ્ણુતાની છાયા, એ બધાં ચિહ્નો પરથી લીલાને ખરી વસ્તુસ્થિતિ સ્હમજવામાં બહુ વાર લાગી નહિ. આથી લીલા પોતાના મનમાં ને મનમાં જ આનંદ પામતી હતી. એટલું જ નહિ, પરંતુ ઉષાનું લગ્ન દિનકર સાથે જ થશે એવી પણ કલ્પના તેણે કરી લીધી. ઉષાનું લગ્ન પોતાની માતાના આશ્રમમાં જ કરવાની તેની ઇચ્છા હતી. પોતાની માતા હોંશથી પોતાની વિદ્યાર્થિનીઓની સાથે ઉષાનું લગ્ન આશ્રમમાં ધામધૂમથી કરશે એવી તેની દૃઢ ખાત્રી હતી. ઉષાનું લગ્ન થઈ ગયા પછી પોતાનું લગ્ન થવાનો પણ પ્રસંગ આવશે, એમ વિચાર કરતાં તેના આનંદનો અવધિ જ થતો. પરંતુ પોતાનું લગ્ન કોની સાથે થશે, એવો વિચાર થતાંની સાથે લીલા શરમાઈ જતી. તેનો સ્વભાવ એવો તો શરમાળ હતો કે પોતાના પ્રિયકરનો નામોચ્ચાર પોતાના મનમાં કરવાની પણ તે હિંમત કરી શકતી નહોતી. તો પણ ઉષા પાસે બુદ્ધિપ્રસાદની પ્રમાણિકતા, હુશિઆરી, અને તેનાં સદ્ગુણોનાં વખાણ તે ઘણીવાર કર્યા કરતી હતી.

બુદ્ધિપ્રસાદની સૂચનાનુસાર વર્તવાથી દિનકરના શિરપર કેટલોક સમય સુધી કોઈ પણ પ્રકારની નવીન આપત્તિ આવી નહિ. પોતાનું મકાન છોડીને તે ખાસ કાર્ય વગર બહાર જતો જ નહિ. વર્તમાનપત્ર માટે કંઈ પણ લેખ વગેરે મોકલવાનાં હોય તે ટપાલમાર્ગે મોકલવાનો તેણે રિવાજ રાખ્યો હતો. કેટલીક વાર તો તે ઑફિસે કેમ આવતો નહોતો, તે બદલ તેના શેઠે પૂછાવ્યું પણ ખરૂં. પરંતુ દિનકરે તત્સંબંધી કંઈ પણ ખુલાસો કર્યો નહિ. પરંતુ દિનકરને પોતાને ઘરમાં રહેવું ગમતું જ નહોતું. આખો દિવસ જેનો પગ ઘરમાં ટકે જ નહિ, તેને આમ બંદીવાનની પેઠે ઘરમાં ગોંધાઈ રહેવું ગમે પણ શી રીતે ?

સૌથી મોટું તો તેને એ દુઃખ હતું કે ઉષાનો મેળાપ પણ હવે દરરોજ થઈ શકતો નહોતો.

માયાના મકાન પાસે છૂપી રીતે દેખરેખ રાખનાર વ્યક્તિ તે દિવસ પછીથી ત્યાં દેખાઈ નહિ. કૃષ્ણકાન્ત દરરોજ ત્યાં આવતો તે વખતે ચોમેર બારીક દૃષ્ટિ ફેંકતો. પરંતુ કોઈ પણ વ્યક્તિ તેના જોવામાં આવતી નહોતી. આ ઉપરથી તેણે તો એવું અનુમાન કર્યું કે પોતાને જોઈતી માહિતી મળી રહી હોવાથી જ હવે તે વ્યક્તિ ત્યાં નહિ આવતી હોય. પરંતુ તેથી તેના મનમાં ચિન્તા થવા લાગી. તે વ્યક્તિ કોણ હતી, તે જાણવાનો હવે કંઈ માર્ગ રહ્યો નહિ હોવાથી, તેનું મન ઉદ્વિગ્ન રહેવા લાગ્યું.

એક દિવસે કૃષ્ણકાન્તે માયાને ઉદ્દેશીને કહ્યું: "માયા! મ્હને લાગે છે કે હવે આપણા દિવસ ભરાઈ ચૂક્યા છે. ઉષાને અને પેલા લુચ્ચા દિનકરને પકડવા માટે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા છતાં પણ તે બન્નેમાંથી એકને પણ આપણે પકડી શક્યા નથી."

"ઈશ્વર જ તેમનું સંરક્ષણ કરતો હોય એમ લાગે છે." માયા બોલી: "કારણ કે જ્યારે જ્યારે તેઓ છટકી જવા પામ્યાં છે ત્યારે ત્યારે કંઈ ને કંઈ આકસ્મિક પ્રસંગો જ બનવા પામ્યા છે. મ્હને લાગે છે કે આપણે આ કામમાં ઉતાવળ કરી. જો લક્ષ્મીપ્રસાદને થોડા દિવસ પોતાની પુત્રી સાથે રહેવા દીધો હોત તો ઠીક થાત. કારણ કે વાત્સલ્ય પ્રેમથી આર્દ્ર થયેલી તેની દૃષ્ટિ તેની ગતિને મંદ કરી નાખત અને આપણે તેને અચાનક રીતે પકડી પાડવામાં પણ ફાવી શકત."

"છટ્" કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: "તું એમ માનતી હોય તો ભલે! આ છોકરીને પકડવામાં આપણને તેના બાપની સાથે સંબંધ

શો છે ! જેણે સોળ સોળ વર્ષ સુધી આપણને હંફાવ્યા અને જે પુત્રીપ્રેમને પણ આધીન ન થયો, તે હવે ઉષાને જોતાંની સાથે જ એટલો બધો નિર્મળ મનનો થઈ જાય એ શું બનવાજોગ છે કે ? મ્હને તો આ બાબતમાં આપણો પોતાનો જ દોષ લાગે છે. અત્યાર સુધીમાં આપણાં સર્વ કારસ્થાનો યશસ્વી નિવડયાં હોવાથી, આપણે ગર્વિષ્ઠ બની ગયાં છીએ અને તેથી જ આપણી યોજનાઓ હવે બીનચૂકપણે પાર ઉતરતી નથી. આટલા આટલા પ્રયત્નો છતાં તે છોકરી આનંદમાં ફરતી ફરે છે, પેલો લુચ્ચો દિનકર મ્હારી દૃષ્ટિ સમક્ષ રુવાબમાં રહે છે અને લક્ષ્મીપ્રસાદ તો એવો અદૃશ્ય થઈ ગયો છે કે જાણે નજરબંદીની વિદ્યા જ તેણે સાધ્ય કરી લીધી હોય ! મ્હારૂં ભેજું પણ હવે એવું ગેપ થવા લાગ્યું છે કે આગળ હવે શાં પગલાં લેવાં તે બાબતમાં મ્હને કંઈ જ સૂઝ પડતી નથી."

"મ્હને પણ તમારી માફક જ થાય છે." માયા બોલીઃ "બુદ્ધિપ્રસાદને મ્હારા પર સંશય આવ્યો હોય એમ લાગે છે પણ તેના વર્તનમાં તે લેશ માત્ર પણ તેવું જણાવા દેતો જ નથી. એટલું જ નહિ, પરંતુ પૂર્વેના કરતાં હવે તે મ્હારૂં સન્માન વધારે આદરપૂર્વક રીતે કરે છે. આથી તે મ્હને પોતાને ફસાવવાનો યત્ન તો નહિ કરતો હોય ! પરમ દિવસ પછી આટલા બનાવ બની ગયા. પરંતુ દિનકરે કે બુદ્ધિપ્રસાદે એ બાબતનો સહજ પણ ઉભરાટ કર્યો નથી. વળી તમે જખ્મી કરેલો મનુષ્ય તેમ જ અહિં તપાસ રાખવા માટે આવનાર મનુષ્ય, એ બન્ને કોણ હોવા જોઈએ, તત્સંબંધી પણ કંઈ જ પત્તો લાગ્યો નથી !"

એટલામાં કૃષ્ણકાન્તના મગજમાં એક કલ્પના ઉદ્ભવી. તેણે પોતાના હાથની તાલી પાડી અને આનંદપૂર્વક બોલ્યોઃ "હં, હવે

સમજ્યો. જે રાત્રિએ લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલામાં પેલા મનુષ્યને મ્હેં જખ્મી કર્યો તે જ રાત્રિથી આપણા બંગલાની તપાસ રાખનાર વ્યક્તિ જોવામાં આવી નથી. આ ઉપરથી એટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે તેની બન્ને વ્યક્તિઓ એક જ હોવી જોઇએ."

"ધારો કે તેમ હોય. પરંતુ તે કોણ છે અને તેમ કરવામાં તેનો શો ઉદ્દેશ હોવો જોઇએ તે કંઈ એટલા ઉપરથી સ્હમજી શકાય નહિ."

"એ પણ ખરૂં. પણ આ દિનકર પોતાના પ્રાણની પરવા કર્યા વગર ઉષાને બચાવવા સારૂ શા માટે અખંડ પ્રયત્નો કરે છે?"

"તેઓ બન્નેની વચ્ચે પ્રેમ બંધાયો છે. બુદ્ધિપ્રસાદને આ બાબતની માહિતી હોય એમ લાગતું નથી. પરંતુ લીલા તત્સંબંધી યત્કિંચિત્ પણ જાણતી હોય એમ લાગે છે."

કૃષ્ણકાન્ત થોડીવાર મૌન રહ્યો. ત્યારપછી તરત જ તેની મુખ-મુદ્રાપર હાસ્યની છાયા પ્રસરી ગઈ. તે જોઇને માયા બોલીઃ "કેમ વળી કંઈ નવીન કલ્પના મગજમાં ઉપસ્થિત થઈ છે કે?"

"હા," કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યોઃ "પરંતુ તું પાર પાડે તો જ તે ફળિભૂત થાય તેમ છે. એ શયતાનો ત્હારી સાથે કેવા પ્રકારનો સંબંધ રાખે છે, તેમ જ તેમ કરવામાં તેમનો ઉદ્દેશ શો છે, તે આપણે જાણવાની જરૂર છે. જેમ ઉષાને ચાહ, ફરાળ વગેરે માટે એક બે વખત તું બોલાવી લાવી હતી તે જ પ્રમાણે પુનઃ એક વાર તેને અહિં બોલાવી લાવે તો તરત જ આપણું કામ પાર પડે."

"હું હવે સ્હમજી." માયા બોલીઃ "પરંતુ મ્હારા ઘેર ઉષા આવે ત્યારે હું તેના પર હાથ નાખવા દઈશ નહિ. તે અહિંથી સુરક્ષિત રીતે પોતાને ઘેર જઈ શકે તો જ હું પુનઃ તેના ઘેર જઈ

શકું. નહિ તો મ્હારે પણ તમારી પેઠે મ્હોંપર કપડું વિંટાળીને જ છૂપાઇ બેસવું જોઇએ."

"મ્હારી વાત તો સાંભળી લે." કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: "તેને હાલ તરત અહિંથી ઉપાડી જવાની મ્હારી ઇચ્છા નથી. તું એવું જ કંઇક કર કે તેના અને દિનકરના પ્રેમસંબંધમાં વ્યત્યય આવે અને તે તેની મુલાકાત સુદ્ધાં પણ ન લે એટલે થયું. પછી દિનકર ઉષાને બચાવવાની ખટપટ કરશે નહિ અને તેને સહજમાં પકડી પણ શકાશે. દિનકરના પ્રાણ હરવા માટે તેના પર વિષપ્રયોગ અજમાવી જોયો તેમ છતાં પણ મ્હારો પ્રયત્ન સફળ નિવડયો નહિ. પરંતુ ત્હારો વિષપ્રયોગ નિષ્ફળ નહિ જ નિવડે એવી મ્હારી દૃઢ પ્રતીતિ છે."

"એટલે ?" માયા ગભરાઇ જતી બોલી: "મ્હારે તેને વિષ પાવું પડશે ?"

"હા, ત્હારે જ તેને મત્સર રૂપી વિષ પીવડાવવાનું છે."

"એ...મ" માયા સ્મિત કરતી બોલી: "હં, હં. હવે સમજી. દિનકર મ્હારી સાથે પ્રેમમાં પડયો છે એવું ઉષાને કૃત્રિમ રીતે બતાવી આપવું એટલું જ મ્હારે કરવાનું છે ને ? પણ તે થઇ શકે એમ મ્હને લાગતું નથી."

"માયા !" કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: "તું એવી તો ચતુર છે કે, જો તું કરવા જ ધારે તો તે કામ તું પલવારમાં કરી શકીશ એવી મ્હારી દૃઢ પ્રતીતિ છે. ઉષા જેવી એક ભોળી છોકરીને ભમાવી દેવામાં ત્હને શી વાર લાગવાની છે ? ઉષાની હાજરી હોય ત્યારે તું દિનકર સાથે પ્રેમભરી વર્તણુક ચલાવીશ કે તરત જ તેના હૃદયમાં દિનકર પ્રત્યે ધિક્કાર આવ્યા વગર રહેશે જ નહિ."

"હું પ્રયત્ન કરી જોઇશ; પરંતુ કદાચ તેમાં ન ફાવું તો ?"

"ના, ના; એમ બનવાનુંજ નથી. કારણ કે પ્રેમાસ્ત્ર એ સ્ત્રીઓનું અને ખાસ કરીને ત્હારા જેવી લાવણ્યમયી લલનાઓનું અજબ્બ શસ્ત્ર છે. તે શસ્ત્રનો ઘાવ ખાલી જાય જ નહિ. અને માન કે કદાચ ત્હારો દાવ ખાલી જશે તો વળી બીજી વ્યવસ્થા કરશું. ગમે તેમ કરીને એ બન્નેનો પ્રેમસંબંધ તોડયા વગર છૂટકો નથી. પહેલાં તો મ્હારા મનમાં એમ હતું કે લીલાને પણ પકડી આણવી. પરંતુ તેમ કરવાથી ઘુમાટો ઉઠશે અને આપણી સુરક્ષિતતા પણ ભયમાં આવી પડશે, એમ વિચારીને હાલ તરતને માટે મ્હેં તે વિચાર છોડી દીધો છે. આ કામ માટે આપણે એટલી બધી મહેનત લીધી છે કે હવે તે અધવચમાં ત્યજી દઈ શકાય તેમ નથી. ગમે તેમ કરીને હવે તો તે પૂર્ણ કરવું જ જોઈએ."

"તમારી પાસે પૈસા તો પુષ્કળ છે ને ?" માયાએ પ્રશ્ન કર્યો.

"પૈસા તો પુષ્ણકળ છે. પરંતુ આ કામમાં પૈસાના બળ કરતાં બુદ્ધિબળની વિશેષ જરૂર છે. બુદ્ધિબળના યુદ્ધમાં વિજય મેળવવાનું મહત્વ પૈસા મેળવવાના મહત્વ કરતાં કરતાં ચઢી જાય છે. અને ખરો આનંદ પણ તે યુદ્ધમાં જ મળે છે. વારૂ, પણ માયા, પૈસા સંબંધી અત્યારે પ્રશ્ન કરવાનુ કંઇ કારણ ?"

"મ્હને હવે એમ થાય છે કે જો આપણી પાસે પુષ્કળ પૈસા હોય તો આ બધી ખટપટ ત્યજીને કોઇ દૂર દેશમાં જઇને શાન્ત અને સુખી જીવન ગાળીએ."

"છટ્, એમ નિરૂદ્યોગી જીવન ગાળવાથી આપણને પરસ્પર કંટાળો આવવાનો પ્રસંગ ઉપસ્તિ થશે, અને પછી કદાચ જૂદાં પડવાનો સમય આવશે તો આપઘાત કરીને, નિરસ જીવનનો અંત પણ આણવો પડશે. આપણા બન્નેનો સ્વભાવ એવો ચંચળ છે કે

આપણને કંઇ નહિ ને કંઇ કામ તો જોઇશે જ. કામ નહિ હોય તો આપણા ઉભયના જીવને બિલકુલ ચેન પડશે નહિ. ”

“ એ વાત પણ ખરી. ” એટલું મ્હોડેથી બોલીને માયા મૌન રહી. કૃષ્ણકાન્ત પ્રત્યે તેનો પ્રેમ એટલો નિ:સીમ હતો કે તેની સાથે તેને એકાદ કંગાલ ઝૂંપડીમાં રહેવાનો પ્રસંગ આવે તોપણ તેને તે વાત પસંદ પડતી. પરંતુ હવે તેને કૃષ્ણકાન્તના અઘોર અને પાતકી જીવન પ્રત્યે કંટાળો આવવા માંડયો હતો. પરંતુ તેણે કદિ પણ એ કંટાળાની છાયા સરખી પણ પોતાના વદનમંડળપર અદ્યાપિ પર્યંત દેખાવા દીધી નહોતી. કારણ કે તે સારી રીતે જાણુતી હતી કે કૃષ્ણકાન્ત પોતાનું મનોદૌર્બલ્ય કળી જશે તો તરત જ પોતાનો ત્યાગ કર્યા વગર રહેશે નહિ; અને તેની આ કલ્પના સત્ય પણ હતી. કૃષ્ણકાન્તના પ્રત્યેક પ્રયત્નને તે ઉત્તેજન આપતી અને પ્રસંગોપાત તેને સલાહ પણ આપતી. અને તેથી જ કૃષ્ણકાન્ત તેના પ્રત્યે વફાદાર રહેતો હતો. પરંતુ કૃષ્ણકાન્ત માયાને અંતરથી ચ્હાતો નહોતો. પોતાના કારસ્થાનોમાં તેની જરૂર હોવાથી જ તે માયા પ્રત્યે કૃત્રિમ પ્રેમ દર્શાવતો હતો.

કૃષ્ણકાન્ત ત્યાંથી ગયા પછી પોતાની કામગીરીનો વિચાર કરવા સારૂ માયા પલંગમાં જઇને પડી. ઉષાનો પોતાની પ્રત્યેનો પ્રેમ છે તેવો જ રહે અને દિનકર માટે તેના હૃદયમાં ધિક્કાર ઉત્પન્ન થાય, એવા ઉપાયો યોજવાનો વિચાર તે કરવા લાગી.

બીજે દિવસે બપોરના સમયે માયાએ સાદો પણ ઉત્તમ પોશાક ધારણ કર્યો અને થોડા ઘણા અલંકારો પણ ધારણ કર્યા તેણે એક વાર આયનામાં પોતાનું સૌન્દર્ય નિહાળ્યું. મનમાં ને મનમાં આનંદ પામતી તે તરત જ ઉષાને મળવા માટે ચાલતી થઇ.

માયા ઉષાને ઘેર પહોંચી એટલે નિત્યનિયમ પ્રમાણે તેનું સ્વગત થયું. ઉષા લીલા અને માયા દિવાનખાનામાં બેઠાં બેઠાં વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યાં.

માયા જ્યારે સંભાષણ કરતી ત્યારે તેને હાવભાવ કરવાની ટેવ હતી. આજે પણ તે તે પ્રમાણે જ કરતી હતી. કેટલીક વારે ઉષાની નજર માયાના હાથની અંગુલિમાં ધારણ કરેલી મુદ્રિકા પર પડી. તે જોઇને ઉષા બોલી: "માશી! આ મુદ્રિકા નવી લીધી કે શું? આજદિન સુધી તે કદિપણ મ્હારા જોવામાં આવી નહોતી."

માયાએ પોતાની મુદ્રિકા ઉષાની નજરે પડે એટલા માટે જ આજે વધારે હાવભાવ કર્યા હતા. પોતાનો ઉદ્દેશ સફળ થયો જાણીને પોતાના મનમાં જ મલકાતી માયા સ્મિત કરતી બોલી: "ઉષા! આ મુદ્રિકા એક સુંદર નવયુવક તરફથી ગઇ કાલે ભેટ તરીકે મળી છે."

"એટલે?" આશ્ચર્ય પામતી ઉષા બોલી: "માશી! પુનર્લગ્ન કરવાનો વિચાર રાખો છો કે શું?"

"છટ્" માયા સ્મિત કરતી બોલી: "ઉષા! હજી સુધી તો એવો કાંઇ નિર્ણય કર્યો નથી, પરંતુ ટુંક સમયમાં એવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થશે એમ લાગે છે."

"તમારો પ્રિયકર કોઇ લક્ષાધિપતિ હશે!" સ્મિત કરતાં ઉષાએ માયાની મીઠી મશ્કરી કરી.

"ના, ના. તે તદ્દન નિર્ધન પરંતુ સુશીલ યુવક છે. શુદ્ધ પ્રેમી દ્રવ્યની બિલકુલ પરવા કરે જ નહિ."

"ખરેખર." ઉષા આનંદ પામતી બોલી. આ વિચાર ઉષાને બરાબર રૂચિકર લાગ્યો.

"પણ ઉષા, હજી સુધી પુનર્લગ્ન કરવાનો મ્હારો ચોક્કસ વિચાર નથી. કારણ કે યુવાન પુરુષોનો વિશ્વાસ કરવો એ ઠીક નહિ. વળી મ્હને તે તરુણ પણ કંઇક ચંચળ વૃત્તિવાળો માલૂમ પડયો છે. તેનો પ્રેમ સ્થિર નથી. ધારો કે કદાચ તે મ્હારા પ્રત્યેનો પ્રેમ ન વિસારી દે, તોપણ સામાન્ય ક્રમ તરફ જોતાં તેના પર વિશ્વાસ રાખવો એ મ્હને ઉચિત નથી લાગતું, જો મ્હારે એકાદ પુત્રી હોત તો હું તેનું લગ્ન યુવાન પુરુસ સાથે ન કરતાં કોઇ અનુભવી, શાંત અને પ્રેમાળ ગૃહસ્થ સાથે કરત."

આ સાંભળીને ઉષા નિરૂત્તર રહી. ચાલાક માયા સ્હમજી ગઇ કે ઉષાને પોતાનો આ વિચાર પસંદ પડયો નથી. તરત જ તેણે વિષયાંતર કરીને બીજી વાત કાઢવાનો વિચાર કર્યો. થોડી વાર રહીને તે બોલી: "ઉષા! આજે 'સુકન્યા સાવિત્રી'નું નાટક થવાનું છે. આ નાટક સ્ત્રીઓને માટે ખાસ બોધદાયક છે. હું ત્હને અને લીલાને નાટક જોવા તેડી જવાની છું. તમે બન્ને મ્હારી સાથે આવશો કે?"

"હા; જરૂર આવશું. મ્હને પણ સંગીતનો ઘણો શોખ છે. વળી 'સુકન્યા સાવિત્રી'નું નાટક ઘણું બોધદાયક અને મનોરંજક છે. એમ મ્હેં પણ ઘણાના મ્હોંએ સાંભળ્યું છે." ઉષાએ માયાના વિચાર પ્રત્યે પોતાની સંમતિ દર્શાવી.

"વારૂ, ત્યારે હું હવે ઘેર જઇશ. તમો બન્ને સ્હાંજના સાત વાગે મ્હારે ત્યાં આવજો. ટીકીટો વગેરેની વ્યવસ્થા હું કરી રાખીશ. તમો બન્ને આવશો એટલે આપણે ત્રણે જણાં સાથે નાટકશાળા તરફ જશું." એટલું બોલીને માયા ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

ઉષા અને લીલાએ માયાની વિનંતી આનંદથી સ્વીકારી.

આટલે સુધી તો પોતાનો દાવ સવળો પડયો છે, એમ માનતી માયા પોતાના મનમાં આનંદ પામવા લાગી. ચાલતાં ચાલતાં તે સ્વગત બોલી: "બિચારી ભોળી છોકરી! તે જરૂર ભૂલથાપ ખાવાની જ!"

સંધ્યા સમય થયો એટલે ઉષા બુદ્ધિપ્રસાદ પાસે ગઈ અને સ્મિત કરતી બોલી: "બુદ્ધિપ્રસાદ એક નવીન સમાચાર સંભળાવું કે? માયામાશી પુનર્લગ્ન કરવાનાં છે?"

"હેં?" આશ્ચર્ય પામતો બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "પરંતુ તે કોની સાથે પુનર્લગ્ન કરવાની છે?"

"એ સંબંધમાં તો આજે તેમણે કંઈ સંપૂર્ણ ખુલાસો કર્યો નથી." ઉષા બોલવા લાગી: "પરંતુ તેમના નવીન પ્રિયકરે તેમને ભેટ કરેલી એક સુવર્ણમુદ્રિકા આજે તેમની અંગુલિમાં ધારણ કરેલી મ્હારા જોવામાં આવી હતી. હં, પણ આજે માયામાશી અમને 'સુકન્યા સાવિત્રી'નું નાટક જોવા માટે તેમને ત્યાં જવાનું આમન્ત્રણ આપી ગયાં છે, અને અમે પણ કદિ નાટક જોયું નહિ હોવાથી તેમનું આમન્ત્રણ સ્વીકાર્યું છે. તેમની સાથે જવામાં કંઇ હરકત જેવું તો નથી ને?"

બુદ્ધિપ્રસાદ દિવાનખાનાની છત સામું જોઇ રહ્યો. જ્યારે જ્યારે કોઇપણ બાબતનો વિચાર કરવો હોય, ત્યારે ત્યારે તેને ઉંચું જોઈ રહેવાની જ ટેવ હતી. કેમ જાણે ત્યાં જ તેના પ્રશ્નોનો ઉત્તર લખેલો ન હોય! થોડી વાર પછી તે બોલ્યો: "ઉષા બ્હેન! જવામાં હરકત નથી, પરંતુ સાવધ રહેજો."

ઉષા આનંદ પામી. બુદ્ધિપ્રસાદ પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાપૂર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકતી તે બોલી: "બુદ્ધિપ્રસાદ! પિતાશ્રી તમને ક્યારેય પણ મળે છે કે? તેમની તબિઅત તો સારી છે ને? માત્ર તેમની કુશળતાના સમાચાર જાણીને પણ સંતુષ્ટ થઇશ."

"મ્હેન !" બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "પિતાશ્રી કુશળ છે. મ્હને તેમનો મેળાપ વારંવાર થાય છે. પણ જૂઓ, લીલા કે દિનકરને આ બાબતની સહજ પણ ખબર પડવા દેશો નહિ."

"વારૂ, પણ બુદ્ધિપ્રસાદ, હવે તેમને મળવાની મ્હને તિવ્ર ઇચ્છા થઇ છે."

"હું પણ એમ જ ઇચ્છું છું, બ્હેન !"

"બુદ્ધિપ્રસાદ ! પિતાશ્રીએ તમારૂં પુત્ર તરીકે રક્ષણ કર્યું હોવાથી તમારા પ્રત્યે તેમનો વિશ્વાસ અને પ્રેમ અનહદ છે એવું તમે જ મ્હને કહેતા હતા. હું તમને મ્હારા વડીલ બન્ધુ માનું છું. આમ છતાં પણ તમે 'ઉષા બ્હેન' એવા માનયુક્ત શબ્દોથી મ્હને શા માટે બોલાવો છો ?"

"તમારો તેમ જ પિતાશ્રીનો મ્હારા પ્રત્યે નિઃસીમ પ્રેમ છે, એ વાત સત્ય છે; પરંતુ મ્હારે મ્હારો ધર્મ ભૂલવો જોઈએ નહિ. ગમે તેમ તો પણ હું તમારો નોકર છું. પોતાના માલિકની સાથે કેમ વર્તવું જોઇએ તેનો ધડો સેવક વર્ગને શિખડાવવા પૂરતું પણ મ્હારે આપની પ્રત્યે વિનયપૂર્વક રીતે વર્તવું જ જોઇએ."

"વારૂ, ત્યારે તમારી ઇચ્છામાં આવે તેમ કરો. હં, પણ દિનકરને 'ટેલીફોન' દ્વારા ખબર આપો કે તે પણ અમારી સાથે નાટક જોવા સારૂ આવે તે સાથે હશે તો આનંદ પડશે."

"દિનકર પ્રત્યે તમને આટલી બધી લાગણી શાથી થાય છે ? શું તેની સાથે પ્રેમસંબંધથી તો જોડાયાં નથી ને ?"

"કેમ વારૂ; એમ હોય તો પણ શું વાંધો છે ?"

"બીજું તો કંઇ નહિ. પરંતુ અવિચારથી અને ઉતાવળાપણાથી બાંધેલો પ્રેમસંબંધ કેટલીકવાર પશ્ચાત્તાપ કરાવનારો છે. દિનકર શુદ્ધ હૃદયથી તમને ચાહે છે કે તમારી લક્ષ્મીને ચાહે છે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે."

"તત્સંબંધી મ્હેં સંપૂર્ણ વિચાર કર્યો છે. તેનો મ્હારા પ્રત્યેનો પ્રેમ સ્વાર્થી પ્રેમ નથી એવી મ્હારી દૃઢ પ્રતીતિ થઇ ચૂકી છે. તેમજ મ્હારી માલિકીની એક પાઇ સુદ્ધાં છે જ નહિ. તમારા પોતાના સિવાય હું લક્ષ્મીપ્રસાદની ઔરસ પુત્રી છું એવું પણ કોઈ સાબિત કરી શકે તેમ છે કે? આ વાત દિનકર પણ જાણતો નથી."

"બ્હેન! તમે લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠનાં ઔરસ પુત્રી છો એ હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું. જો કે આપ શેઠજીના ઔરસ પુત્રી છો એવું સાબિત કરવા માટે કંઇ જ આધાર નથી પરંતુ મ્હારી પાસે પુષ્કળ આધાર છે કે નહિ હું એ સમય આવ્યે બતાવી આપીશ. યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થયાં સુધી આ વાત ગુપ્ત રાખવાની જરૂર છે. અને ત્યાં સુધી પ્રેમ સંબંધની વાત પણ બાજુ પર મૂકવાની જરૂર છે."

થોડીવાર ચૂપ રહ્યા પછી ઉષા બોલીઃ "બુદ્ધિપ્રસાદ તમારી આ સૂચના અસ્થાને છે. પ્રેમ કોની પ્રત્યે રાખવો, અને કોની પ્રત્યે ન રાખવો, એ વાત પોતાના હૃદયને જ આધીન છે. હું તમને સ્પષ્ટ રીતે કહું છું કે હું દિનકરને શુદ્ધ હૃદયથી ચ્હાઉં છું. અને તે પણ મ્હારા પ્રત્યે નિર્મળ પ્રેમ ધરાવે છે. આ પ્રેમસંબંધ તૂટવાની આશા રાખવી હવે વ્યર્થ છે."

બુદ્ધિપ્રસાદ કંઇ પણ બોલ્યા વગર ઉષાની મુખમુદ્રા તરફ ટગર ટગર જોઈ રહ્યા, આ બાબતમાં વધારે રકઝક કરવી શ્રેયસ્કાર નથી એવી તેની ખાત્રી થઇ. તે ઉષાની રજા લઇને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેણે 'ટેલીફોન'ની ઘંટડી ઘણીવાર બજાવી પરંતુ દિનકર ઘેર નહિ હોવાથી તેને કંઇ જ ઉત્તર મળ્યો નહિ.

દિનકર આજે બપોરનો બહાર ગયો હતો તે છેક સંધ્યા સમયે ઘેર આવ્યો તો પોતાના નામનું એક બીડેલું પત્ર તેના જોવામાં

આવ્યું. તેણે તરત જ તે પત્ર ફોડીને વાંચવાની શરૂઆત કરી. તેમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું: " આજે સ્હાંજે સાત વાગે અવશ્ય મ્હને મળી જવાની કૃપા કરશો. મ્હારે એક અતિ મહત્વની હકીકત તમને જણાવવાની છે. અને જો તમારી ઇચ્છા હશે તો તમે તે હકીકત વર્તમાનપત્રમાં પણ પ્રસિદ્ધ કરી શકશો. માત્ર તેમાં મ્હારૂં નામ આપવાની જરૂર નથી. આશા છે કે વિનંતી સ્વીકારવામાં આવશેજ. "

માયા.

પત્ર વાંચી રહ્યા પછી દિનકરે તે પત્ર ચોળી નાખીને કચરાપટીની ટોપલીને સ્વાધીન કરી દીધો. ઝટ ઝટ વાળુ કરી લઈને તે બહાર નીકળી પડયો.

ઉષા **માયાને** ત્યાં આવી પહોંચી તે પહેલાં માત્ર દશ જ મિનિટ પૂર્વે દિનકર ત્યાં આવી પહોંચ્યો હતો. **માયાએ** દિનકરનું સપ્રેમ સ્વાગત કર્યું. થોડીવાર પછી **માયાએ** દિનકરને પોતાના ગામમાં બનેલી કેટલીક જાણવાજોગ બાબત સંબંધી હકીકત કહી અને તે સાથે પોતાના મિત્રનો એક પત્ર પણ તેને બતાવ્યો. આ ઉપરથી તે હકીકત સત્ય હોવી જોઇએ એવી દિનકરની પ્રતીતિ થઈ. **માયાએ** વર્તમાન-પત્રમાં પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધ નહિ કરવાની દિનકરને પુનઃ સૂચના કરી. દિનકરે તે સ્વીકારી અને આવી બાતમી આપવા બદલ **માયાનો** આભાર માન્યો. એટલામાં દાદર પર કોઇના ચ્હડવાનો પગરવ સંભળાયો. **માયા** એકદમ ઉભી થઈ. દિનકર બાતમી સંબંધી વિચારમાં હોવાથી તેણે કોઇના ચ્હડવાનો અવાજ સાંભળ્યો નહિ. પરંતુ **માયાને** ઉભી થએલી જોઇને, તેની રજા લઇને ઘેર જવા સારૂ પોતે પણ ઉભો થયો. **માયા** તેને દ્વાર સુધી મૂકવા ગઇ, પરંતુ **માયાની** નજર તો દાદર

તરફ જ હતી. માયાએ ઉષાને દાદર પર ચ્હડતી જોઇ. તે સહજ ઉપર આવી કે તરત જ તે ધીમે રહીને દિનકરના અંગપર ઢળી પડી. દિનકરે તેને સાવધાનતાથી પકડી લીધી અને ઉંચકીને કોચ પર સૂવાડી. આ દસ્ય જોતાંની સાથે જ ઉષા તો દાદર પર સ્તંભિત જ થઈ ગઇ. પરંતુ બીજી જ ક્ષણે તે એકદમ નીચે ઉતરવા લાગી અને પોતાની પાછળ આવતી લીલાનો હાથ ઝાલીને ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

થોડીવાર પછી કોચ પર પડેલી માયાએ પોતાનાં નેત્રો ઉઘાડયાં અને બોલી: " દિનકર, માફ કરો મ્હને વાયુનો રોગ લાગુ પડયો હોવાથી, જ્યારે ને ત્યારે આમ થયાં જ કરે છે. પરંતુ આવી સ્થિતિ થોડો જ વાર સુધી રહે છે. મ્હારી આ વિકૃતિને લીધે જ મ્હારાથી પ્રમાદ થયો છે."

" કંઈ હરકત નહિ." દિનકર ભોળાભાવે બોલ્યો: " એમાં પ્રમાદ શાનો ? વારૂ, હવે તમને કેમ છે ?"

" હવે ઠીક છે. હજી થોડીવાર સુધી આમ પડી રહીશ એટલે પુનઃ સ્વસ્થ થઇશ."

ત્યારબાદ દિનકર માયાની રજા લઇને ચાલતો થયો. બિચારો દિનકર આ પિશાચિનીની પ્રપંચજાળની કલ્પના સુદ્ધાં પણ કરી શકયો નહિ.

"ઉષાને એકાએક પાછી આવી જોઈને લીલા આશ્ચર્યનો અવધિ જ થયો. તેણે ઉષાને, " શું થયું, કેમ પાછી આવી?" એવા પ્રશ્નો પૂછ્યા પરંતુ ઉષાએ, " કંઈ નહિ, મ્હારૂં માથું દુઃખવા આવ્યું હોવાથી આજે મ્હારાથી ઉજાગરો થઈ શકશે નહિ," એટલો જ ઉત્તર આપ્યો. ઉષાની મુખમુદ્રા પણ નિસ્તેજ જણાતી હોવાથી લીલાએ આ હકીકત સત્ય માની લીધી. તેઓ બન્ને જણાં ગાડીમાં બેસીને

બંગલે આવ્યાં. તેમને પાછાં આવેલાં જોઇને બુદ્ધિપ્રસાદ આશ્ચર્ય પામ્યો. ઉષા ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી કે તરત જ કોઇની સાથે એક શબ્દ બોલ્યા વગર તે પોતાના દિવાનખાનામાં ચાલી ગઈ. લીલાએ જે પ્રમાણે પોતાને યોગ્ય લાગ્યું તે પ્રમાણે ઉષા વિષે બુદ્ધિપ્રસાદને કહી સંભળાવ્યું. તરત જ તેણે કબાટમાંથી ઔષધિની એક શીશી કાઢી અને તે લીલાને આપી અને તે કેમ વાપરવી તેની સૂચના કરી. લીલા તરત જ ઉષા પાસે જવા લાગી.

માયાએ રાત્રિએ ઉષાની રાહ જોઇ નહિ, તેમ જ તે નાટક જોવાને પણ ગઇ નહોતી, એ વિષે કહેવાની જરૂર નથી. રાત્રિએ તેણે કૃષ્ણકાન્તને સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. કૃષ્ણકાન્ત બહુ જ આનંદ પામ્યો અને માયાની હુંશિઆરી બદલ તેની પ્રશંસા કરી.

બીજે દિવસે નિત્યનિયમ પ્રમાણે દિનકર ઉષાને મળવા સારૂ ગયો. બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષા પાસે જઇને દિનકર તેને મળવા ઇચ્છે છે એમ કહ્યું ત્યારે તે ક્રુદ્ધ સ્વરે બોલી: "મ્હને અત્યારે નિવૃત્તિ નથી; તેમ જ હું તેને મળવા ઇચ્છતી પણ નથી."

બુદ્ધિપ્રસાદ તો ઉષાનો આવો ઉત્તર સાંભળીને દિઙ્મૂઢ જ થઈ ગયો. આ વળી શો નવીન પ્રકાર હતો, એ તેનાથી સ્હમજાયું નહિ. જે પ્રસંગ ઉપસ્થિત કરવા માટે તે પોતે પ્રયત્ન કરવાનો હતો તે પ્રસંગ અનાયાસે જ પ્રાપ્ત થએલો જોઈને તે આશ્ચર્ય પામ્યો. પરંતુ તેથી તેનું મન આનંદ પામ્યું નહિ. ઉલટું તે દિલગીર થયો. તે તરત જ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

બુદ્ધિપ્રસાદે દિવાનખાનામાં આવીને દિનકરને ઉષાનો ઉત્તર કહી સંભળાવ્યો. બિચારા દિનકરના શિરપર તો આસ્માન જ તૂટી પડ્યું.

ઉષાને આવું નિષ્ઠુર વર્તન ચલાવવાનું શાથી સૂઝયું હશે. એ સંબંધી તે વિચારવા લાગ્યો. પરંતુ તેનાથી કંઇ સમજાયું નહિ. દિનકરની આવી પરિસ્થિતિ જોઈને બુદ્ધિપ્રસાદને પણ તેના માટે લાગી આવ્યું.

બુદ્ધિપ્રસાદ પ્રત્યે કેટલીક વાર સુધી એકીટશે જોઇ રહ્યા પછી દિનકર કરૂણાજનક સ્વરે બોલ્યો: "મ્હારાથી ઉષાનો શો અપરાધ થયો છે. વારૂ ! બુદ્ધિપ્રસાદ, અવશ્ય કંઈ પણ ગેરસમજ ઉભી થએલી છે."

બુદ્ધિપ્રસાદને દિનકરની દયા આવી, તે પુનઃ ઉષા પાસે ગયો અને દિનકરની વિનંતી તેને કહી સંભળાવી. આ વખતે પણ ઉષા છંછેડાયલી નગિણી પ્રમાણે ક્રુદ્ધ સ્વરે બોલી: "શું ? અપરાધનું પૂછાવતાં તેને શરમ પણ નથી આવતી કે ? ઠીક છે. જાઓ તેને કહો કે એક હલકી વર્ગની સ્ત્રીને આલિંગન દેતાં મ્હેં તેને પ્રત્યક્ષ જોયેલ છે. મ્હને સહજ પણ ગેરસમજ થવા પામી નથી. હું તેને બિલકુલ મળવા ઈચ્છતી નથી. બુદ્ધિપ્રસાદ તમે પણ હવે તેના સંબંધી એક શબ્દ પણ મ્હારી સમક્ષ ઉચ્ચારશો નહિ."

ઉષા એકદમ ઉઠીને પલંગપર પડી અને પોતાના બન્ને હાથવડે પોતાનું મ્હોં ઢાંકી દઇને તે છાનું છાનું રડવા લાગી.

ઉષા સાથે વિશેષ વાર્તાચિત ન કરતાં બુદ્ધિપ્રસાદ દિનકર પાસે આવ્યો અને તેને ઉષાનો સદેશો કહી સંભળાવ્યો. દિનકર એકદમ ઉભો થઇ ગયો અને મોટે સ્વરે બોલ્યો: "આ વાત તદ્દન ખોટી છે. હું ઈશ્વરપ્રતિજ્ઞાથી કહું છું કે એવું નીચ આચરણ મ્હારા હાથે થયું જ નથી."

બુદ્ધિપ્રસાદે દિનકરનો હાથ પકડીને તેને બેસાડયો અને ધીમેથી બોલ્યો: "દિનકર! ત્હારા સદ્વર્તનની મ્હને સંપૂર્ણ પ્રતીતિ છે. આ

બાબતમાં કંઈ પણ ગેરસમજ ઉભી થઈ હોય, એમ મ્હને પણ લાગે છે. પરંતુ આમ ઉતાવળ ન કર. તું ત્હારૂં કાળજું ચીરીને બતાવીશ તો પણ અત્યારે ઉષાના સંશયગ્રસ્ત મનમાંથી સહજ પણ મત્સર કમી થશે નહિ. તેનું મન શાંત થશે એટલે બધો નિકાલ લાવી શકાશે. મ્હારી સલાહ પ્રમાણે વર્તીશ તો ત્હારૂં કલ્યાણ થશે."

બુદ્ધિપ્રસાદની સલાહ દિનકરે માનપૂર્વક સ્વીકારી અને તેની રજા લઇને, ખિન્ન અંતઃકરણે તે પોતાના ઘર તરફ વળ્યો. પાપિણી માયાની પ્રપંચજાળ સંબંધી તેને કંઇ પણ કલ્પના અત્યારે પણ ઉદ્‌ભવી જ નહિ.

પ્રકરણ ૭ મું.

સમુદ્રપતન.

દુષ્ટોથી ત્રાસ પામી છું, મ્હારૂં કોઈ નહિ, વિધિ !
અકારી જિંદગી ભાસે, લે, અંકે, હે જળનિધિ !

પ્રાણાધિક પ્રિયતમા ઉષાનાં સુખકર દર્શન થવાનો માર્ગ એ એકાએક રીતે પડી ભાંગવાથી દિનકર દીવાના જેવો બની ગયો. તેનો નિત્ય-નિયમ બંધ પડવા લાગ્યો. નિયમિત રીતે ખાવા પીવાનું ભાન પણ તેને રહેવા લાગ્યું નહિ. કોઈ લોભી અને દરિદ્ર મનુષ્યને એકાએક રીતે એક હજાર રૂપિઆની થેલી સાંપડે અને પછી અલ્પ સમયમાં જ તે ચોરાઇ જવાથી, તેની જેવી સ્થિતિ થાય, તેવી જ સ્થિતિ અત્યારે દિનકરની હતી. તેણે ઉષાને એક બે પત્રો પોસ્ટ દ્વારા મોક-લ્યા; પરંતુ 'માલીક લેવાની ના પાડે છે' એવો શેરો થઈને તે પાછા

આવ્યા. પ્રત્યક્ષ મેળાપ થવાની તો હવે આશા જ નહોતી. તેણે 'ટેલીફોન' દ્વારા બુદ્ધિપ્રસાદને ઘણી ઘણી વિનંતીઓ કરી કે "એક વાર પણ ઉષાનો મેળાપ થાય એટલી કૃપા કરો." પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદ પ્રત્યેક વેળા આટલો જ ઉત્તર આપતો: "ઉષા આનંદમાં છે. આટલી જ વારમાં ઉષાનો મેળાપ કરવા માટે ખટપટ ન કર! યોગ્ય સમય આવશે એટલે હું ત્હને અવશ્ય બોલાવીશ. ત્યાંસુધી ધૈર્ય ધર!"

બુદ્ધિપ્રસાદની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ વર્તવાની દિનકરમાં તાકાત નહોતી. કારણ કે આવા પ્રસંગે જો બુદ્ધિપ્રસાદ પણ વિરૂદ્ધ થાય; તો પછી ભવિષ્યમાં ઉષાનાં દર્શન કરવાની આશા જ નહોતી, એ વાત દિનકર સારી રીતે જાણતો હતો. આખો દિવસ ઘરમાં પડી રહેવાથી તેને કંટાળો આવતો ત્યારે તે બહાર ફરવા માટે જતો. કોઇની સાથે કંઈ પણ વાતચીત કર્યા સિવાય જ તે પાછો ઘેર આવતો અને ઉષા સંબંધી જ વિચારો કરવા બેસી જતો. બુદ્ધિપ્રસાદ બોલાવે કે તરત જ તેને ઉત્તર આપી શકાય એટલા સારૂ દિનકરે પોતાની પથારી પણ 'ટેલીફોન'ની નજીકમાં જ રાખી હતી.

આઠ દિવસ પછી એક દિવસ મધ્યરાત્રિના સમયે 'ટેલિફોન'ની ઘંટડી વાગવા લાગી. દિનકરે 'ટેલિફોન'ની નળી કાન પર માંડી અને પૂછ્યું: "તમે કોણ છો?"

"હું બુદ્ધિપ્રસાદ! તમે કોણ છો?" ઉત્તર મળ્યો.

"આપનો દુર્દૈવી સેવક દિનકર!"

"દશ મિનિટ પહેલાં ત્હેં મ્હને બોલાવ્યો હતો?"

"ના; બિલકુલ નહિ. કેમ વારૂ"

"દશ મિનિટ પ્રહેલાં કોઇએ મ્હારી સાથે વાતચિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, અને તેનો સ્વર પણ ત્હારા જેવો જ હતો."

" પણ મ્હેં તો તમને બોલાવ્યા જ નથી. તેમજ તમોએ ઉષાના મેળાપ સંબંધમાં મ્હને ના પાડી છે, ત્યારથી હું 'ટેલિફોન' ને અડકતો સુદ્ધાં નથી. કોઇએ તમને ફસાવવાનો યત્ન કર્યો હોય એમ લાગે છે. વારૂ, તે વ્યક્તિએ શી વાતચિત કરી હતી ?"

"જાણે કે ત્હેં મને એકદમ ત્હારી પાસે બોલાવ્યો પરંતુ રાત્રિનો સમય હોવાથી ઘર છોડીને મ્હેં ત્હારી પાસે આવવાની ના પાડી. દિનકર મ્હને તો આમાં કંઈ ભેદ લાગે છે."

" તદ્દન ખોટું, મ્હેં તમને બોલાવ્યા જ નહોતા."

"શત્રુઓની હિલચાલ પુનઃ શરૂ થઈ હોય એમ મ્હને જણાય છે."

"ઠીક છે. સાવધાનતા રાખજો."

" હું તો હમેશાં સાવધાન જ છું."

" ઉષા જાગે છે કે ?" દિનકરે ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું.

" ના; તે નિદ્રાધીન થઈ છે."

" બુદ્ધિપ્રસાદ ! ત્હેની ગેરસમજ દૂર કરવાનો હવે કંઇ પણ માર્ગ છે કે ?"

"હજી સુધી તો તેવો સમય આવ્યો નથી એમ મ્હને લાગે છે."

" બુદ્ધિપ્રસાદ, એક વખત અમારાં બન્નેનાં ચિહ્ન શુદ્ધ કરવાની જરૂર તમને લાગતી નથી ?"

" છે જ. પરંતુ હમણાં તેમ ન થાય તો જ વધુ સારૂં !"

" એમ કેમ ?"

" તમારા બન્નેનાં ચિત્ત હમણાં શુદ્ધ થશે તો તે સ્થિર રહી શકશે નહિ. ચિત્તશુદ્ધિ થશે તો પછી તમારી જીવનનૌકા કઈ દિશામાં ઘસડાઈ જશે તેનું કંઇ પણ કહી શકાય નહિ. તમો ઉભય તમારાં હૃદય પ્રવાહને રોકવા જશો તો પણ તમે તેમાં ફાવશો નહિ. હમણાં તો આ મહાન આપત્તિમાંથી આપણે મુક્ત થવાની જરૂર છે. પછી

આવી ન્હાની બાબતોનો તોડ લાવવામાં કંઇ પણ વિલંબ લાગશે નહિ."

" બુદ્ધિપ્રસાદ! આમ નિષ્ઠુર ન થાઓ. મ્હારા પર દયા કરો! હું તમારા ઉપદેશ પ્રમાણે જ વર્તવાના સોગન લઉં છું, મ્હારાપર તમને વિશ્વાસ નથી કે ?"

" દિનકર! મ્હારા ત્હારા પ્રત્યે નિઃસીમ પ્રેમ છે તેમજ ત્હારો મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ પણ છે. પણ હમણાં હું કહું તે પ્રમાણે જ કર. ઠીક. સાહેબજી!" એટલું કહીને બુદ્ધિપ્રસાદે 'ટેલિફોન' નો સંબંધ તોડી નાખ્યો.

દિનકરે નળી યન્ત્રપર મૂકી અને પથારીમાં બેઠો. આટલી રાત્રિ વ્યતિત થઇ ગઇ હતી તોપણ તેને નિદ્રા આવતી નહોતી. કબાટમાંથી એક પુસ્તક કાઢીને વાંચવા લાગ્યો.

અલ્પ સમય પછી પોતાના દ્વાર પાસે કોઇ સાંકેતિક ચપટીઓ વગાડતું હોય એમ દિનકરને લાગ્યું. તરત જ તે દ્વાર પાસે ગયો. આવનાર વ્યક્તિએ શ્વેત વસ્ત્રો પરિધાન કર્યાં હતાં. દિનકરે તે વ્યક્તિને તરત જ ઓળખી લીધી અને કપડાં પહેરી લઇને પોતાનાં દ્વારને તાળું વાસીને તે તેની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. થોડી જ વારમાં બન્ને જણાં સરિઆમ રસ્તા પર આવી પહોંચ્યા. એક ભાડાની ગાડી કરીને તેઓ તેમાં બેસી ગયા. મ્હોટા મ્હોટા રસ્તાઓ વટાવીને તેઓ બન્ને જણ એક ગલ્લી પાસે આવી પહોંચ્યા. એટલે ગાડીમાંથી ઉતરી પડયા. ગાડીવાળાનું ભાડુ ચૂકાવીને બન્ને જણા એક સુરક્ષિત અને ગુપ્ત સ્થળે જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં પહોંચ્યા પછી પેલી વ્યક્તિએ પોતાની ઓરડીનાં દ્વાર ખુલ્લાં કરીને મીણબત્તિ સળગાવી. ત્યારપછી ઓરડીનાં દ્વાર બંધ કરીને બન્ને જણા ગુપ્ત રીતે વાતચિત કરવા લાગ્યા. દિનકરે પૂછ્યું: પગનો જખમ હવે કેમ છે ?"

"હવે ઠીક છે. ફિકર કરવા જેવું નથી."

"વારૂ. બીજા કંઈ નવીન ?" દિનકર બોલ્યો.

"જે સ્થળે બુદ્ધિપ્રસાદે પેલી પેટી નાખી દીધી હતી તે સ્થળની આસપાસમાં કેટલાક સારૂં તરી જાણનારા બદમાશો પેટી શોધી કાઢવા સારૂ હજી પણ પ્રયત્નો કરે છે."

"તેઓ પેટી શોધી શકશે એમ તમને લાગે છે ?"

"હજી સુધી તો તેમનો પ્રયત્ન સફળ થયો નથી. હવે થાય તે ખરૂં ?"

"બુદ્ધિપ્રસાદની મોટરબોટની પુંઠ પકડનારી બોટમાં કોણ કોણ મનુષ્યો હતા ?

"તે કોણ જાણે ! તેણે મ્હને તત્સંબંધી કંઇ નથી કહ્યું ?"

"તે બહુ શંકાખોર માણસ છે. કંઈ નવા જૂની હોય તો તે પોલિસને સુદ્ધાં ખબર આપતા નથી."

"તે જે કરે છે તે વ્યાજબી જ કરે છે. કારણ કે પોલિસને ખબર આપવાથી આવી હકીકત ગુપ્ત રહી શકતી નથી, અને જો આટલામાં જ બુમાટો થાય તો બદમાશો ચેતી જાય અને પલાયન પણ કરી જાય. આ કામમાં સહ જ પણ ભૂલથાપ ખાધી કે બધી બાજી ઉંધી જ વળી સ્હમજ ! જ્યારે મુદ્દા સહિત દુશ્મનોને પકડવાનો પ્રસંગ આવશે, ત્યારે જ પોલિસની મદદ લેવાની છે."

"વારૂ, પણ સોનેરી ટોળીનો પત્તો લાગ્યો કે ?"

"હા; તેમનું સ્થળ હું જોઈ આવ્યો છું. જે મેડાપર તેઓ ભેગા થાય છે તેની ઉપરની એક ઓરડી ખાલી છે. એ ઓરડીની જમીનના પાટીઆમાં એક ન્હાનું કાણું પાડયું કે તરત જ નીચેના દિવાનખાનામાંની હિલચાલ જોઈ શકાય છે."

" તમે બદમાશોનું સ્થળ શી રીતે શોધી કાઢ્યું ?"

"તેમનામાંના એક અસંતુષ્ટ મનવાળા માણસને મ્હેં ફોડયો છે."

" આમાં મ્હારી સહાયની કંઇ જરૂર પડશે કે ?"

" હાલ તરત ત્હારી સહાયની જરૂર નથી. આ બધી હકીકત તું બુદ્ધિપ્રસાદને કહી સંભળાવજે. સોનેરી ટોળીની આવતી બેઠકમાં શી શી વાતચિત થાય છે તે હું ત્હને કહી જઇશ. જાળની બન્ને દોરીઓ આપણા હાથમાં આવી ચૂકી છે. જો દોરી ખેંચતા આવડશે તો તો શિકાર હવે છટકી શકનાર નથી."

" વારૂ, માયાના સંબંધમાં કંઇ વિશેષ માહિતી મળી કે ?"

" કૃષ્ણકાન્ત દરરોજ રાત્રિના સમયે તેના ઘેર જાય છે. આ સિવાય વિશેષ કંઇ પણ માહિની મળી શકી નથી."

" હવે મ્હરે આગળ કામ કેવી રીતે લેવું ?"

" આજદિન સુધી જેવી સાવધાનતા રાખી છે તેવીજ રાખ. કદાચ આ કામમાં ત્હને કંટાળો આવ્યો હશે, તેમજ આ ખટપટમાં કંઈ એટલું બધું ત્હને મહત્વ પણ નહિ લાગતું હોય, પરંતુ એમ બિલકુલ સ્હમજવાનું નથી. ફટકો એક જ લગાવવો, પરંતુ સંપૂર્ણ તૈયારી કર્યા પછી જ, કે જેથી એક જ ફટકાથી સર્વ કાર્ય પૂર્ણ થાય. સર્પને ઘડી ઘડી છંછેડવો એ કંઈ ઓછું ભયાવહ નથી."

" હું તમારી ઇચ્છાનુસાર જ વર્તીશ. તમે તદ્દન નિશ્ચિત જ રહેજો."

" ઠીક છે. મ્હને સો રૂપીઆ આપ."

દિનકરે પોતાના ખિસ્સામાંથી સો રૂપીયાની નોટ કાઢી અને તે વ્યક્તિના હાથમાં મૂકી. ત્યારપછી તે સ્મિત કરતાં બોલ્યોઃ " તમે મ્હને મોટી ગંજાવર રકમ સોંપી છે. પરંતુ તે લઈને હું પલાયન કરી જઈશ તો ?"

"ત્હારાથી એમ બનવાનું જ નથી. ત્હારા પ્રત્યે મ્હને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. વારૂ, દિનકર તું અહિંથી રસ્તો શોધી શકીશ કે?"

"હા, હું કંઈ મુંબાઈમાં નવો આવેલો માણસ નથી."

"ઘણુંજ ઉત્તમ. ઠીક ત્હારે જા. આવતી કાલે ઘણું કામ કરવાનું હોવાથી આજે ખૂબ વિશ્રાન્તિ લેવાનો વિચાર છે."

દિનકર ત્યાંથી ઝપાટાબંધ ચાલતો થયો. પ્હો ફાટવાની તૈયારી હતી એટલામાં દિનકર પોતાને ઘેર સુખરૂપ આવી પહોંચ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદ પણ હવે વિશેષ સાવધ રહેતો હતો. ઘણા દિવસ થયાં કંઈ નવાજૂની નહિ બનતી હોવાથી, શત્રુઓ સંપૂર્ણ તૈયારી કર્યા પછી કંઇ પણ નવાજૂની અવશ્ય કરશે જ, એવી તેની ખાત્રી હતી. પરંતુ શત્રુઓ ક્યારે નવું તોફાન જગાવશે તે કંઇ નક્કી નહોતું. યુદ્ધમાં હલ્લો લઈ જનાર કરતાં બચાવ કરનારને જ ખરી મુશ્કેલી નડે છે. બચાવની તૈયારીઓ જેની મજબૂત હોય તેનો જ યુદ્ધમાં વિજય થાય છે.

બુદ્ધિપ્રસાદ શત્રુઓની સામે પોતાનો બચાવ કેવી રીતે કરવો તેના જ વિચારમાં નિરંતર ગુંથાયલો રહેતો હતો.

ઉષાની પરિસ્થિતિ જોઈને, બુદ્ધિપ્રસાદને તેની દયા આવતી. જો કે તે બધાં માણસો હોય ત્યારે આનંદમાં રહેવાનો ડોળ કરતી, પરંતુ, પછીથી પોતાના દિવાનખાનામાં જઈને તે છાનું છાનું રડીને પોતાનું હૃદય ખાલી કરતી હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષાને અનેક વેળા રડતી જોઈ હતી. પ્રણયનો પ્રથમાંકુર જ વિચ્છિન્ન થવાથી ઉષા બહુ દુઃખ પામતી હતી. પરંતુ તરુણાવસ્થામાં ગમે તેવું દુઃખ હોય તો પણ કાળક્રમે તે વિસરી જવાય છે. ઉષા પણ પોતાનું દુઃખ સમયના વહનની સાથે વિસરી જશે એવી બુદ્ધિપ્રસાદની માન્યતા હતી.

માયા પણ પૂર્વેની માફક જ ઉષાને મળવા માટે વારંવાર આવતી હતી. ઉષા હવે પોતાની પ્રત્યે સાશંક દૃષ્ટિથી જૂએ છે, એમ માયાને લાગ્યા વગર રહ્યું નહિ. એક દિવસ તેણે દિનકર સંબંધી વાત ઉષા પાસે કાઢી. અને તેની ઉદ્ધતાઇ બદલ તેની ખૂબ નિંદા કરી. દિનકરે પોતાને ઘેર આવીને પોતાના પર બળાત્કાર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, એવું કહીને માયાએ ઉષાના કાન ભંભેર્યા. પોતે તેને ધમકાવીને અને તેનું અપમાન કરીને પોતાને ઘેર આવવાની બંધી કરી છે એવું પણ માયાએ ઉષાને જણાવી દીધું.

બિચારી ઉષાને આ હકીકત સત્ય માની લીધી. માયા વિષેની તેની શંકા નષ્ટ થઇ અને દિનકર બદલ તેના હૃદયમાં વિશેષ ધિક્કાર ઉપજ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદને માયા માટે હજી પણ શક હતો. તે તેની હિલચાલ-પર સખ્ત નજર રાખતો હતો. માયાની આ વાતચીત સાંભળીને તે ખરૂં રહસ્ય સમજ્યો. માયાને જોતાંની સાથે જ તેની મુદ્રા ક્રુદ્ધ અને રક્તવર્ણ થઇ જતી હતી. તેનું મ્હોં સુદ્ધાં જોવાની બુદ્ધિપ્રસાદની ઇચ્છા નહોતી; પરંતુ તે આત્મસંયમ કરીને પણ તેને પોતાને ત્યાં આવવા દેતો હતો. વળી અનાયાસે પણ માયાને હાથે પોતાની ઇચ્છાનુસાર કાર્ય થવાથી તે સંબંધીની તેની એક મ્હોટી ચિન્તા દૂર થઈ હતી. આથી જ માયાને પોતાને ત્યાં આવતી અટકાવીને કાર્ય-ક્રમમાં ફેરફાર કરવાની હિમ્મત તે કરતો ન હતો.

એક દિવસે બપોરના બે વાગ્યા પછી કૃષ્ણકાન્ત પોતાની ટોળી-માંના એક ડૉક્ટર પાસે ગયો. કૃષ્ણકાન્તનાં આગમનની ખબર પડી કે તરત જ પોતાનું સર્વસ્વ કામ પડતું મૂકીને તે કૃષ્ણકાન્ત પાસે

આવ્યો ડૉક્ટર પુખ્ત ઉમરનો હતો. તેની મુખમુદ્રા ઉદાસ અને નિસ્તેજ હતી.

" સાહેબજી ! " ડૉક્ટરને પોતાની પાસે આવી પહોંચેલો જોઇને કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો:

ડૉક્ટર કૃષ્ણકાન્ત પ્રત્યે તિવ્ર દૃષ્ટિથી તાકી રહ્યો અને બોલ્યો: " સાહેબજી! અત્યારે ક્યાંથી ? કંઇ ખાસ કામ છે કે ? " ડૉક્ટર કૃષ્ણકાન્તના આગમનથી આનંદ પામ્યો હોય એમ તેની મુદ્રાપરથી જણાતું નહોતું.

" હા: " કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: " બહાર મ્હારી ગાડી તૈયાર છે. કૃપા કરીને મ્હારી સાથે ચાલો. "

ડૉક્ટર સાહેબ તરત જ કપડાં પહેરીને આવ્યા એટલે બન્ને જણા ગાડીમાં જઇને બેઠા. ગાડી ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. ડૉક્ટરે અદ્યાપિ પર્યંત એક શબ્દ પણ ઉચ્ચાર્યો નહોતો.

"કેમ ડૉક્ટર સાહેબ શા વિચારમાં પડી ગયા છો ? " કૃષ્ણકાન્તે બોલવાની શરૂઆત કરી.

"જ્યારે જ્યારે તમારો મેળાપ થાય છે ત્યારે ત્યારે હું આ પ્રમાણે જ વિચારમાં પડી જાઉં છું. આજે વળી મ્હારા હાથે કોણ જાણે કેવું યે ઘોર પાતક થવાનું હશે ! "

" ના ના, આજે તો બહુ સ્હેલું કામ કરવાનું છે. બે આંકડા પાડી દ્યો કે પત્યું.

એટલામાં ગાડી બીજે માર્ગે વળી એટલે ડૉક્ટરે પૂછ્યું: "ગાડી આમ ક્યાં લઇ જાય છે ? "

" આપના જેવા જ એક માનનીય ડૉક્ટર સાહેબના ઘેર જવાનું

છે. ખરેખર, જ્યારે જોઇએ ત્યારે ઉપયોગમાં આવે ઓવ આપ ઉભય ડૉક્ટરો જેવા મિત્રો રાખવાની કેટલી બધી આવશ્યકતા છે!"

"બસ કરો. કૃષ્ણકાન્ત! હવે હું તમારા હાથમાં સંપૂર્ણ રીતે સપડાયો છું. જ્યારે મ્હારે ભૂખે મરવાનો પ્રસંગ આવ્યો અને લાચારીથી દ્રવ્યલોલુપતાથી તમારી સાથે પાપકર્મો કરવામાં હું જોડાયો ત્યારે જ હું અત્યારે પરાધીન થઈ પડયો છું. પરંતુ હવે પશ્ચાત્તાપ કરવાથી શું વળે? અરેરે, આ કરતાં તો હું ભૂખે ટળવળીને મરણ પામ્યો હોત તો ઘણું સારૂં. વારૂં, શું કામ છે! કહો જોઇએ?"

"માત્ર એક વ્યક્તિ ગાંડી થઇ ગઈ છે એવું પ્રતીતિપત્ર (સર્ટિફિકેટ) લખી આપો."

"કોઈ શ્રીમંતને ગાંડો બનાવીને તેની બધી સંપત્તિ પર તરાપ મારવાનો વિચાર કર્યો છે કે શું?"

"હા; એવો જ વિચાર છે. બરાબર સ્હમજી તો શકયા હો?"

"તે–તમે એક નીચ મનુષ્ય છો એ હું કયાં નથી જાણતો?"

"ડૉકટર સાહેબ!" કૃષ્ણકાન્ત ડોળા કાઢીને બોલ્યો: "તમારી બુદ્ધિ ઠેકાણે છે કે?"

"હા; ખરી વાતનો ખાર શો? અત્યારે તમને મ્હારી ગરજ છે. હું જે કંઈ બોલું તે તમારે સહન કરવું પડશે. દ્રવ્ય લાલસાથી હું ગમે તેવાં પાપચરણો કરવાને તૈયાર થાઉં છું. પરંતુ તેથી મ્હારામાં સ્વમાનની લાગણી કે વિવેકબુદ્ધિ નથી એમ તમે માનતા હો તો તે તમારી ભૂલ છે." ડોકટર નિડરતાપૂર્ણ સ્વરે બોલ્યો.

ડૉકટર અને કૃષ્ણકાન્ત વચ્ચે આ પ્રમાણે સંવાદ ચાલી રહ્યો હતો એટલામાં ગાડી એક બંગલા પાસે આવીને ઉભી રહી. તરત જ બન્ને જણા નીચે ઉતરી પડયા અને બંગલામાં જવા લાગ્યા.

આ બીજા ડૉકટર બહુ ભલા માણુસ હતા. પોતાને મનમાનતા નાણું મળ્યા એટલે ગમે તેવું ભયંકર કૃત્ય કરવામાં પણુ તે પાછી પાની કરે તેવા નહોતા. નીતિ–અનીતિના વિચારની ભાંજગડમાં તે કદિ પણુ પડતા જ નહિ. દિવાનખાનામાં પગ મૂકતાંની સાથે જ કૃષ્ણુકાન્તે ડૉકટર સાહેબના હાથમાં મૂકી રૂપિઆ સોની નોટ બરાબર તપાસીને ગજવામાં મૂકી, અને કૃષ્ણુકાન્તની ઇચ્છાનુસાર સર્ટિફિકેટ લખવાને તે ઉદ્યુક્ત થયા.

અલ્પ સમયમાં જ સર્ટિફિકેટ લખાઈને તૈયાર થયું અને તે પર બન્ને ડૉકટરોએ પોતાની સહી કરી. કૃષ્ણુકાન્તે તે સર્ટિફિકેટ વાંચ્યું અને ત્યારપછી તે સંભાળ પૂર્વક પોતાના કોટના ખિસ્સામાં મૂકયું. ત્યાર પછી એક બીજી સો રૂપીઆની નોટ કાઢીને તેણે પોતાની સાથે આવેલા ડૉકટરને આપી, અને તેના પ્રત્યે એક તિરસ્કારસૂચક દષ્ટિ ફેંકીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઉષા અને લીલા દર સોમવારે ભુલેશ્વરનાં દર્શન કરવા જતાં હતાં. મોતાના મોટર હાંકનાર ઉપર બુદ્ધિપ્રસાદનો સંપૂર્ણુ વિશ્વાસ હતો. ઉષા અને લીલા મોટરમાં બેસીને ભુલેશ્વર જતાં ત્યારે બુદ્ધિપ્રસાદને તેમના માટે સહજ પણુ ચિન્તા રાખવાનું કારણુ નહોતું. આ પ્રમાણે આજે સોમવારે સંધ્યા સમયે ઉષા અને લીલા મોટરમાં બેસીને ભુલેશ્વર જવા સારૂ નીકળ્યાં. મોટર મંદિરની નજીક આવીને ઉભી રહી એટલે ઉષા અને લીલા દેવળમાં ચાલ્યાં ગયાં. દેવળમાં ભીડ બહુ હતી. દર્શન કરી રહ્યા પછી તેઓ બન્ને પ્રદક્ષિણા ફરવા લાગ્યાં. લીલાને ઝડપથી ચાલવાની ટેવ હોવાથી, તે આગળ નીકળી ગઈ અને ઉષા પાછળ રહી ગઇ. ઉષા અને લીલા આ પ્રમાણે જૂદાં પડી ગયા. આ લાગ સાધીને બે બદમાશો તરત જ ઉષા પાસે

આવી પહોંચ્યાં અને તેને પકડીને દરવાજા પાસે લઈ ગયા. મંદિરના દરવાજાની નજીકમાં એક ગાડી ઉભી હતી. બદમાશોએ ઉષાને તે ગાડીમાં બેઠેલી એક પ્રૌઢા સ્ત્રીને સ્વાધીન કરી. ઉષા બુમો પાડવા લાગી અને ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી પડવાયો પ્રયત્ન કરવા લાગી. પરંતુ પેલી સ્ત્રી પ્રેમાળ શબ્દો વડે તેને આશ્વાસન આપવાનો ડોળ ઘાલીને, તેને મજબુત રીતે પકડી રહી હતી. આ ગરબડ જોઇને કેટલાક માણસો તે ગાડીની આસપાસ વિંટળાઇ વળ્યા અને પોલિસ પણ ગર્દી વિખેરી નાખવા માટે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. પોલિસે માણસોને વિખરાઇ જવાની બુમો પાડવા માંડી અને ગાડી પાસે આવીને તે બોલ્યો: "કેમ, આ શી ગરબડ છે ?"

ગાડીમાં બેઠેલી પ્રૌઢાના નેત્રદ્વયમાં અશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં હતાં. તે કરૂણાજનક સ્વરે બોલી: "નાયક સાહેબ, મ્હારી છોકરી ગાંડી થઇ ગઇ છે. ડૉકટરની રજા લઇને હું તેને દેવદર્શનાર્થે તેડી લાવી છું. પરંતુ જૂઓને, તે મ્હારૂં સાંભળતી સુદ્ધાં નથી!"

"તદ્દન ખોટું!" ઉષા બુમો પાડીને બોલવા લાગી: "હું આ દુષ્ટાને ઓળખતી સુદ્ધાં નથી. હું લક્ષ્મીપ્રસાદની પુત્રી થાઉં છું. આ બાઇ અને તેના સાથીદારો મ્હને બળાત્કારથી પકડીને લઈ જાય છે. મ્હને કોઈ દયા કરીને છોડાવો!"

"અરે ભગવાન્! આ તે કેવી ગાંડાઇ!" ગાડીમાં બેઠેલી બાઈ બોલવા લાગી: "હું લક્ષ્મીપ્રસાદની પુત્રી થાઉં છું." એ જ ધૂન તેના મગજમાં એવી ઘુમી રહી છે કે તે કેમે કરી જતી જ નથી! જુઓ આ ડૉકટરનું સર્ટિફિકેટ!" એટલું બોલીને તે સ્ત્રી પોતાની પાસેનું ડૉકટરનું સર્ટિફિકેટ પોલિસને બતાવ્યું. પોલિસને તે બાઇની હકીકત સત્ય જણાઇ. સર્ટિફિકેટ તે બાઇને પાછું આપતાં પોલિસ

બોલ્યો: "ઠીક છે. અહિંથી ગાડી સત્વર લઈ જાઓ એટલે આ માણસોની ભીડ વિખરાય."

ગાડી ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. ઉષાએ ગાડીમાંથી ઉતરી પડવાની ઘણી ધમાચકડી મચાવી પરંતુ વ્યર્થ ! પેલી બાઇએ તેને મુશ્કેટાટ રીતે પકડી હતી. ઉષાએ લીલાને ઘણી બુમો પાડી. ગાડી પ્રત્યે દૃષ્ટિ ફેંકતાં લોકોને ઉષાની દયા આવવા લાગી. સૌ પોતપોતાના માર્ગે જવા લાગ્યાં. પોલિસ પોતે પોતાનું કર્તવ્ય બરાબર બજાવ્યું છે એમ માની આનંદ પામતો પોતાની ચોકી પાસે જઇને ઉભો રહ્યો.

આ બાજુ ઉષાથી જુદી પડી ગયેલી લીલા બે ત્રણ વખત આખા દેવળમાં ફરી આવી, પરંતુ તેને ઉષાનો પત્તો લાગ્યો નહિ. કદાચ તે બહાર જઇને મોટરમાં બેઠી બેઠી પોતાની વાટ જોતી હશે એમ સ્હમજીને લીલા મોટર ઉભી હતી ત્યાં જવા લાગી. લીલા મોટર પાસે પહોંચી તો ત્યાં ઉષા તેના જોવામાં આવી નહિ. આથી તેની ચિન્તામાં વધારો થયો. લીલાને એકલી આવતી જોઇને, તેમજ તેનું ચિન્તાતુર વદન જોઇને મોટરવાળો બોલ્યો: "કેમ લીલાબ્હેન, શું થયું છે ? એકલાં જ કેમ આવ્યાં ? બ્હેન ક્યાં ?"

ઉષા મોટર પાસે આવી જ નહોતી એ જાણીને લીલા વધારે ગભરાઈ. તેણે મોટર હાંકનારને બધી હકીકત કહી સંભળાવી. લીલાને મોટરમાં બેસવાનું કહીને મોટર હાંકનારો દેવળમાં ચાલ્યો ગયો.

મોટર હાંકનારો આખા દેવળમાં ફરી વળ્યો. પરંતુ ઉષા તેના જોવામાં આવી નહિ. એટલામાં બે ત્રણ માણસો દરવાજામાં થઇને દેવળમાં દાખલ થયા. તેમાંનો એક બોલ્યો: "કેવી સુંદર છોકરી ! બિચારી આટલી ન્હાની વયમાં ગાંડી શાથી થઈ ગઈ હશે ? લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે તે છોકરીને કંઈપણ સંબંધ હોવો જોઇએ !" પેલા માણસને આ પ્રમાણે બોલતો સાંભળીને મોટરવાળો તેની પાસે ગયો

અને તેઓ કોની વાત કરતા હતા એ સંબંધી પૂછપરછ કરી. હવે તે બધો ભેદ સમજ્યો. તે લોકોએ પેલી ગાંડી છોકરીના પોશાક વિષે વર્ણન કર્યું તે સાંભળીને તો તે ઉષા જ હતી, એવી તેની ખાત્રી થઇ. તે તરત જ દેવળમાંથી બહાર નીકળ્યો અને ચોમેર દૃષ્ટિપાત કરવા લાગ્યો. પરંતુ પેલી ગાડી તેના જોવામાં આવી નહિ. તે તરત જ ચોકીપરના પોલિસ પાસે ગયો અને બોલ્યો: "કોઈ ગાંડી છોકરી વિષે બધા લોકો વાત કરે તે ખરી છે કે ?"

"હા." પોલિસ બોલવા લાગ્યો: "કેવી સુંદર બાલા ! બિચારી આટલી ન્હાની વયમાં ગાંડી થઇ ગઈ છે [" રડી રડીને તેની માતાની આંખો પણ લાલ થઈ ગઇ છે. "હું લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠની પુત્રી છું," એવી જ ધૂન તે છોકરીના મગજમાં ઘુમી રહી છે."

"હાય, હાય" મોટરવાળો કપાળપર હાથ મૂકતાં પોલિસનો હાથ પકડીને બોલ્યો: "અરે દોઢ ડાહ્યા ! તે છોકરી ખરેખર લક્ષ્મી-પ્રસાદની જ પુત્રી છે. તેના દુશ્મનો ધોળે દિવસે, ભર બજારમાંથી, અને ત્હારી આંખોમાં ધૂળ નાખીને, તેને પકડી ગયા! સ્હમજ્યો !"

" મોટરવાળો પોતાને ધમકાવે છે એ જોઇને પોલિસ ગુસ્સે થઇ ગયો. તેના પ્રત્યે ક્રોધપૂર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકતો પોલિસ બોલ્યો: "કેમ, કંઇ જીભ બહુ "ફાસ્ટ' જાય છે કે? મ્હારૂં કર્તવ્ય હું સારી રીતે સ્હમજું છું. તે છોકરી ગાંડી છે કે કેમ, તે બદલ દાખલો જોઇને ખાત્રી કર્યા પછી જ મ્હેં તેમને અહિંથી જવા દીધાં છે.

"પણ તે દાખલો ખરો હતો કે ખોટો તેની તપાસ કરવાની ત્હારામાં અક્કલ હતી કે નહિ? ખેર, થયું તે ખરૂં. ગાડીનો નંબર યાદ છે કે ?"

"ગાડીનો નંબર નોંધી લેવાની પંચાતમાં પડવાની મ્હારે શી જરૂર ?"

"ઠીક છે. ત્હને ત્હારી બેદરકારી બદલ યોગ્ય શિક્ષા મળશે!" એટલું બોલીને મોટરવાળો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પોતાની મોટર પાસે આવ્યા પછી તે બોલ્યો "બ્હેન! ઉષાબ્હેન પુનઃ શત્રુના હાથમાં પકડાઈ ગયાં. હવે બુદ્ધિપ્રસાદજીને હું શું મ્હોં બતાવીશ! મ્હારા તાબામાં હશે ત્યાં સુધી બ્હેનનો વાળ પણ વાંકો નહિ થવા દઉં એવું મ્હેં તેમને વચન આપ્યું છે.

લીલા એટલી બધી ગભરાઈ હતી કે તે એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારી શકી નહિ. ડ્રાયવર મોટરમાં ચઢી બેઠો. અલ્પ સમયમાં મોટર બંગલા પાંસે આવીને ઉભી રહી. મોટર હાંકનારે બુદ્ધિપ્રસાદને બધી હકીકત કહી સંભળાવી. બુદ્ધિપ્રસાદ આ હકીકત સાંભળતાંની સાથે જ લીલા તેમ જ નોકર પ્રત્યે ગુસ્સે ન થતાં એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર બંગલાની બહાર નીકળી પડયો.

ભુલેશ્વર પાસેની ચોકીપરના પોલિસ પાસે જઈને બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષાને લઈ જનારી બાઈ અને તેના સાથીદારો સંબંધી બની શકે તેટલી માહિતી મેળવી લીધી. પેલો પોલીસ પણ હવે પોતાની ભયંકર ભૂલ સમજી શકયો. બદમાશો પોતાને હાથતાળી દઈને છટકી ગયા એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે બુદ્ધિપ્રસાદને પોતાનાથી બને તેટલી સહાય આપવા તૈયાર થયો. તેનો વખત પૂરો થયો હોવાથી, તેને છોડાવવા માટે બીજો પોલિસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો હતો. પોતે તરત જ મુક્ત થયો એટલે તે બુદ્ધિપ્રસાદને લઈને કમિશનર સાહેબને બંગલે ગયો તેઓ બન્ને જણાએ કમિશનર સાહેબને સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી એટલે તેમણે પોલિસખાતાના તમામ અધિકારીઓને 'ટેલિફોન' દ્વારા આ બાબતની છૂપી તપાસ ચલાવવાની ખબર આપી દીધી. બને ત્યાં સુધી પોલિસખાતાને પોતાના શેઠના ઘર પર ચાલી રહેલી ખટપટમાં

હાથ નહિ ઘાલવા દેવાની બુદ્ધિપ્રસાદની ઇચ્છા હતી. પરંતુ આ પોલિસ ખાતાની મદદ તેને લેવી જ પડી.

આશરે પંદરેક મિનિટ પછી બંદરપરના એક પોલિસ અમલદાર તરફથી 'ટેલિફોન' દ્વારા કમિશનર સાહેબને ખબર આવી કેઃ—" આજે સાંજના ૭ વાગે કરાંચી જવા ઉપડેલી કાઠીઆવાડ નામની સ્ટીમરમાં એક ગાંડી છોકરી મ્હારા જોવામાં આવી હતી, તે છોકરી, ' મ્હને કોઈ દયા કરીને છોડાવો, હું ગાંડી નથી. આ બદમાશો મ્હને પકડી જાય છે,' એવી બુમો પાડતી હતી. પોતાને તેની માતા તરીકે ઓળખાવનારી પ્રૌઢા સ્ત્રી તેને શાન્ત કરતી હતી. અને તેના બાપ તરીકે પોતાને ઓળખાવનારો એક વયોવૃદ્ધ ગૃહસ્થ તેને ચૂપ રહેવાની ધમકી આપતો હતો. વળી તે છોકરીનું સ્વરૂપ પણ આપ સાહેબે જણાવ્યા પ્રમાણેનું હતું. અને પેલી બદમાશ સ્ત્રી પાસે બે ડોકટરોની સહીવાળું સર્ટિફિકેટ હોવાથી, કોઇને પણ તેનાપર સંશય આવ્યો નહોતો. "

કમિશનર સાહેબે બુદ્ધિપ્રસાદને આ હકીકત કહી સંભળાવી. તે તદ્દન નિરાશ થઇ ગયો. બંગલે આવીને તેણે દિનકરને 'ટેલિફોન' કર્યો અને તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. દિનકર અલ્પ સમયમાં 'સાયકલ' પર બેસીને આવી પહોંચ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદે તેને સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. દિનકર ક્ષણવાર વિચાર કરીને ત્યાંથી કંઈ પણ બોલ્યા વગર ચાલ્યો ગયો. તેનું આવું ચમત્કારિક વર્તન જોઈને બુદ્ધિપ્રસાદ વિસ્મય પામ્યો. દિનકર ઉતાવળમાં કંઇ અ ડુ અવળું તો નહિ કરી નાખે, એવો તેને ભય લાગ્યો. હવે શું કરવું, તેનો વિચાર કરતો બુદ્ધિપ્રસાદના દિવાનખાનામાં આમતેમ ફરવા લાગ્યો. બાજૂના દિવાનખાનામાં લીલા શાન્ત રીતે બેઠી હતી. રડી રડીને તેની આંખો પણ

હતી. તે એટલો બધો ભય પામી હતી કે બહાર આવીને કોઈને કંઈ પૂછવાની પણ તેની હિંમત ચાલતી નહોતી.

આશરે પંદરેક મિનિટમાં દિનકર પાછો આવ્યો એટલામાં બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "આમ એકાએક કયાં ગયો હતો ? શું કરી આવ્યો ?

"બંદર પર જઇને તપાસ કરી આવ્યો કે 'કાઠીઆવાડ' સ્ટીમર કયાં કયાં સ્ટેશન કરવાની છે. મ્હેં તે બધાં સ્થળે તાર કરી દીધા છે. હવે તેઓ ગમે ત્યાં ઉતરશે તો પણ પકડાયા વગર રહેશે નહિ. અને તેઓ પકડાતાંની સાથે જ આપણને પણ ખબર આપવામાં આવશે. હવે ફિકર કરવાની જરૂર નથી. વળી બંદર સિવાય બીજા કોઇ પણ સ્થળે તેઓ વચ્ચે ઉતરી શકે એ પણ બનવા જોગ નથી. હવે પેલા બે ડૉકટરોનાં નામની ખબર પડે તો કેવી મજા પડે !"

બુદ્ધિપ્રસાદ વિચાર મગ્ન થઇને બેઠો હતો. દિનકર પણ અસ્વસ્થ ચિત્તે આમ તેમ ફર્યા કરતો હતો. થોડીવાર પછી બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "દિનકર, ઉષાને ઘેર પાછી આણતાં અમુક સમય લાગશેજ. ત્યાં સુધીમાં બદમાશો તેને જે ત્રાસ આપશે તેને લીધે તે બિચારી ખરેખર ગાંડી તો નહિ થઈ જાય !"

"એવી ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી." દિનકર બોલ્યો: "બીજી છોકરીઓના જેવો ઉષાનો સ્વભાવ બીકણ નથી. તે હુંશિઆર, ધૈર્યશીલ અને સમયસૂચક તરુણી છે. હવે આપણે તાર કર્યો છે, તેનો શું ઉત્તર આવે છે, તે જાણ્યા પછી આગળ શું કરવું તેનો વિચાર કરશું. ઉત્તર તમારા શિરનામે જ મંગાવ્યો છે."

"ઠીક છે." બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: "દિનકર ! તું હવે જા ! રાત્રિ ઘણી વીતિ ગઇ છે. તારનો ઉત્તર આવશે કે તરત જ હું તને બોલાવીશ."

દિનકર બુદ્ધિપ્રસાદની રજા લઇને પોતાના ઘર તરફ ચાલતો થયો.

સ્ટીમર ' કાઠિઆવાડ ' જળ માર્ગ કાપતી આગળ વધતી હતી. સ્ટીમરપરના ઉતારૂઓ ઉષાને આટલી ન્હાની ઉમરમાં ગાંડી થઇ ગયેલી જોઇને બહુ દિલગીર થતાં હતાં. એ ઉતારૂઓમાંનો એક મુંબાઈ બેન્કનો એક કારકૂન પણ હતો. તેને લક્ષ્મીપ્રસાદશેઠ સંબંધી થોડી ઘણી માહિતી હતી. ઉષાને, ' હું લક્ષ્મીપ્રસાદની પુત્રી થાઉં છું.' એ પ્રમાણે બોલતી સાંભળીને અન્ય ઉતારૂઓને સંબોધીને તે બોલ્યો: " આ છોકરી ખરેખર ગાંડી થઇ ગઇ છે. લક્ષ્મીપ્રસાદ તો એકલાજ હતા. તેમને સ્ત્રી નહોતી તો પછી છોકરી તો હોયજ કયાંથી ? "

ત્યાપછી ઉતારૂઓ અને તે કારકૂન વચ્ચે ઉષા સંબંધી કેટલીક વાતચિત થઈ. ઉષા ગાંડી હતી એવી સૌની ખાત્રી થઈ.

જ્યાં સુધી આગબોટ મુંબાઇના બારામાં હતી ત્યાં સુધી પોતાને કોઇ પણ દયાળુ મનુષ્ય બદમાશોના સપાટામાથી મુક્ત કરશે, એવી ઉષાને આશા હતી. પરંતુ આગબોટ રવાના થયા પછી તેની તે આશા નષ્ટ થઈ. હવે બુમો પાડવાથી કંઇ વળવાનું નથી, એમ વિચારીને ઈશ્વર ઉપર ભરોંસો રાખીને તે ચૂપ રહી. ઉષાને આ પ્રમાણે સ્વસ્થ રહેલી જોઇને તેના માબાપ તરીકે પોતાને ઓળખાવનારાં પેલાં બન્ને બદમાશ સ્ત્રીપુરૂષ પણ ખુશી થયાં. હવે ઉષા પોતાના તાબામાંથી છટકી જશે નહિ એવી તેમની ખાત્રી થઇ.

મધ્યરાત્રિ થવા આવી સર્વે ઉતારૂઓ નિશ્ચિતપણે નિદ્રસ્થ થયા હતા. ઉષા પોતાની પથારીમાંથી ઉઠીને તૂતક પર ગઇ અને કઠોડો ઝાલીને સમુદ્રલીલાનું અવલોકન કરતી ઉભી રહી આકાશસ્થ ચન્દ્ર પોતાની રમ્ય અને ધવલપ્રભા અખિલ વિશ્વપર ફેંકી રહ્યો હતો.

ચંદ્રપ્રકાશકથી સમુદ્રપ્રદેશ અતિ સુંદર દેખાતો હતો. આ બદમાશોના સપાટમાંથી પોતાનો છૂટકારો શી રીતે કરવો, એજ વિચાર ઉષાના મગજમાં એક સરખો ઘૂમ્યા કરતો હતો. અલ્પ સમયમાં જ ઉષાને જણાયું કે પોતે જે આગબોટ પર હતી, તેથી થોડે દૂર કેટલાક માછીમારોએ તો પોતાનો મછવો નાંગર્યો હતો. એ જોઈ ને તે વિચારવા લાગી: "આ આગબોટમાં રહેવાથી મ્હને કોઇ પણ દુષ્ટોના સપાટામાંથી છોડાવે એમ લાગતું નથી. બદમાશો કોઈ દૂરના દેશમાં લઈ જઈ ને મ્હને વેચી નાખશે અથવા તો મ્હને ભ્રષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન પણ કરશે. ત્યારે હવે મ્હારે જીવીને પણ શું કરવું છે? હવે પ્રભુ પર ભરોસો રાખીને, આ સામેનાં મછવા પાસે પહોંચવાની હિંમત કરીને સમુદ્રમાં પડતું મૂકવું એજં વધારે ઉચિત છે. જો મછવા પાસે જઈ પહોંચીશ તો ઠીક છે. અને તેમ નહિ બની શકે તો અપમાનભરેલી રીતે મરણ પામવા કરતાં, આમ શૌર્યપૂર્ણરીતે મૃત્યુ પામવું વધારે શ્રેયસ્કર છે." આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ઉષા કઠેડા પર ચઢી અને, 'હે રામ' એટલું બોલીને સમુદ્રમાં કૂદી પડી. સમુદ્રમાંની જળ ઉર્મિઓ ભીષણ અવાજ કરતી આગબોટ સાથે અથડાતી હતી. ઉષાનો પડવાનો અવાજ તે જળઉર્મિઓના અવાજ સાથે મળી ગયો. ઉષા સમુદ્રમાં કૂદી પડી એવું આગબોટપરના કોઇ પણ ઉતારૂના જાણવામાં આવ્યું નહિ.

પ્રાતઃકાળમાં થતાની સાથે જ આગબોટ પરનાં સર્વ ઉતારૂઓ જાગ્રત થયાં. પેલાં ઉષાના માબાપ તરીકે પોતાને ઓળખાવનારાં બદમાશ સ્ત્રી પુરૂષ જાગ્રત થયાં તે તેમણે ઉષાને કેબિનમાં જોઇ નહિ. તેઓ આખા આગબોટમાં ફરી વળ્યાં પરંતુ તેમને ઉષાનો પત્તો લાગ્યો નહિ. તેઓ બન્ને ચિન્તામાં પડી ગયાં. આગબોટપરનાં તમામ ઉતારૂઓ તેમને આશ્વાસન આપવા લાગ્યાં અને કહેવા લાગ્યાં

કે, " છોકરી ગાંડી હોવાથી તેણે જરૂર રાત્રિના સમયે સમુદ્રમાં પડતું જ મૂક્યું હોવું જોઈએ. જો કે આ બદમાશ સ્ત્રીપુરુષ સારી રીતે જાણતાં હતાં કે ઉષા ગાંડી નહોતી; પણ નાસી છૂટવા માટે જ તેણે સમુદ્રમાં પડતું મુક્યું હોવું જોઇએ, તો પણ બહારથી તેમને ઉતારૂઓની હામાં હા મેળવવી પડી. પોતાની પુત્રી બદલ તેમણે બહુ જ શોક પ્રદર્શિત કરવા માંડયો. ઉતારૂઓ તેમને ધીરજ આપવા લાગ્યાં.

લગભગ દશ વાગ્યાના સુમારે આગબોટ એક બંદર પાસે આવી પહોંચી. ત્યાંના પોલીસ અધિકારીઓ આવીને પેલી ગાંડી છોકરીની તપાસ કરવા લાગ્યા. પરંતુ તે ગાંડી છોકરીએ રાત્રિએ સમુદ્રમાં પડતું મૂક્યું છે, એવી બાતમી તેમને મળી. ઉષાના માબાપ તરીકે ઓળખાવનારાં સ્ત્રીપુરૂષ પણ ત્યાંજ ઉતર્યાં. આગબોટ આગળ ચાલતી થઈ.

ઉષા પોતાની બેદરકારીને લીધે છટકી જવા પામી અને હવે સોનેરી ટોળી સખ્ત સજા કર્યા વગર રહેશે નહિ એ વિચારથી ઉષાના માબાપ ગભરાઇ ગયાં હતાં. પરંતુ લોકોને તો પુત્રીવિયોગથી પોતે દુઃખ પામતાં હતાં, એમ જ તેમને બતાવવું પડતું હતું. પોલિસ અધિકારીઓએ તેમની પાસેથી કેટલીક બાતમી મેળવી અને બુદ્ધિપ્રસાદના શિરનામે તાર દ્વારા તે તેને જણાવી પણ દીધી.

પ્રિય વાંચક આ વારતાનો અધુરો ભાગ શેરને માથે સવાશેર એ નામની વારતામાં વાંચવા કૃપા કરશો પોસ્ટેજ સાથે પાંચ આનાની ટીકીટો મોકલવાથી બુકપોસ્ટથી મોકલી આપવામાં આવશે. મળવાનું ઠેકાણું:—મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે બુકસેલર, ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

સમાપ્ત.

"સ્ટીમ એન્જીનીયર"

કર્તાઃ રામચંદ્ર નરશી. એમ. આઇ. એમ. ઈ.

એન્જીનીયરીંગ ધંધામાં પડેલા એપ્રેન્ટીસો અને પરીક્ષામાં જતાં એન્જીનીયરોને ઉપયોગી થઇ પડેલું તેમજ બૉયલર એટેન્ડડ માટે ઘણું જ ઉપયોગી છે.

આ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં છપાએલું છે, અને તેનું કદ સુપરરોયલ ૧૬ પેજી પૃષ્ટ ૩૦૮નું પાકા પુંઠાવાળું અને તેની અંદર જુદી જુદી ૪૯ આકૃતીઓ સાથે બીડની બીટ્ટી, લુહાર ખાતાના ઓજારો, ચાકી, બોલ્ટ, સ્ટડ, સ્ક્રુ લોકનટ, સ્પેનર (પાનું) ચાવી, બીડના પાઇપો, શાફ્ટીંગ, બોલ્ડીંગ પુલી, સ્પર વ્હીલ, મોરટા ઇઝ વ્હીલ, લેટપર આંટા પાડવાની સમજણુ તથા હીસાબ, પેટ્રોલીઅમ ઓઇલ એન્જીન તથા વાલ્વ સેટીંગ તથા **એન્જીન અને બોલરને લગતા પરિક્ષામાં પુછાતા સવાલ જવાબો પણ આપેલા છે.** છેવટે કેટલાક જરૂરના હીસાબો અને હાપકીનસન હાઇસ્ટીમ તથા વોટર સેફ્ટીવાલ્ટ સેટ કરવાની રીત તેની આકૃતી સાથે બતાવી છે, જેથી કરીને આ પુસ્તક આ ધંધા સાથે સંબંધ ધરાવનારાઓને પણ ઉપયોગી થઇ પડશે.

કીંમત રૂ; ૩–૮–૦ પોસ્ટેજ ૦–૮–૦ આના જુદા.

મળવાનું ઠેકાણુંઃ—**બુકસેલરઃ મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે**

ત્રણદરવાજા—**અમદાવાદ.**

ધી ઈઝી સેલ્ફ ઈંગ્લીશ ટીચર.

ભાગ ૧–૨.

ઇંગ્રેજી શીખવાનું આ ઘણું જ સરળ અને સરસ પુસ્તક છે. આ પુસ્તક એક સારા વિદ્વાન મી. ત્ર્યંબકલાલ શિવશંકર ત્રિવેદી એમ. એ. ને હાથે લખાયેલું છે, જેઓ કે સુપ્રસિદ્ધ શાળામાસ્તર છે અને તેમણે પોતાના લાંબા અનુભવથી ઇંગ્રેજી શીખવા સારૂ આ સહેલું અને સરળ પુસ્તક લખ્યું છે. આમાં ૩૨ પ્રકરણ આપવામાં આવ્યાં છે જેમાંથી ફક્ત ૯ પ્રકરણજ શીખવાથી કોઈ પણ માણસનું સરનામું અને ગામનું નામ ઇંગ્રેજીમાં પોતાની મેળેજ લખી શકે છે. જે માણસોને ભણવાનો યોગ નાની ઉંમરમાં કેટલાંક કારણોથી ન આવ્યો હોય તેવાઓ સારૂ તો આ પુસ્તક એક કીમીયારૂપ છે. આવાં નકલી પુસ્તકો ઘણાં નીકળ્યાં છે જેથી **ધી ઇઝી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ટીચર** એ નામ બરોબર વાંચી પુસ્તક ખરીદ કરશો કાગળ તથા છપાઇ ઘણા સ્વચ્છ છે છતાં કિંમત દરેક ભાગની રૂ. ૧।। મુજબ કુલ રૂ. ૩) બન્ને ભાગ સાથે લેનારને રૂ. ૨।। પોસ્ટેજ જુદું.

ભવિષ્ય ફળ.

નવા વર્ષનો તેજીમંદીનો વર્તારો.

આમાં ચૈત્રી સં. ૧૯૮૩ શાકે ૧૮૪૮ ની સાલનું ભવિષ્યફળ છે. જેમાં રૂ, સુતર, અફીણ, ચાંદી, ઘઉં, અળશી, સરસવ, તલ, તેલ, ઘી, ગોળ, ચોખા, સોનું, રૂપું વગેરે દરેક વસ્તુની તેજમંદી તારીખવાર બતાવેલી હોવાથી વહેપારીયોને બહુ જ ઉપયોગી છે, પ્રત્યેક નવા વર્ષનું ભવિષ્યફળ એક મહિના અગાઉ એટલે ફાગણ માસમાં તૈયાર કરવામાં આવે છે. કિંમત ૦–૬–૦ વિ. પી. થી. ૦–૧૧–૦

ધી એન્હરીડે કૉરસ પૉન્ડેન્સ

(કિંવા) હમેશનો પત્રવ્યવહાર.

આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી સાથેજ ઇંગ્રેજીમાં પત્રવ્યવહાર કેમ કરવો તેની સંપૂર્ણ માહિતી આપેલી હોવાથી ખાસ ઉપયોગી છે. આમાં જમવાનું નિમંત્રણ નિમંત્રણનો સ્વીકાર, અસ્વીકાર, ઉઘરાણી, રીપોર્ટ, દાક્તરને બોલાવવા સંબંધી, ભલામણ પત્ર; ભેટ મોકલવા સંબંધી. બેંકમાંથી રૂપીઆ મંગાવવા બાબત, મકાન ખાલી કરવા, નોકર રાખવા, અકસ્માત માટે દીલગીરી, પારસલ મંગાવવા બાબત, રજા માટે ચીઠ્ઠી, રજા રદ કરવા બાબત, રેલ્વેનો ડબ્બો રીઝર્વડ કરાવવા બાબત, ભૂલી ગયેલી વસ્તુ મંગાવવા બાબત, સ્નેહીની માંદગી માટે દીલસોજી; તેનુ ઉત્તર, સ્ટીમર સંબંધી પુછપરછ. તેનો જવાબ, પુત્રનો પિતા પ્રત્યેનો કાગળ, બ્હેનનું ભાઇ પરનું પત્ર અરજી; મ્યુની. સેક્રેટરીને અરજી, રેલવે સત્તાધિકારીને અરજી, મુખત્યારની સફેદ માટે અરજી, સર્ટીફિકેટ, વૈદ્યકીય સર્ટીફીકેટ, પુસ્તક રજીસ્ટર કરવા બાબત, પગાર વધારવાની બદલી કરવા માટે અરજી, ફરીયાદ દેવરાવવા બાબત પોલીસમાં અરજ, જુના નોકર માટે ભલામણ પત્ર, ઉઘરાણી, તેના જવાબ, પહોંચેલા માલની કીંમત મોકલવા બાબત, નવી દુકાન ખોલ્યા વિષે, આડત બાંધવા સંબંધી, એક દુકાનદારને બીજી પેઢી સાથે સંબંધ શરૂ કરવા, તેનો જવાબ, મકાન ભાડું જણાવવા બાબત, મકાનમાં સમાર કામ કરી આપવાની શરત, હુંડી મોકલવા બાબત, હુંડીનાં નાણાં મળ્યા બાબત, ઘરનો વીમો ઉતરાવવા બાબત, મકાનનું ભાડું વધારવા બાબત કોઇ પેઢીમાં રૂપીઆ જમે કરાવવા બાબત મકાન ખાલી કરવાની નોટીશ મકાનનુ ભાડું વધારવાની તથા ઘટાડવા બાબત, મંદવાડ મરણ તે સંબંધી દીલસોજી પત્રો, અનેક કારણ માટે માફી માગવા તથા આપવાના જુદી જુદી જાતના પત્રો, ભાડાચીઠી અને દસ્તાવેજ વિશે ઘણી જાતના નમુના વિગેરે અસંખ્ય બાબતોના નમુના આમાં તૈયાર આપેલા હોવાથી તેમજ તે સાથેજ તેનું ગુજરાતી આપેલું હોવાથી ખાસ ઉપયોગી છે. એક વખત આ પુસ્તક તમે તમારા ટેબલ ઉપર રાખશો તો ખસેડવાનું મન થશે નહી. આજેજ મંગાવો કિ. ૧ાા પોસ્ટેજ ૦ા≈ જુદા.

ઘર વકીલ

આમાં દિવાની, ફોજદારી તથા રેવન્યુ કાયદાઓનો સંગ્રહ છે.

કાયદાના હિમાયતીઓ, ઇંગ્રેજી નહીં ભણેલા, તેમજ કોર્ટ સંબંધીનું કામકાજ કરનારાઓ સારૂ આ પુસ્તક એક ઉત્તમ બક્ષીસ છે. જુજ બાબતો સારૂ વકીલ અગર બેરીસ્ટરોની ફી ભરવા કરતાં આ પુસ્તક પાસે રાખવું એ ઘણું જ લાભદાયક છે. આમાં ઇન્ડીયન પીનલકોડ ક્રીમીકલ પ્રોસીજરકોડ, ડીસ્ટ્રીકટ માજીસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા, રાજદ્વારી કેદીને દેશપાર કરવાનો, કારીગર અને મજુર બજારો, તથા મેળા, ભાડાનાં વાહન, વીલેજ પોલીસ, છાપખાનાં, કારખાનાં તથા વર્તમાન, ઢોરના કમણુ ભટકતા યુરોપીયનો, નાટકના ખેલ, શીતળા, અફીણ આબકારી, પોલીસ, રેલવે. જનાવર ઉપર થતું ઘાતકીપણું અટકાવવા, સ્ટીમબોઇલર, એસ્ટાડીશન, ઝેરી જણસો મોટરવાહન, બાર થનારા પદાર્થો, વર્તમાન પત્રો, ફટકા પ્રેસ વીજળી ગુન્હા કરનારી જાતી, રાજદ્રોહી સભા કારખાનાં ગાંડા માણસો, જીંદગીના વીમા, ઘોડદોડની સરતો વૈદ્યકીય નોંધ રાખવા. પોલિસ ઓફીસરોના અખત્યાર હરકોઇ શખ્સના અખત્યાર પીનલકોટ મુજબના ગુન્હાનું પત્રક હિન્દુ ધર્મ શાસ્ત્ર, દતક, વીવાહ, વીલ વારસો, છુટાછેડા ખોરાકી પોશાકી વિગેરે સર્વ બાબતો તથા પારસી લોકોનાં લગ્ન તલાક વગેરે વગેરે બાબતો વારસનામું, તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો મુસલમાની કાયદો, શાદી, તલ્લાક. સગીર બક્ષીસ વકફ ખોરાકી પોશાકી વગેરે વગેરે બાબતો. અપકૃત્ય તથા એ સંબંધીના અધિકાર. ન્યાય સંબંધી હિન્દુ વિધવા પુનરલગ્ન દીવાની કોર્ટના દરવાજા કોર્ટ ફી

તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો હિન્દુ લોકોનાં વસીયત-નામાં પુરાવા તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો કરાર તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો સમ વિશેષ ન્યાય કરજદાર ખેડુતોને મદદ કરવા તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો. પ્રોબેટ ત્રસ્ટ અને તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો. દીવાની કોર્ટમાં કામ ચલાવવા તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો મુદત તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો દરવાજો તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો. ગાંડા માણસની મીલકત ઉપર દેખરેખ રાખવા બાબત. જમીન મહેસુલ તથા તે સંબંધી જુદી જુદી બાબતો. જમીન ઉપરના હકકપત્રો, લોકલફન્ડ વતન ભાગદારી તથા નરવા દારી સમરી સેટલમેન્ટ તાડાગીરાસ, મતાદાર તાલુકદારો કોર્ટ ઓફ વાર્ડસ તગાવી ઇનકમટેકસ ઇરીગેશન જંગલ, તમાકુ ખુષ્કીજકાત; જળ-માર્ગની ડયુટી, હિન્દુસ્તાનના બંદરો, દેશી ઉતારૂ લઈ જનારા વહાણો સુતરાઇ માલપરની જકાત સાર્વજનિક હોડી, ઘાટ સાર્વજનિક કામ સારૂં જમીન લેવા બાબત, ચલણી નોટો નાણાં, દસ્તાવેજના જુદી જુદી ઘણી જાતના નમુના વીગેરે ઘણી ઘણી બાબતો આમાં આપવામાં આવેલી હોવાથી સર્વ સાધારણો તેમજ થોડું ભણેલાઓને ખાસ સંગ્રહવા યોગ્ય છે. પાકું પુંઠું ગ્લેજ કાગળ જુજ પ્રતો શીલીકે છે છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૬–૦–૦ પોસ્ટેજ ૦–૧૨–૦ જુદા આજેજ મંગાવો.

મળવાનું ઠેકાણું—

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે બુકસેલર

ત્રણ દરવાજા—**અમદાવાદ.**

ગુજરાતી ભાષામાં ' સ્પિરિચ્યુએલિઝમ ' વિષેનો અપૂર્વ ગ્રંથ

સચિત્ર પ્રેતાત્મવિદ્યા.

અથવા ભૂત–પિશાચનું આવાહન,

[૩૭૦ પૃષ્ટ, ૩૦ પ્રકરણ, ૩૪૮ બાબતો, ૨૫ ચિત્રો, સોનેરી પાકું પૂઠું, ઉંચા કાગળો.]

[લેખક તથા પ્રકાશકઃ ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, સારંગપુર, અમદાવાદ.]

ભૂત–પ્રેત–પિશાચ છે કે નહિ, હોય તો તે ખરાં છે કે નહિ, ખરાં હોય તો તેમને બોલાવી શકાય કે નહિ, બોલાવી શકાય તો તેઓ સાક્ષાત્ દર્શન આપે કે નહિ, દર્શન આપે તો તેઓ આપણી સાથે વાત કરે કે નહિ, વાત કરે તો કાંઇ હિતનો માર્ગ સૂચવે કે ભય પમાડે ? ભૂત વળગે છે એ શું ખરૂં હશે ? વળગાડ દૂર કરવાના કાંઇ ઉપાયો હશે ? ભૂતો વાસનાબદ્ધ હોઇને સારાં માઠાં કાર્યો તથા ચમત્કારો કરે છે ખરાં ? આ બધા પ્રશ્નોના જવાબોઃ ટૂંકામાં જૂદા જૂદા પ્રકારના મનુષ્યના મૃત્યુથી માંડીને તેનો પુનર્જન્મ થતાં સુધીની તેની વિવિધ પરિસ્થિતિ, તેમના પ્રેતાત્માનું આવાહન કરવાની જૂદી જૂદી રીતો, આવાહનની શક્તિ કેળવવાની રીતો, ભૂતોને વાસના-માંથી મુક્ત કરવાની તેમજ તેમના વળગાડને દૂર કરવાની રીતો, ભૂતોના પરલોકના અનુભવની કથનીઓ, ભૂતોના સાચા ફોટોગ્રાફ એ બધું આ પુસ્તકમાંથી મળશે. પુસ્તકની પ્રસ્તાવના **શેઠ પેસ્તનજી ધનજીભાઇ મહાલક્ષ્મીવાળા** જે. પી. એ લખી છે. તેઓ યુરોપ-અમેરિકામાં જઈ આ વિદ્યાનો જાતિ અનુભવ લઇ આવ્યા છે. આ પુસ્તકને માટે તેઓ લખે છે કે–" ખચીત જ આ પુસ્તકમાં વાંચવાથી લોકોમાં સ્પિરિચ્યુએલિઝમ વિષે ભૂલભરેલો ખ્યાલ ફેલાયેલો છે તે દૂર કરીને તેને ખરા આકારમાં રજુ કરવામાં આવ્યો છે અને તેમાં

કર્તાનો આ વિષયનો ઉંડો અભ્યાસ પ્રગટી રહે છે. વળી સ્પિરિચ્યુએલિઝમને નામે થતી જે બનાવટોથી એ સાચી વિદ્યા કેટલેક અંશે હીણાય છે તે બનાવટોથી પણ તેમણે લોકોને સારી પેઠે ચેતવ્યા છે; એટલે આ પુસ્તક વાંચવાને અને તે માર્ફતે સ્પિરિચ્યુએલીઝમનું સત્ય સમજવાને હું વગર આંચકીએ ભલામણ કરી શકું છું, કારણકે તેમાંથી આપણને ઘણું જાણવાનું અને શીખવાનું મળી આવે છે."

આ ગ્રંથ શાસ્ત્રીયતા અને વહેવારૂપણું બેઉ જાળવીને તૈયાર કરેલો છે, તે માત્ર પ્રકરણોનાં મથાળાં વાંચવાથી સમજાશેઃ (૧) પ્રેતાત્મવિદ્યાનું અસ્તિત્વ. (૨) ભૂત–પ્રેત છે કે નહિ? (૩) મૃત્યુનો ચમત્કાર. (૪) ભૂત–પ્રેત–પિશાચની દેહરચના. (૫) જીવંત મનુષ્યોના સૂક્ષ્મ દેહનો અનુભવ. (૬) ભૂત–પ્રેતની–દુનિયા. (૭) ભૂત–પ્રેતના શાસ્ત્રીય અને (૮) અનુભવસિદ્ધ પ્રકારો. (૯) ભૂતનો ભય અને ભ્રમ. (૧૦) ગેબી મદદગારો. (૧૧) સામાન્ય વાસનાવાળા ભૂલોકબદ્ધ પ્રેતો. (૧૨) મલિન ભૂત–પ્રેતનાં દુષ્ટ કાર્યો. (૧૩) ભૂત–પ્રેતના સાધારણ ચમત્કારો. (૧૪) ભૂત–પ્રેતનો પરિચય કરવાના વિવિધ પ્રકારો. (૧૫) કાજળી, હજરત અને ત્રિકાળદર્શી આયનો. (૧૬) મણિનિધ્યાન અથવા ક્રિસ્ટલ ગેઝીંગ (૧૭) પ્રેતાવાહન કરવા માટેનું મંડળ કેવી રીતે રચવું? (૧૮) પ્લેંચેટમાં પ્રેતાવાહન. (૧૯) પિશાચ લેખન અથવા ઓટોમેટિક રાયટીંગ. (૨૦) પ્રેતોચ્ચાર શ્રાવણના પ્રયોગો. (૨૧) ભૂતોના ફોટોગ્રાફના નમૂના અને તે પાડવાની રીતો. (૨૨) દેહ-સંચાર ભૂત કેવી રીતે કરે છે તે વિષે. (૨૩) કેટલાક પૈશાચિક ચમત્કારોની ઉત્પત્તિ. (૨૪) બનાવટી પૈશાચિક ચમત્કારો અથવા રંગભૂમિપર પિશાચોનો જાદુ. (૨૫) પ્રેતાત્માનો આ દુનિયા સાથેનો સંદેશા વહેવાર. (૨૬) ભૂતના વળગાડનો વહેમ. (૨૭) ભૂતનો સાચો વળગાડ અને તેનાં ઉપાયો. (૨૮) ભૂત-પ્રેતને વશ કરવા વિષે. (૨૯) દિવ્યદષ્ટિ અથવા ત્રિકાળદષ્ટિ. (૩૦) નવો અવતાર અથવા પુનર્જન્મ. **મૂલ્ય રૂ. ૪. પોસ્ટેજ રૂ. ૦|||**

મળવાનું ઠેકાણું:–મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે, ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ

તેમજ આંતરડાના દર્દોમાં બેથી દશ ટીપાં સુધી રોગના જોર પ્રમાણે સાકર અગર પાણી સાથે લેવાની તરત અસર કરે છે ઘણી તાવની દવાઓ લીધા છતાં તાવ ઉતરતો ન હોય ત્યારે થોડાંજ ટીપાં લેવાથી તાવ ઉતરી જાય છે ઝેરી જંતુ મારવામાં અજાયબ ગુણ ધરાવે છે તેથીજ ઝેરી તાવ ઉપર રામબાણ નીવડી છે.

બીજા રોગો ઉપર—જેવા કે દરેક જાતના તાવ, શરદી, ખાંશી, દમ, ક્ષય તથા બાળકોને થતી મોટી ઉધરસ, પ્લેગ કોલેરા ગુલ્મ મલેરીયા સંધીવા વિસ્ફોટક ગરમીના દર્દો ઉપર સ્ત્રીઓના પ્રદર તાણ અને અનિયમીતતાની ફરીયાદ ચુંક, ગોળો, તાણ, હીસ્ટીરીયા વગેરેની રામબાણ દવા છે.

ચામડીના દર્દો—કંઠમાળ ભગંદર ખસ દાદર ખરજવું ગડ-ગુમડ કીડા માફક વીચ્છુ કે સાપના ડંખો અને કળતર ઉપર મસળવાથી આરામ થાય છે.

સડી ગયેલા દાંતો અને મોઢાના દર્દોમાં—થોડા ટીપાં પાણીમાં નાખી કોગળા કરવાથી મોઢાની જંતુનો નાશ કરી દાંતને સાફ રાખે છે દુખતા દાંતપર ટીપાં મુકવાથી આરામ આપે છે.

ટુંકામાં અમીરસધારા—દરેક ઘરમાં અને બહાર મુસાફરી-માં સાથે રાખવાની જરૂર છે કેમકે આ દવા ખરેખર અકસ્માત અને દુઃખ દર્દો રૂપી આવી પડનાર આફતો વખતે અમૃતનીજ ગરજ સારે છે.

ઉપયોગ—કોઇપણ જાતના શારીરીક દુખાવા ઉપર મસળવું, ડંખ ઉપર ટીપા મુકી ઘસવું, પીવામાં રોગના પ્રમાણમાં એકથી દશ ટીપા પાણી કે પતાસા સાથે લઈ શકાય છે.

બાટલી ૧ ના રૂા ૧।।) ત્રણના રૂા ૪) છના ડાા ૮, ખ, જુદું.

એમ. ભીમનાથવાળા. અમીરસધારા ઓફીસ

અમદાવાદ.

ધર્મ વિજય પ્રી. પ્રેસ—અમદાવાદ.